

De Pensioenhervorming

Een nieuwe generatie en
een nieuw contract

M.J. Festjens

November 1997

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau is een instelling van openbaar nut.

Het FPB voert beleidsrelevant onderzoek uit op het economische, sociaal-economische en leefmilieu-terrein.

Hiertoe verzamelt en analyseert het FPB gegevens, onderzoekt het aanneembare toekomstscenario's, identificeert het alternatieven, beoordeelt het de gevolgen van beleidsbeslissingen en formuleert het voorstellen.

Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de Regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

Het FPB zorgt voor een ruime verspreiding van haar werkzaamheden. De resultaten van haar onderzoek worden ter kennis gebracht van de gemeenschap en dragen zo bij tot het democratische debat.

URL

<http://www.plan.be>

Publicaties

Terugkerende publicaties :

De economische vooruitzichten
De economische begroting
De "Short Term Update"

Planning Papers (de laatste nummers)

Het doel van de "Planning Papers" is de analyse- en de onderzoekswerkzaamheden van het Federaal Planbureau te verspreiden.

79. *Coût budgétaire d'un chômeur de 1983 à 1997 - Budgettaire kost van een werkloze van 1983 tot 1997*
M.-J. Festjens, M. Lambrecht, L. Masure, M. Saintrain, S. Schüttringer - September/Septembre 1997
80. *Quarante années d'évolution de la durée du travail en Belgique - Veertig jaar evolutie van arbeidsduur in België*
K. Hendrickx, L. Masure, S. Schüttringer - Septembre 1997
81. *Le vieillissement démographique - De l'analyse des évolutions de population au risque de conclusions hâtives*
M. Lambrecht - Novembre 1997

Working Papers (de laatste nummers)

- 2/97 *Doorlichting van verscheidene alternatieven ter herformulering van de MARIBEL-bijdrageverminderingen*
K. Hendrickx, B. Hertveldt, L. Masure - juni 1997
- 3/97 *La proposition Rocard de réduction du temps de travail: une évaluation micro-macro*
T. Bréchet, I. Lebrun., Working Paper 4-97, novembre 1997
- 4/97 *Specification and estimation of an allocation system for private consumption in Europe,*
I. Bracke, E. Meyermans, Working Paper 3-97, October 1997

Le Bureau fédéral du Plan

Le Bureau fédéral du Plan est un organisme d'intérêt public.

Le BFP réalise des études sur les questions de politique économique, socio-économique et environnementale.

A cette fin, le BFP rassemble et analyse des données, explore les évolutions plausibles, identifie des alternatives, évalue les conséquences des politiques et formule des propositions.

Son expertise scientifique est mise à la disposition du gouvernement, du parlement, des interlocuteurs sociaux, ainsi que des institutions nationales et internationales.

Le BFP assure à ses travaux une large diffusion. Les résultats de ses recherches sont portés à la connaissance de la collectivité et contribuent au débat démocratique.

URL

<http://www.plan.be>

Publications

Publications récurrentes :

Les perspectives économiques
Le budget économique
Le "Short Term Update"

Planning Papers (les derniers numéros)

L'objet des "Planning Papers" est de diffuser des travaux d'analyse et de recherche du Bureau fédéral du Plan.

Working Papers (les derniers numéros)

De Pensioenhervorming

Een nieuwe generatie en een nieuw contract

1. Inleiding	1
2. Een bondige schets van de gehanteerde methode	3
A. Het model PENSION is een onderdeel van het systeem van modellen gehanteerd bij de langetermijnprojecties	3
B. Het model PENSION beantwoordt aan een specifieke opdracht	4
C. Berekening van het toekomstig gemiddeld pensioenbedrag	7
1. De methode geïllustreerd in een schema	7
2. In- en uitstroom van de gepensioneerden	9
3. Basisvergelijkingen	10
4. Aantal “nieuw-gepensioneerden” en hun verdeling tussen de verschillende statuten	10
5. Het pensioen van de nieuw-gepensioneerde	12
6. De begrippen gepensioneerde en pensioenbedrag	12
3. Beschrijving van de pensioenhervorming	13
A. De pensioenhervorming in de werknemersregeling	13
1. Krachtlijnen	13
2. Nieuwe berekening van het rustpensioen	14
B. De pensioenhervorming in de regeling der zelfstandigen	16
4. Hypothesen voor de langetermijnverkenning	19
A. Demografisch scenario	19
B. Sociaal-demografisch scenario	20
C. Macro-economisch scenario	20
D. Het sociaal beleid	21
5. Spontane evolutie van de pensioenlast in de werknemersregeling	23
A. Situering in zijn sociaal-economische omgeving	23
1. Verschuiving tussen de sociaal-economische bevolkingsgroepen	23
2. Het gemiddeld werknemerspensioen t.o.v. het arbeidsinkomen en het BBP per hoofd	25
B. De dubbelverdieners worden de dubbel pensioentrekkers	27
C. De remmende invloed van de loongrens bij de pensioenberekening	29
D. Invloed van de welvaartscoëfficiënt tijdens de veroudering van het pensioen.	33
E. Evolutie van het gemiddeld pensioenbedrag	36
F. Evolutie van de pensioenmassa zonder pensioenhervorming	39

6. De pensioenhervorming bevestigt de legitimiteit van het pensioen met een nieuw sociaal beleid	41
A. Evolutie van het nieuw-pensioen met een loongrens die toeneemt met de loonmarge	42
B. Het pensioen, wanneer de loongrens toeneemt met de loonmarge en de gepensioneerden een jaarlijkse welvaartsaanpassing genieten van 0,5%	43
C. De pensioenmassa in de werknemersregeling wanneer de loongrens toeneemt met de loonmarge en de gepensioneerden een jaarlijkse welvaartsaanpassing genieten van 0,5%	46
7. De pensioenhervorming in de werknemersregeling	47
A. Analyse van de pensioenhervorming aan de hand van “volle jaareffecten”	48
1. De pensioenhervorming heeft betrekking op welk soort van gepensioneerde	48
2. Hypothesen voor het nieuw pensioneringsgedrag van de 60 jarige vrouw	49
3. Verschuiving tussen de sociaal-professionele statuten te wijten aan de pensioenhervorming in de werknemersregeling	53
4. Invloed van de nieuwe berekening op het pensioenbedrag	60
B. Budgettaire weerslag van de pensioenhervorming in de werknemersregeling (budgettaire jaren)	68
1. Evolutie van de pensioenmassa in de werknemersregeling vóór en ná de pensioenhervorming	69
2. De besparingen te wijten aan de pensioenhervorming in de werknemersregeling	70
8. De pensioenhervorming in de regeling voor zelfstandigen	71
A. Bondige schets van de methode gebruikt bij de berekening van de pensioenuitgaven in de regeling voor zelfstandigen	71
B. Invloed van de pensioenhervorming in de regeling voor zelfstandigen	71
1. Aantal gepensioneerden	71
2. Gemiddeld pensioenbedrag	72
3. Pensioenmassa in de regeling der zelfstandigen	74
9. De globale pensioenhervorming	75
A. Verschuiving tussen de sociaal-professionele statuten	75
B. Gemiddelde vervangingsinkomens	76
C. Budgettaire weerslag van de globale pensioenhervorming	78
10. Besluit	79
11. Bibliografie	83
Bijlage Berekening van het “geplafonneerd” loon.	85

1. Inleiding

Vergrijzing en ontgroening

Vanaf het einde van de tweede wereldoorlog bedroeg het geboortecijfer gemiddeld 150.000 kinderen per jaar. Midden de '60 jaren is dit geboortecijfer gaan dalen tot amper 120.000 tijdens het laatste decennium.

Die naoorlogse babyboom zorgde in de 50' en 60' jaren voor een uitbreiding van het aantal schoolkinderen. Vanaf halverwege de 60' jaren boden die naoorlogse kinderen zich aan op de arbeidsmarkt, nog eens aangedikt met de toenemende vrouwelijke beroepsdeelname. Zij financieren de uitbouw van de sociale zekerheid tot het weeldemodel dat wij kennen in de jaren '70. De tanende economische groei na de eerste en tweede olieschok kan de toestroom van de jonge werkkrachten niet meer tewerkstellen, met het hoog aantal werklozen van vandaag als gevolg.

Vanaf 2005-2010 bereikt de naoorlogse babyboom, wiens levensduur ondertussen zienderogen is toegenomen, de derde en vierde leeftijd. Tegelijkertijd zijn de lage geboorten sedert de 60' jaren opgeschoven tot de beroepsbevolking. De demografische verschuivingen krijgen vanaf 2010 bijzondere afmetingen wanneer het pensioen van die omvangrijke groep senioren moet gefinancierd worden door de uitgedunde generaties in de beroepsleeftijd. Hun verhouding zal zich de komende 40 jaren nagenoeg verdubbelen.

De studie "De demografische veroudering" beschrijft de opbouw van de recentste bevolkingsvooruitzichten 1995-2050 (oktober 1996) en analyseert de sociaal-demografische verschuiving in de samenleving van de volgende halve eeuw¹.

Een langetermijnverkenning

Alhoewel de demografische veroudering onmiskenbaar een grote invloed heeft moet de omvang van de pensioenproblematiek gesitueerd worden binnen de dynamiek van het sociaal-economisch leven waarin alle elementen in beweging zijn. Volgende eeuw stijgt het aantal gepensioneerden maar daalt het aantal kinderen met een recht op kinderbijslag. Naarmate de uitgedunde generaties de beroepsleeftijd bereiken daalt ook het aantal potentiële gerechtigden op werkloosheid en brugpensioen.

Een niet te verwaarlozen element van de langetermijnverkenning is de rol van de productiviteitstoename. De observatie van de laatste decennia leert ons dat de vooruitgang in de technische know-how, meer dan het aanbod van arbeidskrachten, de drijfkracht is van de economische groei. De tewerkstelling is vandaag niet hoger dan 25 jaar geleden, maar heeft wel een hogere scholingsgraad. Dit om aan te tonen dat naast de demografische evoluties ook rekening dient gehouden te worden met de sociaal-economische gedragspatronen en de macro-economische ontwikkelingen.

De studie "Verkenning van de financiële evolutie van de sociale zekerheid tot 2050"² situeert de vergrijzingsproblematiek in een ruimere sociaal-economische context aan de hand van alternatieve scenario's voor de macro-economische ontwikkelingen en met varianten inzake het sociaal beleid. Het is niet de bedoeling om te voorspellen, maar wel om het verouderingsprobleem te verkennen binnen een veranderde sociaal-economische omgeving, met een al dan niet gelijkblijvende wetgeving -inclusief de recente pensioenhervorming -, om daaruit het inzicht te verwerven hoe een doelgericht beleid kan worden gevoerd.

-
1. M. Lambrecht, "Demografische veroudering", Federaal Planbureau, Planning Paper, november 1997.
  2. N. Fasquelle en S. Weemaes, "Verkenning van de financiële evolutie van de sociale zekerheid tot 2050", Federaal Planbureau, Planning Paper, november 1997.

De recente pensioenhervorming

In onderhavige studie wordt de recente pensioenhervorming in de werknemersregeling en in het sociaal statuut der zelfstandigen besproken. Het is een voorbeeld van hoe de overheid vandaag een beleid voert om de financiële leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels op termijn veilig te stellen, zonder dat het pensioencontract wordt uitgehold.

Deze studie lijnt de invloed af van de pensioenhervorming op de sociaal-economische bevolkingsgroepen en vervolgens op de sociale zekerheidsprestaties. Na een bondige schets van de gehanteerde methode (hoofdstuk 2) worden de maatregelen voorzien in de pensioenhervorming beschreven (hoofdstuk 3) met vervolgens de duiding van de gehanteerde hypothesen (hoofdstuk 4). Om de redenen en vooral de wijze waarop de pensioenhervorming is doorgevoerd beter te begrijpen, worden vooraf de belangrijkste kenmerken van de spontane evolutie van de werknemerspensioenen geanalyseerd (hoofdstuk 5).

De wet die de pensioenhervorming regelt bevat twee belangrijke delen : het vertrouwen in het wettelijk pensioenstelsel herstellen door de intentie om het loonplafond bij de pensioenberekening - sedert 1982 enkel aangepast aan de prijs-evolutie - te koppelen aan de loonmarge en de toename van de pensioenuitgaven te milderen door het rustpensioen van de vrouw vooral te richten naar diegenen met minimum 15 loopbaan jaren in de werknemersregeling. De bevestiging van de legitimiteit van het wettelijk pensioenstelsel wordt behandeld in hoofdstuk 6. De gevolgen van de nieuwe pensioenbreuk, de wettelijke pensioenleeftijd, de loopbaanvoorwaarde en het minimumrecht per loopbaanjaar op de sociale zekerheidsprestaties worden bestudeerd in hoofdstuk 7.

De pensioenhervorming in de regeling der zelfstandigen wordt bondig behandeld in hoofdstuk 8.

In het laatste hoofdstuk wordt de pensioenhervorming in de werknemersregeling en in de regeling der zelfstandigen samengevat in enkele tabellen, met de verschuivingen tussen de sociaal gerechtigden en de min- of meeruitgaven aan sociale zekerheidsprestaties.

in een ongewijzigde macro-economische omgeving

De onderhavige studie bestudeert de weerslag van de pensioenhervorming op het pensioneringsgedrag, op het pensioenbedrag en op de uitgaven van de sociale zekerheid. De simulatie met de pensioenhervorming is uitgevoerd in een ongewijzigde macro-economische omgeving. Er wordt geen rekening gehouden met de eventuele vraageffecten van de verandering in het beschikbaar inkomen en de bestedingen, noch met de toename van het aanbod van arbeidskrachten op de productiviteit- en de loonevolutie, de groei en de tewerkstelling. Het langetermijnmodel bevat tot op heden nog geen geïntegreerde macro-economische maquette met gedragsvergelijkingen voor de productie en consumptie van goederen en diensten, geen spaar- en investeringsfunctie, de verdeling van de toegevoegde waarde tussen kapitaal en arbeid blijft constant.

Maar zelfs met een macro-economische maquette wordt slechts de invloed op de macro-aggregaten gecapteerd. Enkel een gedetailleerd intergenerationeel model kan rekening houden met de invloed van een discretionaire maatregel, zoals de pensioenhervorming, op de opeenvolgende generaties samengesteld uit verscheidene type gezinnen, inzake hun gedrag dat het eigen inkomen maximaliseert.

De studie van de pensioenhervorming is het resultaat van groepswork : Nicole Fasquelle, Marie-Jeanne Festjens, Micheline Lambrecht, Saskia Weemaes, leden van het Federaal Planbureau, op aanvraag van de Minister van pensioenen de Heer M. Colla, en niet het minst de begeleiding van Michel Englert, verantwoordelijke van de Algemene Directie.

2. Een bondige schets van de gehanteerde methode

De submodule PENSION voor de berekening van de werknemerspensioenen

A. Het model PENSION is een onderdeel van het systeem van modellen gehanteerd bij de langetermijnprojecties

In 1989 - tijdens de voorbereiding van de wet omtrent de flexibele pensioenleeftijd - vroeg de regering het Federaal Planbureau een model te ontwikkelen dat meer inzicht moest geven in de gevolgen van de vergrijzing en de ontgroening op de financieringsbehoefte van de sociale zekerheid. Dit model, MALTESE genoemd¹, groeide mettertijd uit tot een systeem van onderling verbonden modellen, elk met hun specifieke karakteristieken.

De bevolkingsvooruitzichten - verdeeld naar leeftijd en geslacht - worden geleverd door het NIS, in samenwerking met een werkgroep van demografen en het Planbureau, voor wat betreft het opstellen van de hypothesen en de situering van de vooruitzichten in het verlengde van hun historische evolutie.

Vervolgens wordt de bevolking opgedeeld in socio-demografische groepen (het model MALTDEMO) - de schoolbevolking, de beroepsbevolking, de gepensioneerden, huisvrouw of huisman ... - op basis van hun toekomstige gedragspatronen die in het verlengde liggen van zowel hun historische ontwikkeling als wat men observeert in de overige Europese landen.

MALTESE vertaalt de socio-demografische groepen in sociaal-economische reken-eenheden : tewerkstelling, gerechtigden op een aanvullend en/of vervangingsinkomen, met hun overeenkomstige inkomens of uitkeringen. Voor de berekening van de uitgaven voor geneeskundige zorgen wordt er rekening gehouden met de consumptie per leeftijd en geslacht, maar ook en vooral met een trendevolutie. Er wordt aangenomen dat de technologische vooruitgang met zijn toepassingen van geavanceerde technieken en medicijnen de drijfkracht blijven van de uitgaven voor geneeskundige zorgen, vanaf volgende eeuw waarschijnlijk meer toegespitst op de derde en vierde leeftijd.

Voor de berekening van de pensioenuitgaven werden vier specifieke modules ontwikkeld :

- Twee modules (HOR2040 en HORBIS) verdelen de gepensioneerden over de verschillende pensioenstelsels in functie van de historische verdeling van de tewerkstelling over de verschillende professionele statuten;
- Vervolgens berekenen de submodules PENSION en PUBLIC het gemiddeld pensioenbedrag van respectievelijk de werknemers en de ambtenaren in de administratie, waarbij de specifieke determinanten van elk stelsel uitgebreid aan bod komen.

Al de perifere modellen leveren hun resultaten aan het "centrale knooppunt" MALTESE. Dit overkoepelend model genereert een macro-economische omgeving voor de toekomst, berekent de overeenkomstige ontvangsten en uitgaven van de

1. "Model for Analysis of Long Term Evolution of Social Expenditure".

sociale zekerheid, en zelfs van de globale overheid, om alzo het gewicht van de vergrijzing te kunnen situeren binnen het geheel van de openbare financiën en ten opzichte van het bruto binnenlands product als draagvlak.

Tijdens de simulatieprocedure van de verschillende modellen wordt er gewerkt met hypothesen die we kunnen rangschikken onder vier scenario's².

- Het demografisch scenario met hypothesen voor vruchtbaarheid, levensverwachting en migratie.
- Het sociaal-demografisch scenario met hypothesen voor de toekomstige evolutie van de gedragingen inzake scolarisatie, activiteitsgraden en pensionering.
- Het macro-economisch scenario met de hypothesen voor werkgelegenheid en onsamendrukbaar werkloosheidsniveau, productiviteit en loonniveau, de reële rentevoet. Voor de middellange termijn worden de macro-economische variabelen en het sociaal beleidskader overgenomen uit de jaarlijkse middellange-termijn vooruitzichten van het Federaal Planbureau (gemaakt met het HERMES-model).
- Het sociaal scenario bevat de hypothesen voor de binding van de loongrenzen, de forfaitaire bedragen en de vervangingsinkomens aan de jaarlijkse welvaartsstijging. Na 2001 worden de fiscale- en de parafiscale druk, de overdrachten van de centrale overheid aan de sociale zekerheid gemaakt met hypothesen. De berekeningsmodaliteiten van de uitkeringen houden rekening met de recente wijzigingen voorzien in de Begroting 1997.

Momenteel reikt de langetermijnverkenning van het Federaal Planbureau van 1996 tot 2050 en is ze uitgevoerd tegen constante prijzen van 1991.

B. Het model PENSION beantwoordt aan een specifieke opdracht

Tot dusver hebben talrijke studies het vergrijzingsprobleem trachten te situeren aan de hand van de demografische evoluties, soms aangevuld met sociaal-demografische aantallen. Maar de gepensioneerden van volgende eeuw zullen niet alleen talrijker zijn en langer leven, zij zijn tevens een "andere" generatie dan de gepensioneerden die we vandaag kennen.

De "nieuwe en andere" generaties, geboren na de oorlog, zijn steeds beter geschoold, de vrouwen willen steeds meer participeren op de arbeidsmarkt als gelijkwaardige collega's van de mannen, hetgeen zich vertaalt in een groeiend aantal vrouwen met hun eigen volwaardige pensioenrechten. Daarnaast verandert ook de macro-economische context en de daarmee verbonden kansen om een volwaardige loopbaan uit te bouwen : er zijn gepensioneerden wiens loopbaan startte in de "golden-sixties", met daaropvolgend een jongere generatie die op een arbeidsmarkt komt, gekenmerkt door een hoge werkloosheidsgraad, en tenslotte de allerjongste generaties die hun loopbaan zullen uitbouwen in een omgeving van schaarste aan jonge arbeidskrachten vanaf begin volgende eeuw.

Al deze argumenten om aan te tonen dat zowel het huidige als een geëxtrapoleerd pensioenbedrag geen referentie kunnen zijn voor de volgende generaties gepensioneerden.

Daarom hebben we een specifiek model gebouwd, PENSION, dat het pensioenbedrag berekent van de "nieuwe en andere" generaties van gepensioneerden. In tegenstelling met een econometrische benadering tracht dit model de basisgrootheden en de berekeningsregels die gehanteerd worden bij de feitelijke pensioenbe-

---

2. Voor de inhoud van de hypothesen van de langetermijnstudie wordt verwezen naar de Planning Paper van N. Fasquelle en S. Weemaes, "Verkenning van de financiële evolutie van de sociale zekerheid tot 2050", Federaal Planbureau, Planning Paper, november 1997.

rekening zo getrouw mogelijk in rekening te brengen. We hebben dus gekozen voor een eerder “mechanische” methode, gebaseerd op institutionele definitievergelijkingen.

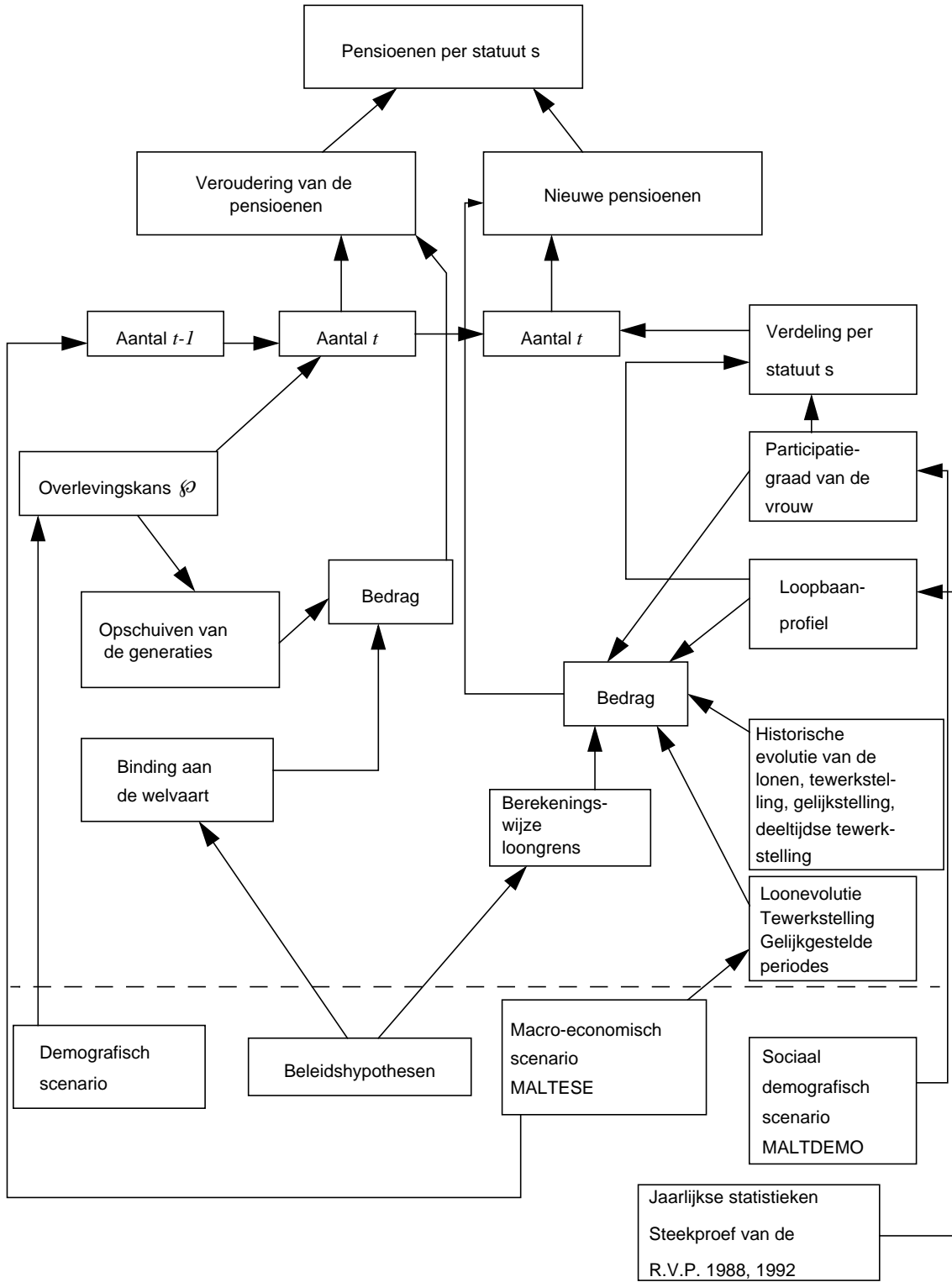
De gekozen methode moet voldoen aan volgende vereisten :

1. Het model Pensioen moet een instrument zijn voor verkenning en analyse van de mate waarin de toenemende pensioenuitgaven de manoeuvreerruimte op langetermijn belasten. Daartoe worden de juridische berekeningsregels van een pensioen - die eventueel kunnen veranderen - geconfronteerd met de demografische - en macro-economische evoluties waarop de besluitvorming geen of veel minder impact heeft.
2. Het model PENSION maakt een duidelijk onderscheid tussen de interne en de externe factoren die tot de opbouw van de pensioenkost bijdragen. Daarom worden de beleidsinstrumenten waarover de “decision-makers” beschikken opgenomen als discretionaire “sleutelparameters”. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de pensioenleeftijd, de noemer van de breuk, de berekeningspercentages, de welvaartsaanpassingen, ... Wanneer deze sleutelparameters niet veranderen levert het model een projectie bij constante wetgeving, die coherent is binnen de demografische evolutie en de macro-economische context van de simulatie, waar zij trouwens deel vanuit maakt. Het model PENSION, dat op een mechanische wijze is opgebouwd, waarbij de beleidsparameters vermeld in de wetgeving expliciet gedefinieerd zijn, is totaal verschillend van een empirisch-econometrische benadering die de evoluties en het beleid van het verleden extrapoleert.
3. Elk van de sleutelparameters hebben een precieze en goed afgebakende betekenis, zodat de invloed van elke parameter afzonderlijk kan bestudeerd worden, zowel wat betreft de weerslag op het individueel pensioen als op de globale budgettaire kost. De gekozen methode leent zich aldus tot het bestuderen van wijzigingen in de pensioenberekening en is daarom een analyseinstrument dat kan bijdragen tot het uitstippelen van een langetermijnstrategie als antwoord op de demografische uitdaging van volgende eeuw.

De berekening van de werknemerspensioenen wordt in grote lijnen samengevat in het volgend schema.

FIGUUR 1

Berekeningsmethode

C. Berekening van het toekomstig gemiddeld pensioenbedrag

1. De methode geïllustreerd in een schema

Figuur 1 illustreert hoe de submodule PENSION beroep doet op exogene gegevens.

- Het demografisch scenario levert de overlevingskans ϕ van de gepensioneerden per leeftijd en geslacht.
- De stock gepensioneerden alsook de in- en uitstroom worden gemaakt in het overkoepelend model MALTESE door het demografisch potentieel te vermenvuldigen met de pensioneringscoëfficiënt (een resultaat van het submodel MALTDEMO) en vervolgens op te splitsen in aantal gepensioneerden per regeling (werknemers, zelfstandigen, administratie en defensie, onderwijs, overheidsbedrijven) afhankelijk van de historische evolutie van de werkgelegenheid in elk beroepsstatuut (submodel HOR2040);
- Bij de jaarlijkse intrede van nieuw gepensioneerden houden we rekening met de historische evolutie van de lonen, de tewerkstelling en de periodes in gelijkstelling, geobserveerd tot 1995, vanaf 1996 tot 2001 geleverd door het middellangetermijn model HERMES, en vanaf 2002 berekend door het langetermijnmodel MALTESE;
- Er wordt ook rekening gehouden met de historische evolutie van de deeltijdse tewerkstelling zonder een aanvullende werkloosheidsvergoeding, omdat de deeltijdse pensioenrechten in dat geval ook niet onbeperkt aangevuld worden met dagen in gelijkstelling;
- Het gedrag alsook het niveau van het pensioen van de nieuwe generatie gepensioneerden wordt sterk beïnvloed door het beroepsverleden van de vrouw. De steekproef van de Rijksdienst voor Pensioenen met telkens 1000 dossiers van nieuwe intredes in 1988 en 1992³ levert leerrijke informatie omtrent het loopbaanprofiel van de nieuw gepensioneerden van vandaag. In de toekomst houden we rekening met de toenemende scolarisatie en vervolgens participatiegraad van de vrouw die sedert de '60-'70 jaren steeds talrijker een langere en beter betaalde loopbaan uitbouwt.

In de studie onderscheiden we 7 soorten gepensioneerden. In de eerste plaats tussen mannen en vrouwen omdat zowel het loopbaanprofiel als de lonen verdiend tijdens de loopbaan sterk verschillen. De loopbaan van de gemiddelde vrouw is korter, meer onderbroken en minder bezoldigd. Daarenboven is de noemer van de breuk verschillend : 45 voor de man en 40 voor de vrouw. De pensioenhervorming voorziet een overgangperiode 1997-2009 waarin de pensioenbreuk van de vrouw geleidelijk wordt opgetrokken tot die van de man.

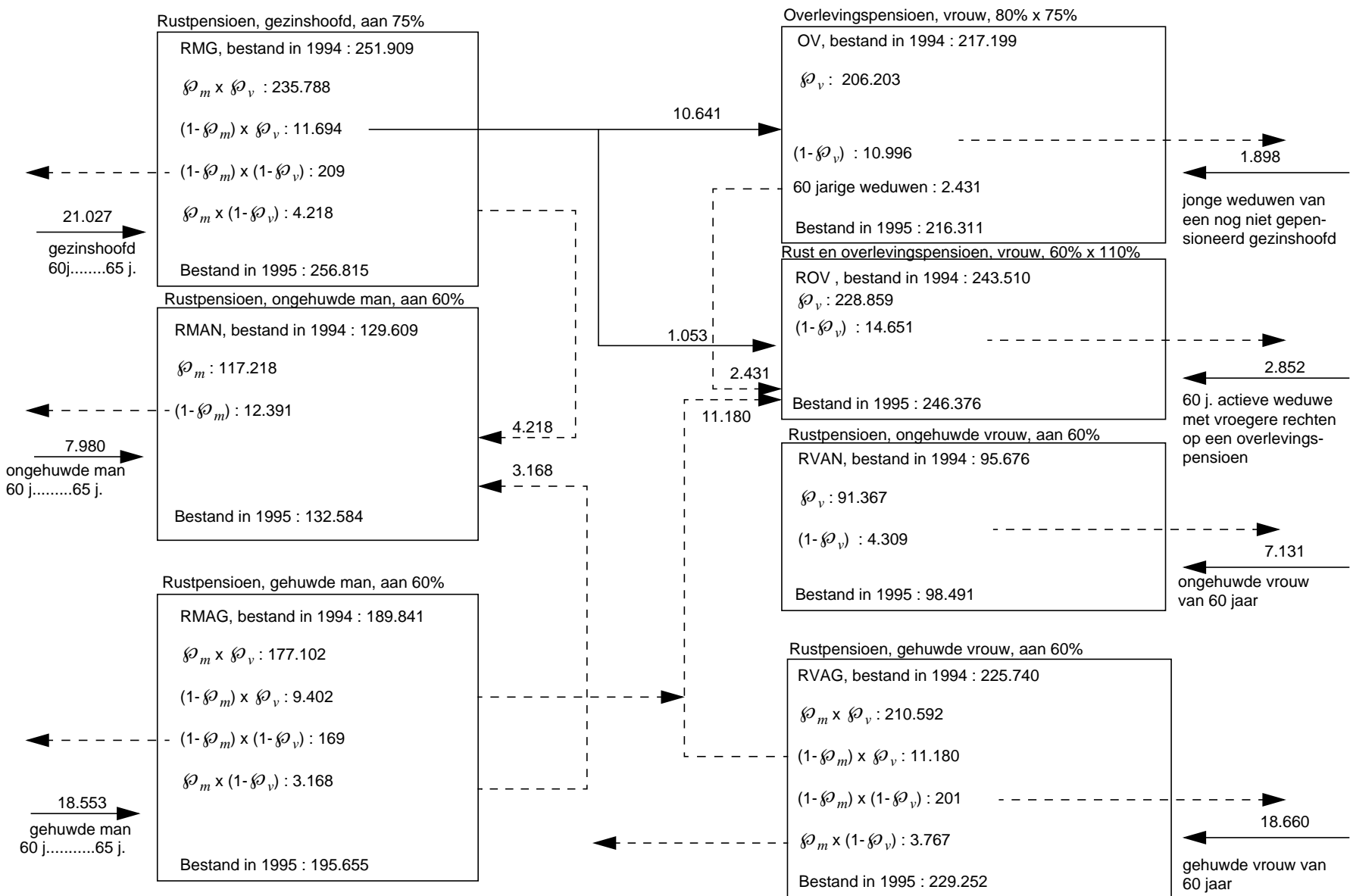
De berekeningspercentages zijn verschillend naargelang het gezinsstatuut : 75% voor een gezinshoofd, 60% voor een alleenstaande, 60% voor elk van de echtgenoten wanneer beide een rustpensioen aanvragen, 60% (=75% x 80%) voor het overlevingspensioen en maximaal 66% voor de weduwe die een rust- en een overlevingspensioen cumuleert.

---

3. Per ingangsjaar 1988 en 1992 telkens 1000 dossiers : 200 mannen van 60 jaar, en van 65 jaar, telkens 100 mannen met de leeftijd 61 j., 62 j., 63 j. en 64 jaar, en uiteindelijk 200 vrouwen van 60 jaar.

FIGUUR 2

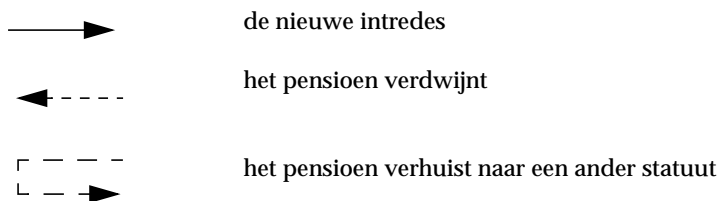
De in- en uitstroom van het aantal gepensioneerden per statuut.

2. In- en uitstroom van de gepensioneerden

Figuur 2 schetst de in- en uitstroom van de gepensioneerden met volgende legende :

ϕ_m en ϕ_v de overlevingskans van de man respectievelijk de vrouw

Als voorbeeld hebben we de aantallen van 1995 weergegeven, gezuiverd met de dubbel tellingen tussen een werknemerspensioen, een pensioen in de regeling van zelfstandigen en/of een aanvullend gedeelte gewaarborgd inkomen voor bejaarden.

De 7 soorten gepensioneerden die wij onderscheiden zijn :

RMG : rustpensioen van de man met het gezinsbedrag (aan 75%)

RMAG : rustpensioen van de man met het bedrag voor alleenstaande (aan 60%), gehuwd

RMAN : rustpensioen van de man met het bedrag van alleenstaande (aan 60%), niet-gehuwd

RVAG : rustpensioen van de vrouw met het bedrag voor alleenstaande (aan 60%), gehuwd

RVAN : rustpensioen van de vrouw met het bedrag voor alleenstaande (aan 60%), niet-gehuwd

ROV : de weduwe die haar eigen rustpensioen cumuleert met een overlevingspensioen tot 66% van het basisloon - overeenkomstig een fictief volledige loopbaan - van de overleden echtgenoot

OV : het overlevingspensioen aan 80% van het gezinsbedrag

Het gepensioneerd gezinshoofd (RMG) opent bij zijn overlijden een recht op een overlevingspensioen, dat in het geval dat de weduwe een eigen beroepsverleden heeft kan gecumuleerd worden met een rustpensioen tot een plafond van 110% van het theoretisch rustpensioen van de overledene overeenkomstig een fictief volledige loopbaan. Het gaat hier over weduwen met een zeer korte loopbaan vermits zij destijds hun pensioenrechten verzaakten ten voordele van het gezinsbedrag. Het is ook mogelijk dat de weduwe nog geen 60 jaar is zodat ze het tijdelijk moet stellen met een overlevingspensioen totdat ze aan de leeftijd voldoet om haar eigen rustpensioen te kunnen opvragen.

De ongehuwde gepensioneerde mannen (RMAN) kennen relatief veel overlijdens; vermits deze groep niet alleen de ongehuwde mannen maar tevens de weduwnaars bevat, is hun gemiddelde leeftijd veel hoger dan in de groep gehuwde gepensioneerden (RMG of RMAG).

In het geval van een gepensioneerd koppel met elk hun rustpensioen (RMAG en RVAG), zal bij het overlijden van één van de partners de weduwnaar verhuizen naar de groep RMAN of de weduwe naar de groep ROV. De weduwnaars met een overlevingspensioen of die een rust- en overlevingspensioen cumuleren (tot maximum 110% van het basisloon van de overleden echtgenote) hebben we opgeteld in de groep RMAN.

3. Basisvergelijkingen

De “globale” pensioenmassa in de werknemersregeling, zoals gedefinieerd in het Europees Systeem van Economische Rekeningen, bevat de eigenlijke pensioenen, het vakantiegeld, de renten die nog dateren uit het vroegere kapitalisatiestelsel en de pensioenen betaald in het kader van de Overzeese Sociale Zekerheid. Elk van deze uitkeringen zijn ontwikkeld volgens een specifieke methodologie (in subroutines van PENSION). Hierna gaan we het hebben over de methode gebruikt bij het projecteren van de pensioenen, die toch het leeuwenaandeel uitmaken van de globale uitgaven.

De pensioenmassa is gelijk aan het product van het aantal gepensioneerden met een gemiddeld pensioenbedrag, en dat voor de verschillende statuten van gepensioneerden en de verschillende leeftijden.

$$M(s, t) = \sum_a A(a, s, t) \times B(a, s, t) \quad [1]$$

met :

$M(s, t)$ de pensioenmassa in het jaar t , binnen de groep s

$A(a, s, t)$ het aantal gepensioneerden in het jaar t , in groep s , gepensioneerd sedert a jaren

$B(a, s, t)$ het gemiddeld pensioen in het jaar t , van groep s , gepensioneerd sedert a jaren

$a = 0$ voor een nieuw gepensioneerde

$a = 40$ is reeds 40 jaar op pensioen, ingangsdatum $t-40$

s het pensioenstatuut

De pensioenmassa van het ene jaar op het volgende :

1. Het aantal gepensioneerden van vorig jaar wordt vermenigvuldigd met hun overlevingskans φ , zodat we het aantal overlevende gepensioneerden overhouden die ondertussen 1 jaar ouder zijn geworden.

$$A(a+1, s, t+1) = A(a, s, t) \times \varphi(a+1, t+1)$$

2. Al de overlevende gepensioneerden krijgen een welvaartsaanpassing gelijk aan $c\%$.

$$B(a+1, s, t+1) = B(a, s, t) \times (1+c)$$

3. Naast de veroudering komen er nieuw gepensioneerden binnen, opgedeeld per statuut s met hun overeenkomstig nieuw berekend pensioen.

$$A(o, s, t+1) \times B(o, s, t+1)$$

De berekening van de werknemerspensioenen bestaat dus uit 2 delen :

1. de veroudering van de pensioenen van vorig jaar (de stock en de uitstroom)
2. en het op pensioen komen van een nieuwe generatie (de instroom)

$$M(s, t) = (1+c_t) \times \sum_a A(a, s, t-1) \times \varphi(a+1, t) \times B(a, s, t-1) + A(o, s, t) \times B(o, s, t) \quad [2]$$

4. Aantal “nieuw-gepensioneerden” en hun verdeling tussen de verschillende statuten

Het toekomstig globaal aantal gepensioneerden in de werknemersregeling, opgedeeld per geslacht en per leeftijdsgroepen wordt geleverd door het model MALTESE. De stromen in PENSION zijn zoals in figuur 2 weergegeven : de aantallen die ieder jaar binnenkomen, die in hun statuut verouderen, die verhuizen naar een ander statuut of het pensioenbestand verlaten. De “nieuw gepensioneerden”

zijn diegenen die voor de “eerste maal” verschijnen in het pensioenbestand, zelfs exclusief de nieuwe overlevingspensioenen die volgen uit het overlijden van het gepensioneerd gezinshoofd (RMG).

In het geval van de vrouw gaat het hier over de gehuwde of ongehuwde vrouw die haar rustpensioen aanvraagt, de jonge weduwe die haar overlevingsrechten niet opvroeg omdat ze actief bleef tot haar pensionering en dan beide rust- en overlevingspensioen kan opvragen, en tenslotte de jonge weduwe van een nog niet gepensioneerd gezinshoofd.

Het aantal nieuw-gepensioneerden wordt dan :

$$\text{Mannen} \quad A_m(o, t) = A_m(t) - A_m(t-1) \times \varphi_m \quad [3]$$

$$\text{Vrouwen} \quad A_v(o, t) = A_v(t) - A_v(t-1) \times \varphi_v - \text{ARMG}(t-1) \times (1 - \varphi_m) \times \varphi_v$$

met :

A_m en A_v aantal gepensioneerde mannen , respectievelijk vrouwen

$A_m(o, t)$ aantal nieuw-gepensioneerden want $a = 0$

ARMG aantal gepensioneerde gezinshoofden

φ_m en φ_v de gemiddelde overlevingskans die rekening houdt met de gemiddelde leeftijd van het bestand gepensioneerden

Bij de verdeling van de nieuw-gepensioneerden tussen de soorten pensioenen moet er rekening worden gehouden met de pensioenkeuze van het koppel : tussen twee individuele pensioenen (60% van het refereteloon van de man respectievelijk van de vrouw) of het gezinspensioen (75% van het hoogste refereteloon). In de praktijk hangt die keuze meestal af van de duur van de loopbaan en de verdiensten tijdens die loopbaan van de vrouw.

Wanneer 60% van het refereteloon van de man en 60% van het refereteloon van de vrouw, groter worden dan 75% van het refereteloon van de man, dan zal het koppel kiezen voor 2 rustpensioenen aan het bedrag voor alleenstaanden i.p.v. 1 rustpensioen aan gezinsbedrag.

De verdeling van de nieuw-gepensioneerden over de verschillende statuten houdt rekening met :

- de toename van de activiteitsgraad van de vrouw;
- de meer dan proportionele toename van het aantal gehuwde vrouwen met een eigen pensioen en vervolgens van het aantal weduwen die rust- en overlevingspensioen cumuleren;
- het afnemend aantal mannen die een rustpensioen aan gezinsbedrag aanvragen, met in dezelfde mate het aangroeiend aantal rustpensioenen voor gehuwde mannen met het bedrag alleenstaande.

We krijgen aldus volgende basisvergelijking :

$$A(o, s, t) = f[A(o, t), H_{t-x}] \quad [4]$$

waarbij H de toename is van de activiteitsgraad van de nieuw gepensioneerde vrouw respectievelijk in $t-23$ (na 17 jaar voltijdse loopbaan) en $t-16$ (na 24 jaar half-tijdse loopbaan gedeeltelijk aangevuld met gelijkgestelde dagen).

De historisch evolutie van de toenemende activiteitsgraad van de vrouw maakt dat er mettertijd steeds meer koppels 2 rustpensioenen voor man en vrouw zullen verkiezen boven het gezinspensioen. Op lange termijn houden we rekening met een toenemende ontubbeling van het gezinspensioen en daaropvolgend een verschuiving van het overlevingspensioen naar het rust- en overlevingspensioen.

5. Het pensioen van de nieuw-gepensioneerde

Het pensioen van de nieuw-gepensioneerde berekenen we door

$$B(o, s, t) = B(o, s, t-1) \times \frac{p_t}{p_{t-1}}$$

waarbij de geobserveerde bedragen (tot en met 1996) zijn afgeleid uit de jaarlijkse statistieken van de Rijksdienst voor Pensioenen.

$$p_t = \begin{array}{l} 75\% \\ \text{of} \\ 60\% \end{array} \sum_{\text{loopbaan}}^t \frac{1}{45} \left(\frac{1}{40} \right) \text{geplafonneerd loon}_t \times \text{herwaarderingscoëfficiënt}_t [5]$$

In het algemeen wordt het pensioen berekend aan de hand van het werkelijk verdiende loon tijdens de loopbaan. Nochtans wordt dit loon tijdens de berekening geplafonneerd, zodanig dat het loongedeelte dat boven de loongrens uitstijgt niet in rekening wordt gebracht. Vervolgens wordt dit geplafonneerd loon verhoogd met een herwaarderingscoëfficiënt die de lonen van het verleden corrigeert voor het koopkrachtverlies en die tevens een reële verhoging toekent volgens de formule $(1 + .036)^n$ waarbij $n=1$ in 1974, $n=2$ in 1973, ... , $n=20$ in 1955.

Het referteloon is gelijk aan de som van de geherwaardeerde lonen over de lengte van de loopbaan, waarbij ieder loopbaanjaar meetelt voor $1/45$ ste voor een man en $1/40$ ste voor een vrouw. In het referteloon worden ook de gelijkgestelde dagen geëvalueerd aan het laatst verdiende loon. De noemer van de pensioenbreuk komt overeen met het aantal loopbaanjaren in een volledige loopbaan. Door de pensioenhervorming wordt de breuk voor de vrouw geleidelijk opgetrokken tot 45.

De teller van de pensioenbreuk hangt af van het loopbaanprofiel en de pensioenleeftijd (afgeleid uit de jaarlijkse statistieken samen met de steekproef van de R.V.P.) begrensd tot de eenheid van loopbaan.

Het gezinshoofd kiest meer voor een pensionering op 65 jaar (71%) en heeft voor het merendeel (84%) een volledige loopbaan in de werknemersregeling. Bij de gehuwde man met een pensioen voor alleenstaande gaat een belangrijk gedeelte (38%) vóór zijn 65 jaar op pensioen met een gedeelte pensioen in de werknemersregeling en een gedeelte overheidspensioen.

In het geval van de gehuwde vrouw heeft bijna driekwart een onvolledige loopbaan; dit is de vrouw die haar loopbaan mettertijd verlengt. Bij de ongehuwde vrouwen heeft vandaag ruim éénderde een volledige loopbaan en de overige tweederde een loopbaan van 30 jaar waarvan 28 jaar in de werknemersregeling. Ook zij zal haar loopbaan mettertijd verlengen.

6. De begrippen gepensioneerde en pensioenbedrag

Vooraleer we verdergaan dienen we nog een opmerking te maken omtrent de inhoud van enkele door ons gehanteerde begrippen. In de jaarlijkse statistieken omtrent het pensioenbestand maakt de R.V.P. een onderscheid tussen de zuivere loopbanen en de gemengde loopbanen. Een aanzienlijk aantal gepensioneerden hebben een gedeelte van hun loopbaan gewerkt als werknemer, als zelfstandige of als overheidsambtenaar, zodanig dat ze twee- tot driemaal geteld zijn in de statistieken, telkens voor een gedeelte van hun pensioen. Omdat wij uiteraard de demografische gegevens zo nauw mogelijk willen benaderen, waar iedere persoon één keer is geteld, hebben we de gemengde loopbanen omgezet in "fictief zuivere" loopbanen, zodat we het aantal pensioengerechtigden (zonder de dubbeltellingen) van de R.V.P. bekomen met hun overeenkomstig pensioenbedrag. Nochtans is het ons tot op heden niet gelukt de dubbeltellingen volledig te elimineren, o.a. die tussen de gepensioneerden van de R.V.P. en die van een Openbaar Bestuur of van de overheidsbedrijven.

3. Beschrijving van de pensioenhervorming

De pensioenhervorming is van toepassing op het rustpensioen met ingangsdatum vanaf 1 juli 1997, en zijn afgeleide rechten (overlevingspensioen). Het rustpensioen met ingangsdatum vóór 1 juli 1997, met zijn afgeleide rechten, wordt enkel beïnvloed door de eventuele selectieve welvaartsverhogingen.

A. De pensioenhervorming in de werknemersregeling

1. Krachtlijnen

De pensioenhervorming in de werknemersregeling heeft vier kenmerken

- De mildering van de uitgaven door het geleidelijk invoeren van een gelijke pensioenleeftijd en een gelijke berekeningsbreuk (45sten) voor mannen en vrouwen¹, het instellen van een loopbaanvoorwaarde om het pensioen vroeger te mogen opnemen (vóór de leeftijd van 65 jaar) en de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt voor de lonen die betrekking hebben op de loopbaan jaren van 1955 tot en met 1974.
- Invoering van een “minimumrecht per loopbaanjaar” teneinde de feitelijke ongelijkheden in het verleden op arbeidsrechterlijk vlak tussen mannen en vrouwen zo weinig mogelijk te laten doorwerken in het pensioenrecht.
- De toenemende flexibilisering van de arbeidsmarkt met o.m. meer deeltijdse en a-typische jobs vereist een betere omkadering in het pensioenstelsel. Dit wordt verwezenlijkt door een versoepeling van de toegang tot het minimumstelsel en het toekennen van bonusjaren voor diverse vormen van arbeidsherverdeling.
- De legitimiteit van het wettelijk pensioenstelsel versterken door volgende maatregelen :

het geïndexeerd berekeningsplafond of de zogenaamde loongrens bij de berekening van het rustpensioen wordt om de twee jaar verhoogd op basis van de marge voor reële loonsverhogingen;

het “minimumrecht per loopbaanjaar” wordt gekoppeld aan de evolutie van het minimumloon;

daarnaast wordt in de mogelijkheid voorzien om bij in Ministerraad overlegd K.B. de gepensioneerden op een selectieve wijze (in functie van de hoogte en/of de ingangsdatum van het pensioen) een welvaartsverhoging toe te kennen.

Er wordt nergens melding gemaakt van een welvaartsaanpassing van het vakantiegeld.

---

1. Tot uitvoering van de EG-Richtlijn 79/7 van 19 december 1978 inzake de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen.

2. Nieuwe berekening van het rustpensioen

De berekeningsbreuk wordt ook voor de vrouwen op 45sten gebracht.

Er wordt daarvoor een overgangperiode van 13 jaar voorzien. In dezelfde overgangperiode en tegen hetzelfde ritme worden de rechten van de vrouw verruimd in de andere takken van de sociale zekerheid tot aan de pensioenleeftijd.

Jaren	Berekeningsbreuk	Pensioenleeftijd van de vrouw
vanaf 1 juli 1997 t/m 1999	41sten	61 jaar
vanaf 1 jan. 2000 t/m 2002	42sten	62 jaar
vanaf 1 jan. 2003 t/m 2005	43sten	63 jaar
vanaf 1 jan. 2006 t/m 2008	44sten	64 jaar
vanaf 1 jan. 2009	45sten	65 jaar

De pensioenleeftijd blijft flexibel mits aan de loopbaanvoorwaarde is voldaan

De pensioenleeftijd blijft flexibel vanaf 60 jaar - uitgezonderd voor de gerechtigden op een voltijds conventioneel brugpensioen - mits de loopbaanvoorwaarde over alle stelsels heen vervuld is :

	Jaren		Loopbaanvoorwaarde
in	1997	minstens	20 kalenderjaren
	1998	"	22 kalenderjaren
	1999	"	24 kalenderjaren
	2000	"	26 kalenderjaren
	2001	"	28 kalenderjaren
	2002	"	30 kalenderjaren
	2003	"	32 kalenderjaren
	2004	"	34 kalenderjaren
vanaf	2005	"	35 kalenderjaren

Worden bij de loopbaanvoorwaarde als kalenderjaar in aanmerking genomen :

in de regeling zelfstandigen

- de bewezen jaren vóór 1957;
- de jaren na 1956 die tenminste twee kwartalen omvatten.

in de werknemers- en andere regelingen

- de kalenderjaren waarin een tewerkstelling van ten minste één derde van een voltijdse arbeidsregeling bewezen wordt;
- de periode van inactiviteit in een "uittredingsregeling", die bij collectieve overeenkomst is ingevoerd met goedkeuring van de Minister van Tewerkstelling en Arbeid, worden enkel op het vlak van de loopbaanvoorwaarde beschouwd als dienstjaren, voor zover die periode is ingegaan vóór 1 juli 1997;

en de perioden tijdens dewelke de belanghebbende zijn beroepsloopbaan heeft onderbroken om een kind jonger dan 6 jaar op te voeden, tot beloop van maximum 36 volle maanden.

Afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt

1,036ⁿ - van toepassing op de loopbaanjaren van 1955 t/m 1974 - met jaarlijks 0,004; m.a.w. 1,032 in 1997, 1,028 in 1998, ... 1,004 in 2004 en 1,000 vanaf 2005.

Invoering van een systeem van "minimumrecht per loopbaanjaar"

op voorwaarde van minimaal 15 kalenderjaren tewerkstelling als werknemer van ten minste één derde van een fulltime arbeidsrooster, gelijkgestelde periodes inbegrepen. Het pensioenbedrag mag hierdoor niet hoger worden dan 43.750 Fr/maand voor een gezinspensioen en 35.000Fr/maand voor een alleenstaande, gepronotiseerd in functie van de weerhouden pensioenbreuk.

Indien het loon, geherwaardeerd op de ingangsdatum van het pensioen, desgevallend omgerekend naar een tewerkstelling die met een volledige arbeidsregeling

overeenstemt, lager is dan 42.493 Fr/maand, wordt het pensioen voor het betrokken loopbaanjaar - op voorwaarde van minstens 1/3-time tewerkstelling - berekend op basis van dit bedrag, geproratiseerd in functie van de bewezen duur van tewerkstelling². Dit bedrag stemt overeen met het minimum maandloon op de leeftijd van 21 jaar aan index 161.71 (basis 1981) zoals vastgesteld in art. 3 van de C.A.O. nr. 43. Telkens het minimum maandloon verhoogt zal ook het minimumrecht per loopbaanjaar worden aangepast vanaf de eerste dag van de twaalfde maand volgend op de wijziging. Al de bedragen vernoemd in dit punt zijn gekoppeld aan de index 405,55 (basis 1966) en evolueren overeenkomstig de bepalingen van de wet van 2 augustus 1971 die de koppeling aan het indexcijfer van de consumptieprijzen regelt.

Het niveau en de voorwaarden van het minimumpensioen blijven behouden (vandaag 27.775 Fr/maand voor een alleenstaande met een volledige loopbaan).

Gelijkstelling of bonusjaren

Voor de perioden van inactiviteit die kaderen in het streven naar arbeidsherverdeling (loopbaanonderbreking, deeltijdse arbeid en allerlei vormen van verminderde arbeidsprestaties) krijgt de betrokkene voor zijn pensioenberekening gelijkstelling of bonusjaren.

a. Deeltijds werkenden met behoud van rechten

1. met een inkomensgarantie-uitkering

Het pensioen wordt vanaf de invoering van het statuut (1/6/1993) per loopbaanjaar berekend op basis van het werkelijk loon voor de deeltijdse betrekking, aangevuld met het fictief loon voor het niet-gepresteerde deel. De berekeningsbasis voor dit fictief loon is het laatste verdiende loon in de voltijdse betrekking.

2. zonder inkomensgarantie-uitkering

Het pensioen wordt zoals in het vorige geval berekend op basis van het werkelijk loon voor de deeltijdse betrekking. Voor het niet-gepresteerde deel wordt een bonus aangewend die maximum 5 jaar (te spreiden over meerdere loopbaanjaren) voor een ganse loopbaan bedraagt. Het bonusjaar wordt gewaardeerd op basis van het "minimumrecht per loopbaanjaar".

b. Loopbaanonderbreking

De nieuwe vormen van loopbaanonderbreking (1/5, 1/4, 1/3, 1/2) kunnen vanaf de leeftijd van 50 jaar worden gelijkgesteld voor het pensioen.

c. Bonusjaren

De perioden in een kalenderjaar, vanaf 1 juli 1997, tijdens dewelke de werknemer geen activiteit heeft uitgeoefend omdat hij, in het raam van maatregelen tot herverdeling van de arbeid, zijn arbeidsprestaties heeft beperkt, kunnen worden gelijkgesteld voor het pensioen. Deze perioden kunnen slechts tot beloop van ten hoogste 624 dagen worden gelijkgesteld. Dit aantal dagen wordt gespreid over meerdere kalenderjaren, en dit in verhouding tot de duur van de vermindering van de arbeidsprestaties. Het bonusjaar wordt gewaardeerd op basis van het "minimumrecht per loopbaanjaar".

De werknemer dient het bewijs te leveren dat hij zijn arbeidsprestaties overeenkomstig een maatregel tot herverdeling van de arbeid heeft beperkt.

---

2. Een volledige loopbaan, gewaardeerd aan dit minimumrecht, geeft een pensioen van 25.496 Fr/maand voor een alleenstaande en 31.870 Fr/maand voor een gezinshoofd.

B. De pensioenhervorming in de regeling der zelfstandigen

1. In uitvoering van de EEG-Richtlijn 79/7 inzake de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen volgt de regeling van de zelfstandigen de beslissingen in de werknemersregeling wat betreft de verhoging van de pensioenleeftijd en van de berekeningsbreuk voor de vrouw, de invoering van een loopbaanvoorwaarde voor man en vrouw ingeval van pensionering vóór 65 jaar, de voorziene overgangperiode.

In afwijking met de regeling der werknemers blijft de verminderingscoëfficiënt van 5% per jaar vervroeging in het sociaal statuut behouden voor de man en wordt geleidelijk ingevoerd voor de vrouw.

Het minimumpensioen blijft gegarandeerd vanaf een tweederde loopbaan, evenredig met de duur van de loopbaan.

2. De juridische gelijkberechtiging dient gepaard te gaan met de feitelijke gelijkstelling. Daartoe worden twee correcties ten voordele van vooral de vrouwelijke zelfstandigen ingevoerd.

Ten voordele van de zelfstandigen met een loopbaan van minstens 15 jaar en minder dan 30 jaar - uitsluitend als zelfstandige - worden bonusjaren toegekend in functie van de lengte van de loopbaan met een maximum van 3 extra jaren. Dankzij deze maatregel zal de vrouw met 27 loopbaanjaren ($\frac{2}{3}$ van 40 jaar) haar recht op een minimumpensioen kunnen behouden in de nieuwe regeling : 27 loopbaanjaren + 3 bonusjaren komt overeen met tweederde van een volledige loopbaan van 45 jaar. De extra-jaren worden in aanmerking genomen aan het huidig forfaitair bedrag.

Deze maatregel kan er evenwel nooit toe leiden dat de grens om aanspraak te maken op het minimumpensioen wordt overschreden, noch dat de pensioenbreuk door het toekennen van deze extra-jaren in verhouding groter zou zijn dan indien de operatie "gelijkberechtiging" niet zou zijn doorgevoerd.

De zelfstandigen met een tweederde loopbaan als zelfstandige in hoofdberoep en wiens pensioen effectief ten vroegste voor de eerste keer ingaat op 1/07/1997, ontvangt overeenkomstig de volgens de EEG-richtlijn toegelaten uitzondering op het principe van de gelijke behandeling een pensioenbijslag van 5000 fr., op voorwaarde dat aan de betrokkene kinderbijslag werd betaald (voor het merendeel vrouwen) en voor zover zij op pensioen gaan tijdens de overgangperiode voorzien in het kader van de gelijkberechtiging. Het voordeel stemt overeen met 5 kwartalen (aan het huidige jaarforfait) extra loopbaan.

3. Het proportioneel pensioen wordt gecorrigeerd in functie van het aandeel van de bijdragen van de zelfstandigen in de pensioenprestaties stricto sensu.

Voor de loopbaanjaren gelegen vóór 1984 wordt in het sociaal statuut een forfaitair pensioen toegekend per loopbaanjaar. Voor de loopbaanjaren vanaf 1984 wordt het pensioen berekend in functie van de bedrijfsinkomsten van de zelfstandige; dit noemt men het proportioneel pensioen.

In 1984 was men er vanuit gegaan dat één frank betaald voor een zelfstandigenpensioen slechts evenveel pensioen moest opleveren als één frank betaald voor een werknemerspensioen. In 1984 betaalde een zelfstandige 8,2788% van zijn bedrijfsinkomsten als sociale bijdrage voor de pensioenregeling. De som van de werkgevers- en werknemersbijdrage bedroeg toen 16,36% van het loon. Om het principe van "1 frank levert evenveel pensioen op" te realiseren, werd het proportioneel pensioen van de zelfstandigen aangevuld met de breuk die de verhouding van deze twee bijdragepercentages weergeeft. De berekeningsformule voor een zelfstandigenpensioen werd derhalve aangevuld met een correctiecoëfficiënt; bijvoorbeeld voor een alleenstaande in 1984 :

geherwaardeerde bedrijfsinkomsten $\times 60\% \times \frac{1}{45} \times 8,2788/16,36$.

De correctiecoëfficiënt varieerde met de bijdragepercentages. De pensioenbijdragen van de werknemers zijn sindsdien constant op 16,36% gebleven, daar waar die in het sociaal statuut der zelfstandigen van 1984 tot 1996 gestegen zijn

van 8,2788% naar 10,0089%, met twee kleine terugvallen in 1990 en 1992. Sedert de invoering van het "Gloobaal beheer" in beide regelingen, waarbij de bijdragepercentages in de verscheidene sociale zekerheidstakken worden geglobaliseerd tot éénvormige bijdragepercentages per regeling, heeft de correctiecoëfficiënt geen wettelijke basis meer. Rekening houdend met de geleidelijke uitbouw van de verschillende sectoren van het sociaal statuut, werd geopteerd voor een strikte toepassing van het verzekeringsprincipe en wordt de laatste coëfficiënt van voormelde berekeningsformule gecorrigeerd in functie van het aandeel van de bijdragen van de zelfstandigen in de pensioenprestaties stricto sensu, en dit voor de loopbaanjaren vanaf 1997.

Daarenboven wordt een supplementaire correctie doorgevoerd voor de toekomstige jaren waarin het inkomen hoger ligt dan 1.350.000 fr. (zijnde de loongrens van toepassing in de werknemerspensioenen).

Met het oog op een mildering van de pensioenuitgaven wordt de berekeningsformule voor het proportioneel pensioen voor de toekomstige loopbaanjaren vervangen door de volgende formule :

(geherwaardeerd bedrijfsinkomen tot 1.349.164 fr. x 60% x 1/45 x 0,567851) +
(geherwaardeerd bedrijfsinkomen tussen 1.349.164 en 1.798.885 x 60% x
1/45 x 0,467909)

De eerste coëfficiënt geldt voor de inkomensschijf tot aan een bedrag dat gelijk is aan het loonplafond in de werknemersregeling, de tweede coëfficiënt wordt gehanteerd voor de inkomensschijf tussen dit laatste plafond en het plafond in de zelfstandigenregeling (zijnde het tussenplafond voor hun bijdrageberekening).

Tevens wordt voorgesteld om het plafond van 1.349.164 fr., bij in Ministerraad overlegd besluit, te laten mee-evolueren met de loongrens van toepassing bij de berekening van het werknemerspensioen.

4. De koppeling van het minimumpensioen der zelfstandigen aan het gewaarborgd inkomen voor bejaarden, ingevoerd bij de wet van 30 december 1992, wordt bevestigd.

4. Hypothesen voor de langetermijnverkenning

die invloed hebben op de toekomstige pensioenlast

Het is geenszins onze ambitie om over een periode van 50 jaar te voorspellen, maar wel om het verouderingsprobleem binnen duidelijk afgeleide hypothesen af te tasten. En alhoewel de geformuleerde hypothesen een belangrijke invloed hebben op de resultaten, kunnen we toch de parameters die de omvang van het vergrijzingsprobleem bepalen duidelijker aflijnen aan de hand van alternatieve simulaties.

Zoals in het eerste schema aangeduid, wordt de toekomstige pensioenlast in belangrijke mate verklaard door zowel de demografische evolutie, de sociaal-demografische gedragspatronen, macro-economische factoren, en vooral door de hypothesen van het sociaal beleid (berekeningwijze en welvaartsaanpassingen)¹.

A. Demografisch scenario

Het Federaal Planbureau heeft zijn referentiesimulatie gebaseerd op het centraal scenario van "De bevolkingsvooruitzichten 1995-2050" (cfr. NIS-FPB, oktober 1996), dat overeenkomt met volgende hypothesen :

- de vruchtbaarheid van 1,55 kinderen per vrouw in 1995 zou geleidelijk oplopen tot 1,75 in 2010 en vervolgens constant blijven;
- de levensverwachting, gemiddeld 73,7 jaar voor een man en 80,5 jaar voor een vrouw, zou toenemen tot 82,1 jaar voor een man en 88,1 jaar voor de vrouw in 2050;
- het netto-migratiesaldo van 10.638 in 1996 zou afnemen tot 2.897 in 2050.

---

1. Voor een uitgebreid overzicht van de hypothesen verwijzen we naar de Planning Paper van N. Fasquelle en S. Weemaes, "Verkenning van de financiële evolutie van de sociale zekerheid tot 2050", Federaal Planbureau, Planning paper, november 1997, hoofdstuk 3.

B. Sociaal-demografisch scenario

Kort samengevat, er wordt gerekend met een daling van de activiteitsgraad bij jongeren omdat zij langer schoolgaan, en een toenemende activiteitsgraad van de vrouw.

Van 15 tot 24 jaar :
toenemende scolarisatie en afnemende activiteitsgraad.

Van 25 tot 49 jaar :
constante activiteit bij de mannen, terwijl de jongere generaties vrouwen steeds talrijker kiezen voor een eigen beroepsloopbaan dan de voorgaande generatie.

Van 50 tot 59 jaar :
een verhoging van de activiteitsgraad (verhoging van de leeftijd van het brugpensioen en de pensionering vóór 60 jaar is afgeschaft sedert de 80' jaren).

Van 60 tot 64 jaar :
tot vandaag bemerken we een aanzienlijke toename van het aantal vrouwen die hun eigen pensioenrechten opvragen. De pensioenhervorming die een loopbaanvoorwaarde stelt voor de pensionering vanaf 60 jaar zal die beweging afremmen.

Van 65 tot 99 jaar :
toenemende pensionering van de vrouw met een dalend aantal vrouwen ten laste van hun echtgenoot.

C. Macro-economisch scenario

Op middellangetermijn worden de Economische Vooruitzichten 1997-2001² overgenomen. Voor de daaropvolgende jaren wordt het macro-economische scenario bepaald aan de hand van volgende hypothesen.

De tewerkstelling blijft constant in de private sector en bij de overheidsbedrijven. Het aantal overheidsambtenaren volgt de dalende evolutie van de actieve bevolking. De werkgelegenheid in het onderwijs is recht evenredig met de schoolbevolking.

De onsamendrukbare werkloosheidsgraad, bij hypothese vastgesteld op 5% van de beroepsbevolking, zal bij voorgaande hypothesen voor de tewerkstelling niet bereikt worden tijdens de bestudeerde periode.

De jaarlijkse toename van productiviteit en loonniveau wordt vastgesteld op 2,25%. De loonontwikkeling is even groot als die van de productiviteit; er wordt dus verondersteld dat de inkomensverdeling tussen arbeid en kapitaal vanaf 2002 constant blijft. Het gaat hier ook om reële lonen, omdat de oefening gemaakt wordt in prijzen van 1991, en om het loon per hoofd, zonder een uitspraak te doen over de evolutie van de arbeidsduur. De reële rentevoet op lange termijn wordt vastgesteld op 4%.

---

2. Federaal Planbureau, Economische Vooruitzichten 1997-2001, april 1997.

D. Het sociaal beleid

In volgende hoofdstukken gaan we twee aparte simulaties bespreken : eerst de evolutie van de werknemerspensioenen vóór de pensioenhervorming en vervolgens de evolutie van de pensioenlast inclusief de pensioenhervorming.

TABEL1 De beleidsparameters die veranderen door de pensioenhervorming

	Vóór de hervorming	Inclusief de hervorming
Pensioenleeftijd		
mannen (p.m)	65 j.	65 j.
vrouwen	60 j.	61 j., 62 j., 63 j., 64 j. 65 j. vanaf 2009
flexibel vanaf 60 jaar	voor de man	voor man en vrouw
Berekeningsbreuk		
mannen (p.m)	45sten	45sten
vrouwen	40sten	41sten, 42sten, ...45sten vanaf 2009
Loopbaanvoorwaarde in geval van pensionering vóór 65 jaar	geen	20 j., 22 j., 24 j., ...35 j. vanaf 2005
Herwaarderingscoëfficiënt van de loopbaanjaren 1955-1974	3,6%	3,2%, 2,8%, 2,4%, ...0 vanaf 2005
Minimumrecht per loopbaanjaar	-	+ 1,75% vanaf 2000
Evolutie loongrens		
- werknemerspensioen	+ 1% vanaf 1999	+ 1,75% vanaf 1999
- zelfstandigenpensioen	-	+ 1,75% vanaf 1999
- overige uitkeringen	+ 1% vanaf 2002	+ 1,75% vanaf 2002
Jaarlijkse welvaartsaanpassing		
- werknemerspensioen	+ 1% vanaf 2000	+ 0,5% vanaf 2000
- zelfstandigenpensioen	+ 1% vanaf 2002	+ 0,5% vanaf 2002
- overige uitkeringen	+ 1% vanaf 2002	+ 0,5% vanaf 2002
Evolutie forfaitaire bedragen		
- zelfstandigenpensioen	1% vanaf 2002	1% vanaf 2002
- gewaarborgd inkomen	1% vanaf 2002	1% vanaf 2002
- kinderbijlagen	1% vanaf 2002	1% vanaf 2002

Vóór de pensioenhervorming was het onduidelijk welk standpunt de overheid zou innemen inzake de toekomstige evolutie van de loongrens en de welvaartsaanpassingen. Het Federaal Planbureau maakte zelf een werkhypothese voor de jaarlijkse welvaartsaanpassingen aan de hand van de gemiddelde loskoppeling geobserveerd tijdens de periode 1969-1991 : namelijk 1,3% ten opzichte van de historische evolutie van de lonen. Deze werkhypothese werd ook gehanteerd voor de evolutie van de loongrenzen en die van de forfaitaire bedragen.

5. Spontane evolutie van de pensioenlast in de werknemersregeling

zonder rekening te houden met de recente pensioenhervorming

In volgende hoofdstukken zes en zeven wordt de pensioenhervorming in de werknemersregeling in detail besproken. Om het hoe en het waarom van die hervorming beter te begrijpen dienen we eerst een inzicht te verwerven in de spontane ontwikkeling van de pensioenen, die resulteert uit de onderling verbonden demografische-, sociologische- en arbeidsmarktontwikkelingen, tijdens zowel het verleden als in de toekomst.

Wat betreft het globaal volume van de bevolking worden er geen grote veranderingen verwacht. Daarentegen benadrukken de demografen des te meer dat de leeftijdsstructuur van de bevolking sterk zal veranderen.

Het vroegere gezinsmodel, de man als kostwinner en de vrouw voor de huiselijke taken, evolueert steeds meer naar een koppel van tweeverdieners.

De werknemer die vroeger zijn ganse loopbaan vulde met éénzelfde job wordt steeds meer vervangen door flexibele nieuwe generaties : verschuiving van een arbeidersstatuut naar dat van bediende, deeltijdse tewerkstelling, tijdelijke onderbreking van de loopbaan, verschuiving tussen de verschillende beroepsstatuten.

De ontwikkeling van de toekomstige pensioenlast dient rekening te houden met de demografische verschuivingen, maar tevens met de dynamiek in het sociaal-economisch leven.

In deel A van dit hoofdstuk situeren we de spontane evolutie van de pensioenlast in zijn sociaal-economische omgeving. Vervolgens wordt in deel B de invloed van het zich veranderend gezinsmodel op het pensioneringsgedrag geanalyseerd. In de afdelingen C en D tonen we aan dat de keuze van de beleidsparameters inzake welvaartsbinding een belangrijke invloed heeft op het gemiddeld pensioenbedrag.

A. Situering in zijn sociaal-economische omgeving

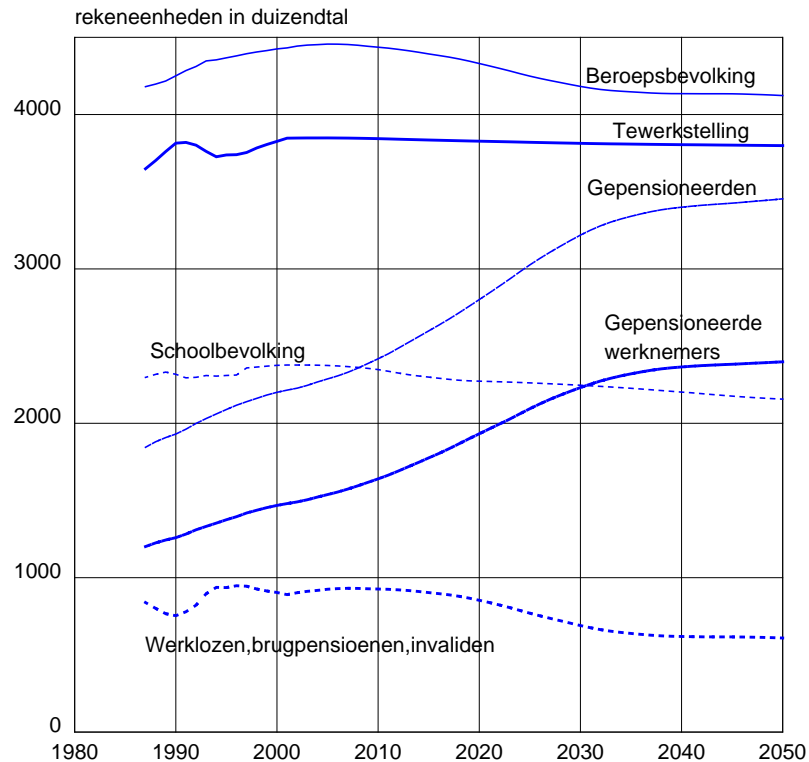
1. Verschuiving tussen de sociaal-economische bevolkingsgroepen

In figuur 3 zijn de demografische aantallen¹ omgezet in sociaal-economische rekeneenheden. Deze rekeneenheden vallen soms hoger uit dan de demografische eenheden omwille van dubbeltellingen, bijvoorbeeld een persoon heeft een pensioen én een deeltijdse job, of ook omdat een aantal gepensioneerden een pensioen genieten alhoewel zij niet meer bij de Belgische bevolking zijn geteld.

1. Voor de evolutie van de demografische aantallen verwijzen we naar de Planning Paper van M. Lambrecht, "De demografische veroudering", Federaal Planbureau, november 1997.

FIGUUR 3

Sociaal economische bevolkingsgroepen

Bron : Federaal Planbureau, simulatie vóór de pensioenhervorming.

Het aantal jongeren daalt, maar de toenemende scolarisatiegraad, vooral in de leeftijdsgroep ouder dan 18 jaar, maakt dat de schoolbevolking zich grosso modo handhaaft : 2,38 mln schoolkinderen in 2000 en 2,16 mln in 2050. Steeds meer jonge mensen blijven na de schoolplicht verder studeren en komen later op de arbeidsmarkt.

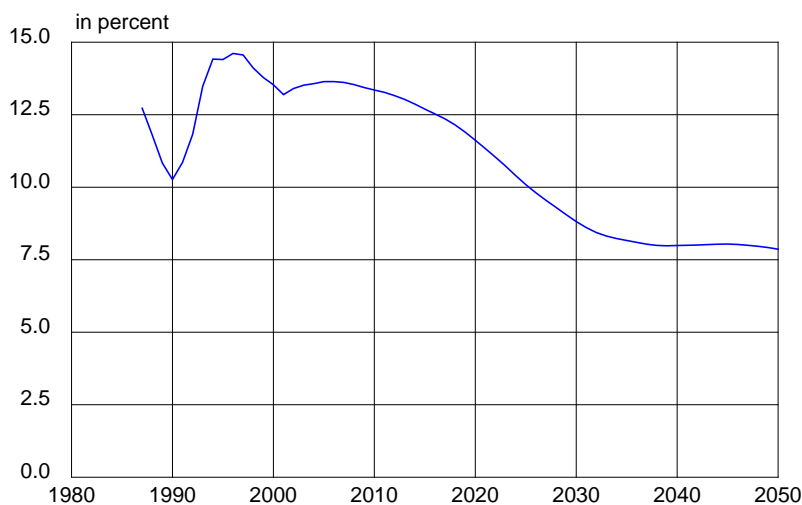
De beroepsbevolking neemt aanvankelijk nog toe, tot 4,4 mln in 2010, en daalt nadien met ruim 7%, telt relatief meer vrouwen en zal sterk verouderen. De jonge generatie mannelijke werkkrachten zal zich maar voor driekwart vernieuwen. Dankzij de toenemende activiteitsgraad van de vrouw daalt de jonge vrouwelijke beroepsbevolking nauwelijks, maar daalt wel het aantal huismoeders. De beroepsbevolking vanaf 50 jaar zal daarentegen toenemen.

De tewerkstelling kan gehandhaafd worden door het terugdringen van de werkloosheidsgraad, van 14,6% van de beroepsbevolking vandaag, 13,4% in 2010 tot 8,8% in 2030 en 7,9% in 2050 (figuur 4). In die situatie zou er 'in theorie' geen druk ontstaan op de arbeidsmarkt. We veronderstellen dat, gezien de dalende beroepsbevolking van volgende eeuw, de overheid een doelgerichte onderwijspolitiek zal voeren met een actief beheer van de arbeidsmarkt, om te vermijden dat de jongere generaties in de werkloosheid terecht komen waar ze na enige tijd als arbeidsonbekwaam worden bestempeld. Een globale strategie van doorgedreven onderwijs, bevordering van het wetenschappelijk onderzoek, aanmoedigen van activiteiten met hoge toegevoegde waarde liggen aan de basis van de hypothese omtrent de gemiddelde productiviteitstoename van 2,25% in de volgende halve eeuw.

Tegenover een dalende beroepsbevolking staat een toenemend aantal gepensioneerden : de verhouding bedraagt vandaag 1 gepensioneerde tegenover 2 actieven. Vanaf volgende eeuw zal die verhouding toenemen tot 4 gepensioneerden voor 5 actieven in 2050. Het aandeel werknemerspensioenen in het totaal aantal gepensioneerden neemt daarenboven toe van 67% vandaag tot 69% vanaf 2020. De teloorgang van het zelfstandigenstatuut in de jaren '60 werd eerst opgevangen door een uitbreiding van de tewerkstelling bij de overheid. Maar de naoorlogse baby-

boom heeft op de arbeidsmarkt zijn intrede gedaan in de jaren '70-'80 en hoofdzakelijk als werknemer.

FIGUUR 4

Werkloosheidsgraad

Bron : Federaal Planbureau, simulatie vóór de pensioenhervorming.

2. Het gemiddeld werknemerspensioen t.o.v. het arbeidsinkomen en het BBP per hoofd

Op middellange termijn

Het arbeidsinkomen wordt tot 2001 (zie figuur 5) afgeremd door de invoering van de gezondheidsindex in 1994, de handhaving van de reële lonen in 1995 en 1996, opgevolgd door een genormeerde loonevolutie opgelegd door de wet ter bevordering van de werkgelegenheid en het preventieve behoud van de concurrentiekracht.

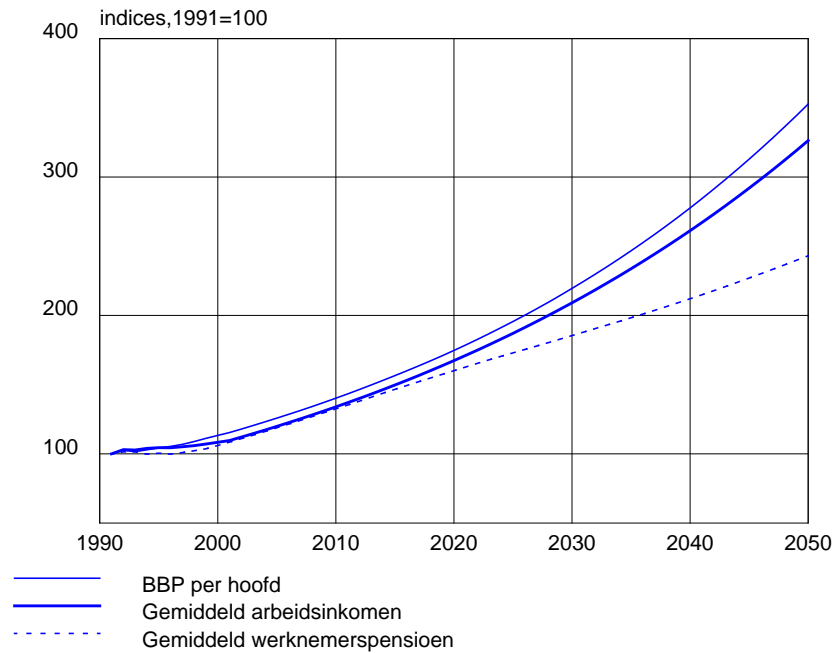
De evolutie van het gemiddeld werknemerspensioen kent in de periode 1992-1996 een opmerkelijk vlakke evolutie.

- Het vakantiegeld wordt vanaf 1995 enkel toegekend aan de nieuw-gepensioneerden indien ze het jaar voordien een vervangingsinkomen genoten.
- Vanaf 1994 vervalt de reëvaluatie (met 3,40487) voor de nieuw berekende renten.
- De invoering van de gezondheidsindex in het indexeringsmechanisme betekende voor de pensioenmassa in 1994 een inlevering van 1,43%. Omdat de invoering van de gezondheidsindex tevens de herwaarderingscoëfficiënt afremt (die de lonen van het verleden omzet in de koopkracht van vandaag) wordt hierdoor zelfs de toekomstige pensioenlast beïnvloed.
- De dubbeltellingen met een overheidspensioen zijn de laatste jaren toegenomen. Het boekhoudkundig aantal gepensioneerde mannen dat in 1991 10% hoger was dan het demografisch aantal is ondertussen toegenomen tot 15,8% in 1995.

- De verandering in het pensioneringsgedrag te wijten aan de flexibele pensioenleeftijd (vanaf 1991) in vervanging van het vroegere brugrustpensioen met toegevoegde jaren².

FIGUUR 5

Situering van het werknemerspensioen

Bron : Federaal Planbureau, simulatie vóór de pensioenhervorming.

Op lange termijn

Met de hypothese van 2,25% jaarlijkse toename van het loon vanaf 2002 zou de reële koopkracht van het arbeidsinkomen na 50 jaar 3,26 keren hoger zijn dan in 1991, en het BBP per hoofd 3,5 keren (de inflatie niet meegerekend). Het gemiddeld werknemerspensioen groeit ook tot 243% maar vertraagt toch t.o.v. de loonevolutie omwille van drie redenen.

1. De ontdubbeling van het gezinspensioen aan 75% van het referteloon van de man in 2 aparte rustpensioenen voor man en vrouw aan 60% van respectievelijk het referteloon van de man en veelal een minder lange en minder succesrijke loopbaan van de vrouw. Beide rustpensioenen zijn tezamen niet veel hoger dan het gezinspensioen.
2. De remmende invloed van de loongrens, die volgens hypothese met 1,25% is losgekoppeld van de loonevolutie.
3. De binding van het pensioen aan de welvaart wordt ook met 1,25% losgekoppeld van de loonevolutie.

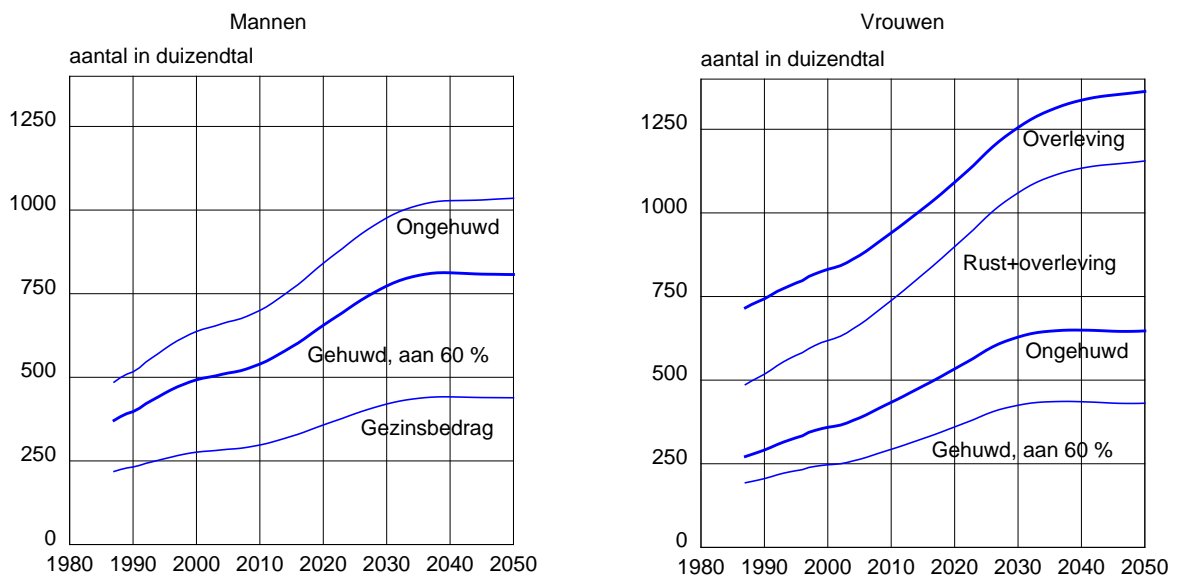
2. Het brugrustpensioen (K.B. nr. 95 van 28 september 1982) gaf aan de man vanaf de leeftijd van 60 jaar de mogelijkheid om op pensioen te gaan zonder toepassing van de 5% vermindering per jaar vervroeging en met een verlenging van de loopbaan met 5 fictieve jaren. Deze regeling had veel succes en was vooral voordelig voor de bedienden die na hun 20 jaar nog studeerden. De arbeiders daarentegen die vanaf hun 15 jaar hadden gewerkt en die niet in het brugrustpensioen geraakten konden op 60 jaar met pensioen maar moesten 5 x 5% van hun pensioen inboeten wegens de 5 jaar vervroeging. Door de invoering van de flexibele pensioenleeftijd werd de 5% vermindering per jaar vervroeging afgeschaft maar ook de toevoeging van de 5 fictieve loopbaanjaren. Deze wijziging had een duidelijke invloed op de pensioenkeuze tussen 60, ...65 jaar al naargelang het beroepsstatuut en de lengte van de loopbaan van de belanghebbende. De bediende moet zijn pensionering uitstellen om zijn loopbaan maximaal te vervolledigen terwijl de arbeider vanaf 60 jaar op pensioen kan zonder penalitatie.

B. De dubbelverdieners worden de dubbel pensioentrekkers

Vanaf 2010 stijgt de bevolking van 60 jaar en ouder zeer sterk, maar het aantal gepensioneerd stijgt nog sterker omwille van de vrouwelijke gepensioneerd. Met een terugblik in de tijd kunnen we de generatie die vanaf 2010 op pensioen gaat identificeren. Het is de generatie die in grote getallen geboren werd na de tweede wereldoorlog. Tijdens de 60' jaren, wanneer de scolarisatiegraad - ook na de verplichte leertijd - sterk toeneemt, zitten die naoorlogse kinderen op school, waarvan steeds meer meisjes ook hoger onderwijs volgen. Vanaf eind de 60' jaren biedt die generatie zich aan op de arbeidsmarkt en de vrouwen zorgen voor een opmerkelijke toename van de activiteitsgraad. Zij zullen een langere en beter betaalde loopbaan uitbouwen waardoor ze het recht verwerven op hun eigen pensioen. Met die terugblik wordt het duidelijk dat de "baby-boom" van de naoorlogse jaren, in de volgende eeuw niet alleen een "opa-boom" maar ook een "oma-boom" wordt.

We mogen spreken van een nieuwe generatie gepensioneerd met een andere levensloop dan de huidige generatie én met een pensioen ten persoonlijke titel van de vrouw. Het bejaarde koppel met een gezinspensioen (aan 75%) wordt steeds meer vervangen door het koppel van tweeverdieners met twee afzonderlijke rustpensioenen voor man (aan 60%) en vrouw (aan 60%).

FIGUUR 6 Aantal gepensioneerd in de werknemersregeling

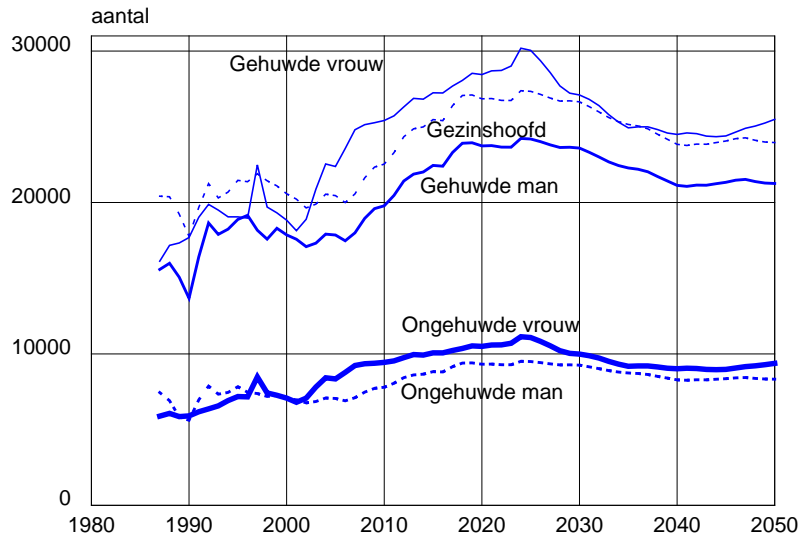
Bron : Federaal Planbureau, simulatie vóór de pensioenhervorming.

Figuur 6 geeft het aantal gepensioneerd (de stock) per statuut van de gepensioneerd. Tussen 2000 en 2010 stijgt het aantal gepensioneerd mannen nauwelijks, maar vanaf 2010 stijgt hun aantal van 700.000 tot 1.035.000 in 2050. Het aantal vrouwelijke gepensioneerd krijgt een expansief verloop vanaf 2003 : van 850.000 tot 1.360.000 in 2050.

Het aantal gehuwde vrouwen met hun persoonlijk rustpensioen neemt reeds toe sedert de 80' jaren, maar wordt vanaf 2025 enigszins afgeremd door de toenemende deeltijdse tewerkstelling zonder aanvullende gelijkgestelde dagen (verstrenging van de werkloosheidswetgeving eind de jaren '80). Naarmate de naoorlogse kinderen verouderen verhuizen de weduwen steeds meer naar het rust- en overlevingspensioen i.p.v. het overlevingspensioen; dit wordt duidelijker geïllustreerd in figuur 8.

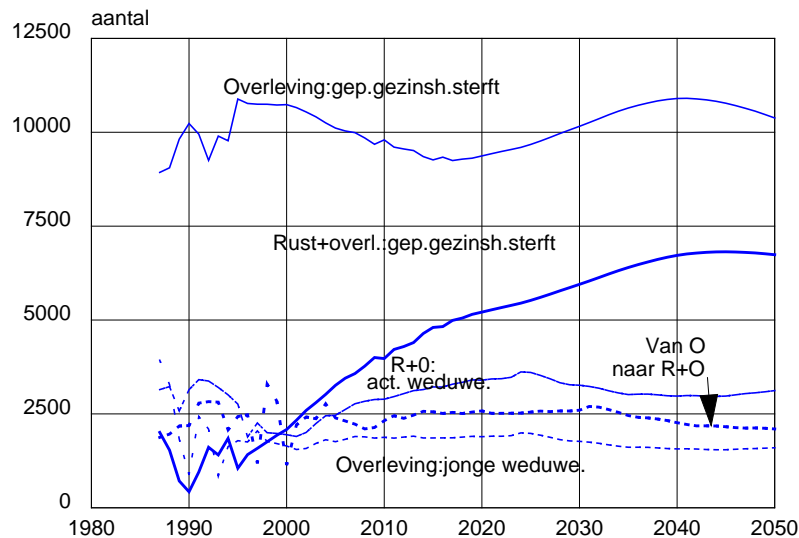
FIGUUR 7

Nieuw-gepensioneerden met een rustpensioen

FIGUUR 8

Ingang naar overleving of rust en overleving

Bron : Federaal Planbureau, simulatie vóór de pensioenhervorming.

Het pensioenbestand (figuur 6) is bekomen met de instroom van nieuw-gepensioneerde rustpensioenen (figuur 7) en de instroom naar een overlevingspensioen respectievelijk rust- en overlevingspensioen (figuur 8).

Figuur 7 toont de jaarlijkse toename van het aantal nieuwe vrouwelijke gepensioneerden met een rustpensioen. De ontubbeling van het gezinspensioen of de pensioenaanvraag van de vrouw hangt af van de lengte en de beloning van haar loopbaan. De vrouw zal er voordeel bij hebben haar eigen pensioen op te vragen wanneer 60% van haar referetloon groter wordt dan 15% van het referetloon van de man; 15% is het verschil tussen de berekeningspercentages van het pensioen m.n. 75% voor het gezinsbedrag en 60% voor het bedrag van een alleenstaande. De quasi verdubbeling van de activiteitsgraad van de jonge vrouw in de jaren '60-'70 leidt tot een versnelling in de toename van de vrouwelijke pensioenaanvragen tot 2017. De invloed van de toenemende activiteitsgraad, vervolgens aangedikt met de demografische vergrijzing leidt tot een sterke toename van vrouwen met een eigen rustpensioen, zowel de gehuwde vrouw, de ongehuwde vrouw als de weduwe die vanaf 60 jaar haar overlevingspensioen of overlevingsrechten cumuleert met haar rustpensioen (van 0 naar R+0 en actieve weduwe in figuur 8).

Figuur 8 toont hoe bij het overlijden van het gepensioneerd gezinshoofd metertijd steeds meer vrouwen overgaan naar een rust- en overlevingspensioen i.p.v. het overlevingspensioen. Vanaf 2030 nemen beide toe wanneer de naoorlogse kinderen sterk verouderen.

Reeds vandaag zijn er meer gepensioneerde vrouwen dan mannen in de werknemersregeling, en vooral het aantal vrouwen met hun eigen rustpensioen, eventueel gecombineerd met een overlevingspensioen, zullen hun aantal verdubbelen volgende eeuw.

C. De remmende invloed van de loongrens bij de pensioenberekening

Het pensioen in de werknemersregeling wordt berekend aan de hand van het loon dat de werknemer verdiende tijdens zijn loopbaan. De jaren vóór 1 januari 1955 (arbeider) of vóór 1 januari 1958 (bediende) worden gewaardeerd aan een forfaitair loon. Vanaf die data zijn de werkelijk verdiende bezoldigingen bijgehouden op een individuele pensioenrekening bij de A.S.L.K. (W. van 21.5.1955 en W. van 12.7.1957).

De basis van de pensioenberekening na 1955/1958 is het werkelijk verdiend loon, begrensd tot de loongrens. Tot en met 1980 was de loongrens voor de berekening van de bijdragen dezelfde als die voor de pensioenberekening. De arbeiders betaalden een pensioenbijdrage op het onbegrensde loon en datzelfde loon wordt de basis van hun pensioenberekening. De bedienden daarentegen betaalden een pensioenbijdrage op het begrensde loon zodat ook het begrensde loon de basis wordt van hun pensioenberekening.

Toen in 1981 de loongrenzen voor de bijdragebetaling werden opgetrokken en vervolgens afgeschaft heeft men de uitkeringsplafonds losgekoppeld van die van de bijdragen. Bovendien wordt de berekening van het arbeiderspensioen gebaseerd op het onbegrensde loon tot 1980 en het begrensde loon vanaf 1981.

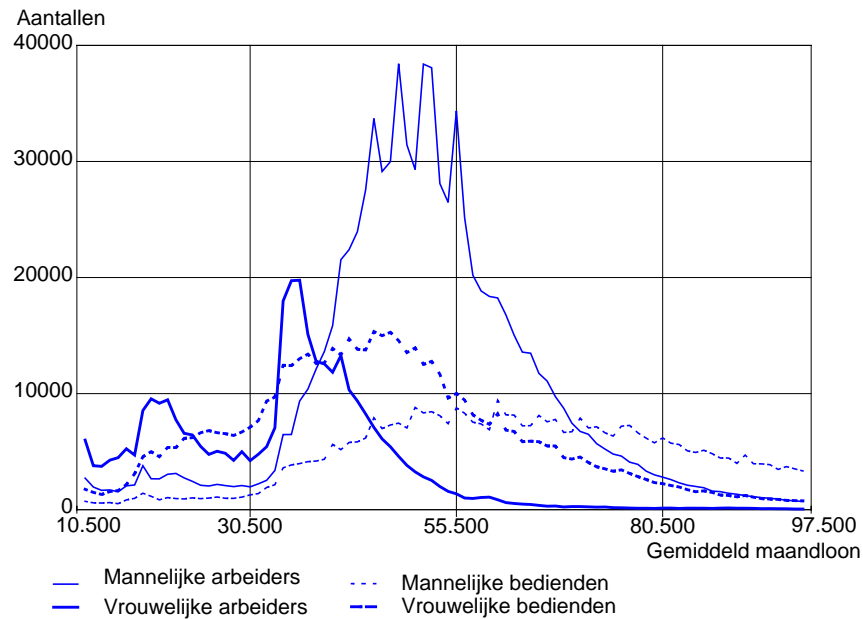
De Rijksdienst voor Pensioenen publiceert jaarlijks historische reeksen per statuut (arbeider of bediende) en per geslacht van het loon waarop de pensioenbijdragen werden berekend. Vermits tot 1980 de loongrens voor bijdragen en pensioenberekening identiek waren bevatten die reeksen tot die datum de evolutie van het begrensde loon. Voor de daaropvolgende jaren berekenen we het begrensde loon aan de hand van de jaarlijkse inkomensverdelingen³.

---

3. De methode gebruikt bij de berekening van het “geplafonneerd” loon wordt uiteengezet in bijlage.

FIGUUR 9

Aantal werknemers per verdienstenschijf

Bron : A.S.L.K.(1ste kwartaal 1989)

Bovenstaande figuur illustreert de verdeling van het aantal werknemers naar de gemiddelde maandverdiensten, van 10.500 Fr., 11.500 Fr.,... t/m 97.500 Fr., volgens de gegevens van de A.S.L.K., dienst van de individuele pensioenrekeningen, voor het 1^e kwartaal 1989. De loongrens bedraagt op dat moment 97.476 Fr.; figuur 9 geeft de verdeling van de inkomens lager dan de loongrens, of de loongrens bevindt zich op dat moment uiterst rechts op de figuur.

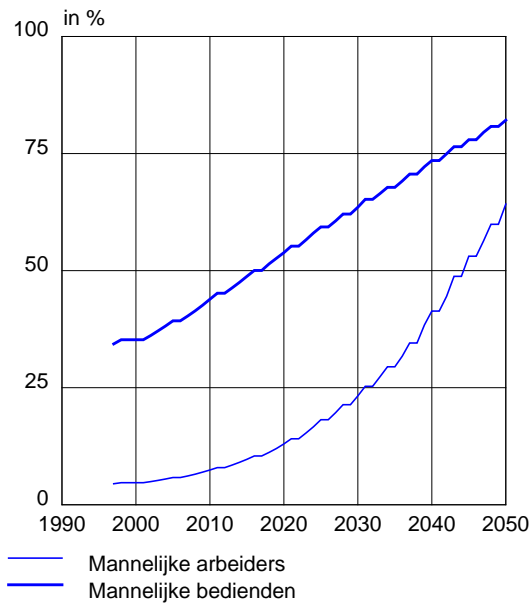
Uit de gegevens van de A.S.L.K. hebben we kunnen berekenen dat in het 1^e kwartaal 1989 2,8% mannelijke arbeiders, 24,8% mannelijke bedienden, 2,3% vrouwelijke arbeiders en 3,5% vrouwelijke bedienden meer verdienen dan de loongrens.

In de veronderstelling dat de vorm van de verdeling constant blijft in de tijd kunnen we berekenen hoe mettertijd de loongrens een remmende invloed zal hebben op het pensioenbedrag van de hoogste lonen, indien de evolutie van de loongrens met 1,25% wordt losgekoppeld van de loonevolutie.

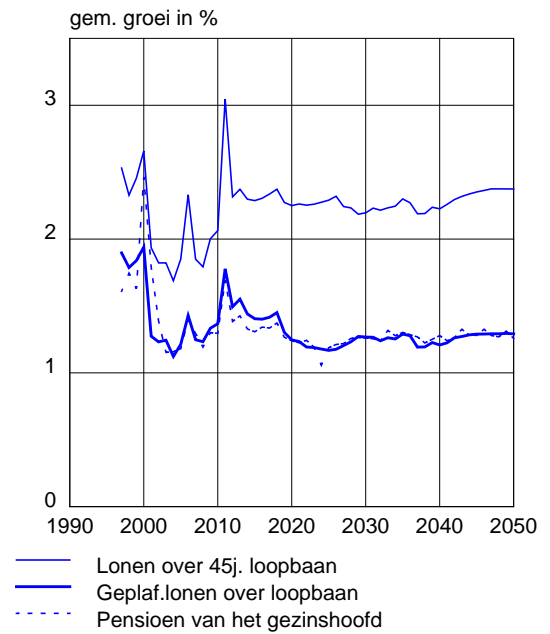
In volgende figuren is het duidelijk dat de loongrens vooral een remmende invloed heeft op het pensioen van de mannelijke bedienden. Het percentage mannelijke bedienden - die meer verdienen dan de loongrens - neemt toe van 27,3% in 1990 tot 63,5% in 2030 en tot 82,1% in 2050 (figuur 10).

De invloed van de loongrens op het pensioen van de mannelijke arbeiders blijft aanvankelijk beperkt. Dit heeft alles te maken met de verdeling van hun maandverdiensten, vermits het merendeel van de arbeiders een maandverdiens heeft die in 1989 varieert van 45.500 Fr. tot 55.500 Fr. en de loongrens bijna het dubbele bedraagt (figuur 9). Vanaf 2030 heeft de loongrens ook een exponentieel toenemende invloed op het pensioen van de mannelijke arbeiders.

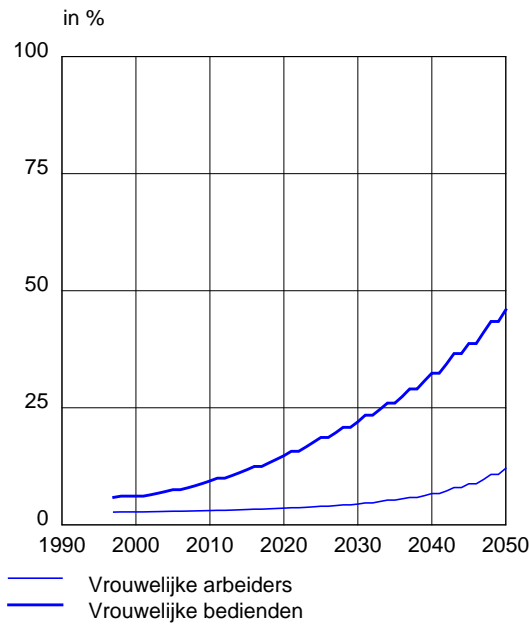
FIGUUR 10 Werknemers die meer verdienen dan de loongrens

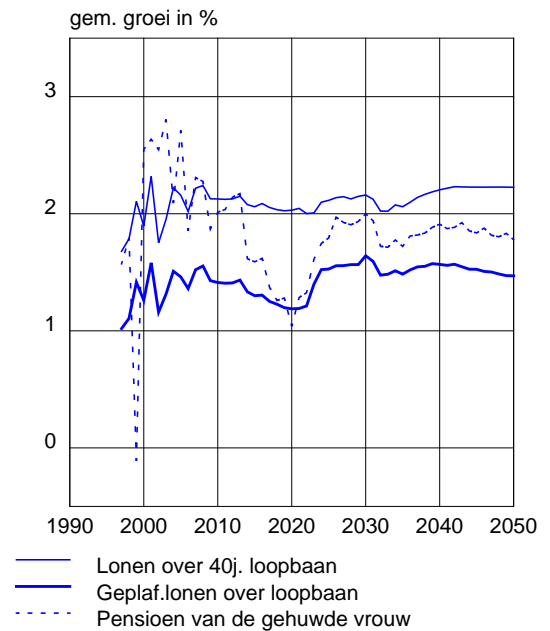
FIGUUR 11 Het pensioen van de nieuw gepensioneerde man

FIGUUR 12 Werknemers die meer verdienen dan de loongrens

FIGUUR 13 Het pensioen van de nieuw gepensioneerde vrouw

Bron : Federaal Planbureau, simulatie vóór de pensioenhervorming.

In figuur 11, dat het pensioen van de man (vette lijn) vergelijkt met het basisloon (dunne lijn) en het geplafonneerde basisloon of referteloon⁴ (stippellijn), moeten we vaststellen dat het pensioen van de nieuw gepensioneerde man na 2000 gedomineerd wordt door het groeiritme van de loongrens. Tot 2000 neemt het nieuw berekend pensioen toe met jaarlijks 1,9%, omdat in de pensioenberekening telkens een forfaitair jaar verdwijnt en een jaar met een veel hoger verdiend loon in de plaats komt. De som van de lonen groeit nochtans vlugger, maar de loongrens rent die groei af en er is ook nog de remmende invloed van de gelijkgestelde dagen (in geval van werkloosheid, brugpensioen, of langdurige ziekte). *Na 2000 wordt de afstand tussen het groeiritme van het pensioen en dat van het onbegrensde basisloon steeds groter, omdat de loongrens sedert 1981 tot vandaag niet meer werd verhoogd* (in vaste prijzen). *De daaropvolgende loskoppeling van de loongrens met 1,25% t.o.v. de loonevolutie maakt dat het groeiritme van het nieuw berekend pensioen vertraagt tot nog 1,3% vanaf 2020.*

De invloed van de loongrens op de pensioenberekening van de vrouw blijft veel meer beperkt. Figuur illustreert dat het referteloon weliswaar trager evolueert dan het basisloon, maar dat verlies wordt gehalveerd doordat de vrouw haar pensioen verbetert met de verlenging van haar loopbaan. Die inhaling gebeurt vooral in de periode vóór 2010, tengevolge van de gestegen beroepsdeelname sedert de '70 jaren. Nadien wordt de verlenging van de loopbaan afgeremd onder invloed van de toenemende deeltijdse tewerkstelling van de vrouw, waardoor het groeiritme vertraagt van 2,3% tijdens de periode 2000-2010 tot gemiddeld 1,6% tijdens de periode 2010-2030. Nadien stijgt dit groeiritme opnieuw tot 1,8%, of 0,5% meer dan dit van de man.

In volgende tabel wordt het pensioen van de nieuw-gepensioneerden vergeleken met het gemiddeld brutoloon⁵, wanneer het loon toeneemt met 2,25% per jaar en de loongrens met 1,25% wordt losgekoppeld van het loon, tot een jaarlijkse stijging vanaf 1999 met 1%.

TABEL 2 Het nieuw berekend pensioen
in percent van het brutoloon, simulatie zonder pensioenhervorming

	1997	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Rustpensioen, gezinshoofd	48,5	49,7	45,7	41,9	37,9	34,4	31,3
Rustpensioen, alleenstaande man	34,5	35,1	32,5	29,7	26,9	24,4	22,2
Rustpensioen : gehuwde man	30,8	31,5	29,0	26,6	24,0	21,8	19,8
gehuwde vrouw	19,0	19,2	19,4	18,3	17,4	16,7	16,0
koppel	49,8	50,6	48,4	44,9	41,4	38,5	35,9
Ruspensioen alleenstaande vrouw	29,1	29,3	29,0	26,7	25,0	23,5	22,2
Rust- + overlevingspensioen	40,0	40,5	39,3	37,1	33,9	30,6	27,8
Overlevingspensioen	32,3	32,7	32,6	31,4	28,9	26,2	23,7

Bron : Federaal Planbureau, simulatie van PENSION.

4. Het basisloon is de som van de geherwaardeerde lonen verdiend tijdens een volledige loopbaan, die telkens meetellen voor 1/45 ste in het geval van een man of 1/40 ste in geval van een vrouw. Het referteloon is de som van de begrensde geherwaardeerde lonen over een volledige loopbaan.
5. Zoals we in hoofdstuk 2 opmerkten zijn we er niet in geslaagd de dubbelstellingen tussen werknemers enerzijds en overheidsambtenaren anderzijds te elimineren. Volgende pensioenbedragen bevatten niet het pensioengedeelte dat sommige gepensioneerden ontvangen van hun gedeeltelijke loopbaan bij de overheid.

Tot 2000 stijgt het rustpensioen van de man t.o.v. het loon door de vervanging in de loopbaan van een forfaitair jaar door een veel hoger verdiend loon. Nadien vertraagt dit rustpensioen, met bijna 40% in 2050. Bij het rustpensioen van de vrouw is dit veel minder het geval: 28% voor de ongehuwde vrouw en 16% voor de gehuwde vrouw.

Merk tevens op dat het koppel, dat twee rustpensioenen cumuleert, een bedrag heeft dat niet veel hoger is dan het rustpensioen van het gezinshoofd. Op termijn wordt dit verschil wel groter omdat de werking van de loongrens minder impact heeft op het pensioen van de vrouw.

Alhoewel in het geval van de gehuwde en de ongehuwde man eenzelfde percentage (60% van het refereteloon) wordt toegepast, is hun pensioen toch verschillend omwille van de lengte van hun loopbaan in de werknemersregeling.

D. Invloed van de welvaartscoëfficiënt tijdens de veroudering van het pensioen.

We hebben het hier niet over het behoud van de koopkracht vermits de pensioenen gebonden zijn aan de prijsevolutie. De vraag is, in welke mate delen de gepensioneerden in de welvaartstoename wanneer de welvaartscoëfficiënt met 1,25% wordt losgekoppeld van de loonevolutie.

De binding van de pensioenen aan de welvaart start vanaf 1 juli 1969 met aanvankelijk een aantal pensioenherwaarderings om het niveau van de pensioenen gespreid over 5 jaar op te trekken met 30%. Met de wet Namèche (W. 28 maart 1973) wordt de jaarlijkse welvaartsaanpassing van de sociale uitkeringen geautomatiseerd. Immers, in de "golden sixties" namen de reële lonen toe met meer dan 5% per jaar, de werkloosheidsgraad bedroeg amper 2,5% van de beroepsbevolking, kortom een periode van hoogconjunctuur. En terwijl de inkomens van de beroepsbevolking de hoogte in gingen hadden de gepensioneerden van die tijd geen deel aan de welvaart, vermits het rijpingsproces van het pensioensysteem slechts voor één kwart was voltooid. Met andere woorden, de pensioenen van toen werden nog voor driekwart bepaald door een forfaitair loon (de beroepsjaren van vóór 1955 waarvan het verdiende loon niet was opgetekend) dat 35% lager was dan de werkelijk verdiende lonen van die tijd. De pensioenherwaarderings en vervolgens de wet Namèche zorgden voor een opwaardering van de pensioenen, met uiteindelijk meer dan 60% tijdens de 70' jaren.

Als we het gemiddelde nemen van de pensioenverhogingen tijdens de periode 1969-'92 (met eerst een inhalingsproces, de welvaartsaanpassingen in procenten en vervolgens in centen op het einde van de 70' jaren, geen welvaart tijdens de 80' jaren en uiteindelijk 2 welvaartsaanpassingen in oktober 1990 en 1991) dan bedroeg de jaarlijkse verhoging gemiddeld 2,3%, terwijl de lonen over die periode toenamen met 3,6%; dus een ont koppeling van 1,3%.

Met deze terugblik in het verleden wordt het duidelijker dat de ont koppeling met 1,25% tussen de loonstijgingen van de werkende bevolking enerzijds en de welvaartsaanpassingen van de pensioenen anderzijds geen pessimistische hypothese is, temeer, omdat de pensioenen van vandaag relatief veel hoger zijn dan die van 1968 en het rijpingsproces van de pensioenberekening omzeggens voltooid is.

In wat volgt gaan we het pensioen doorheen de leeftijd vergelijken met het pensioen van de jong gepensioneerde, aan de hand van volgende formule

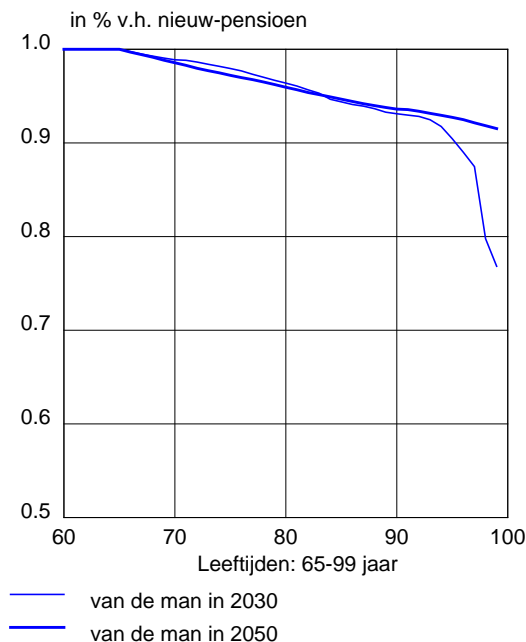
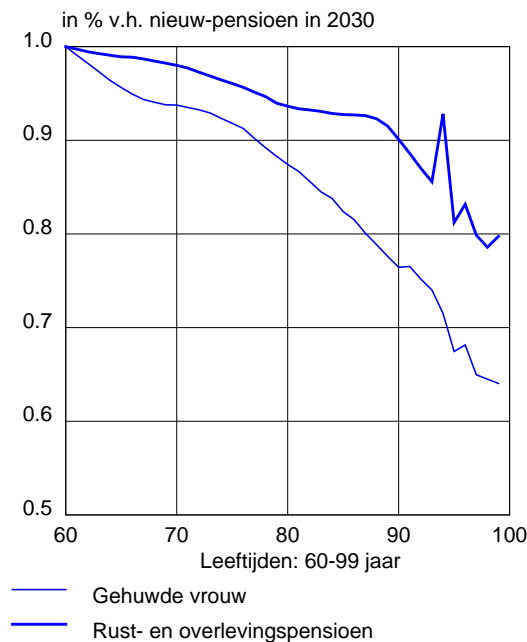
$$B(a, t) = \frac{B(o, t) \cdot \prod_{i=0}^{a-1} (1 + c_{t-i})}{\prod_{i=0}^{a-1} (1 + m_{t-i})}$$

waarbij :

- B(o, t) het pensioenbedrag van een nieuwgepensioneerde
- B(a, t) het pensioenbedrag van iemand die a jaren vroeger dan t werd gepensionoord
- 1 + c de toename van het pensioen door de welvaartsaanpassing
- 1 + m de toename van het pensioenbedrag van de nieuw gepensioneerden

Dus, hoe ouder de gepensioneerde hoe meer zijn pensioen achterop raakt in vergelijking met het pensioen van de jong gepensioneerde, naarmate c verder afwijkt van m.

De werking van voorgaande formule kunnen we als volgt eenvoudig omschrijven. Tijdens de periode 2020-2050 stijgt het pensioen van de nieuw gepensioneerde man jaarlijks met 1,3%. Het pensioen van de man die het jaar voordien gepensionoord werd krijgt een welvaartsaanpassing van 1%, waardoor hij t.o.v. zijn jongere collega een achterstand oploopt van 0,3%. De man die 2 jaren vroeger gepensionoord werd heeft ondertussen tweemaal een welvaartsaanpassing van 1% ontvangen, maar t.o.v. de jong gepensioneerde heeft hij een achterstand van 2 x 0,3%. Hiermee willen wij aantonen dat, wanneer we spreken over pensioenen, we het hebben over een waaier van bedragen, waarbij elk pensioen weliswaar jaarlijks toeneemt, maar terzelfdertijd toch vertraagt t.o.v. de nieuw gepensioneerde naarmate het pensioen ouder wordt, indien de welvaartsaanpassing (c) kleiner is dan het groeiritme van het nieuw-pensioen (m). Het gemiddeld pensioen neemt aldus toe in de tijd maar vertraagt naarmate de leeftijd van de gepensioneerde veroudert.

FIGUUR 14 Rustpensioen over de leeftijden van de man**FIGUUR 15 Rustpensioen over de leeftijden van de vrouw**

Bron : Federaal Planbureau, simulatie vóór de pensioenhervorming.

De figuren 14 - 15 en geven respectievelijk voor de man of vrouw het verloop van het pensioen doorheen de leeftijden in 2030 - na 30 jaar jaarlijkse welvaartsaanpassingen - en in 2050.

Door het samenspel van enerzijds de jaarlijkse welvaartsaanpassingen van 1% voor de oudere pensioenen en anderzijds de loongrens bij de pensioenberekening die na 18 jaar blocage (1982-1999) nog altijd 1,25% blijft losgekoppeld van de loonevolutie installeert er zich - in het geval van de man - een gemiddeld pensioen dat omzeggens niet meer verschilt tussen de leeftijden (fig. 14 - 15). In 2030 - na 30 jaar welvaartsaanpassingen - bedraagt het pensioen van de 95 jarige man nog altijd 90% van dit van de 65 jarige man.

Het pensioen van de vrouw daarentegen groeit sneller dan dit van de man; door de verlenging van haar loopbaan ontsnapt zij gedeeltelijk aan de remmende invloed van de loongrens. De jaarlijkse welvaartsaanpassing vermindert de afstand tussen het nieuw berekend pensioen en het gemiddeld pensioen, maar toch blijft de afstand tussen het pensioen van een 60 jarige vrouw en dat van een 95 jarige vrouw groter (fig.) dan bij de man. Immers, het nieuw-berekend pensioen stijgt met gemiddeld 1,9% over de periode 2000-2050. Vergeleken met de welvaartsaanpassing van 1% betekent dit een vertraging met 0,9% per jaar dat de generatie opschuift naar een hogere leeftijd.

Het rust- en overlevingspensioen daarentegen volgt de evolutie van het mannelijk pensioen.

E. Evolutie van het gemiddeld pensioenbedrag

Het gemiddeld pensioenbedrag is de resultante van verschillende invloeden : de remmende invloed van de loongrens, de invloed van de welvaartscoëfficiënt tijdens de veroudering van het pensioen, de verandering in de leeftijdsstructuur van de gepensioneerden, en de verschuiving in de pensioenkeuze.

Om het effect van de verschuiving in de pensioenkeuze nog even terzijde te laten blijven we werken met de verschillende statuten van gepensioneerden.

In wat volgt gaan we de evolutie van het gemiddeld pensioen per statuut illustreren aan de hand van een formule.

$$B_t = \frac{B(o, t) \times A(o, t) + \sum_a B(o, t) \frac{\prod_{i=0}^{a-1} 1 + c_{t-i}}{\prod_{i=0}^{a-1} 1 + m_{t-i}} \cdot A(o, t - a) \cdot \prod_{i=0}^{a-1} \wp(1 + i, t - i)}{A_t}$$

waarbij :

A_t	aantal gepensioneerden
B_t	het gemiddeld pensioenbedrag
$a = 0$	voor een nieuw gepensioneerde
$a = 40$	is reeds 40 jaar op pensioen, ingangsdatum t-40
$A(a, t)$	aantal gepensioneerden per leeftijd
$B(a, t)$	het pensioenbedrag van iemand die a jaren vroeger dan t werd gepensioneerd
$\wp$	overlevingscoëfficiënt
$1+c$	toename van het pensioen door de welvaartsaanpassingen
$1+m$	toename van het pensioenbedrag van de nieuw gepensioneerden

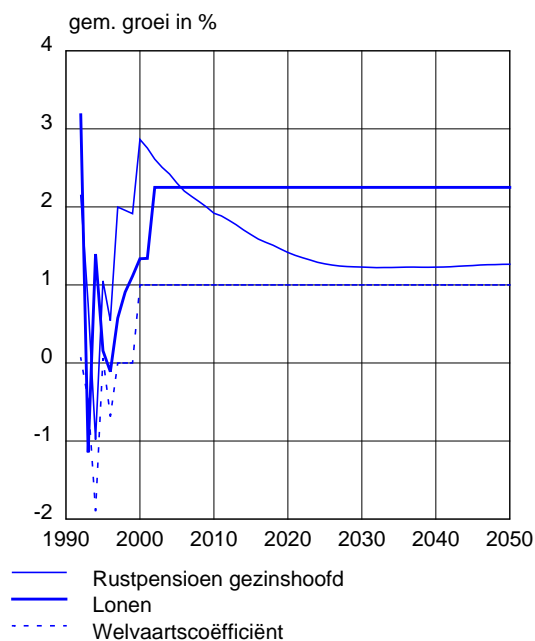
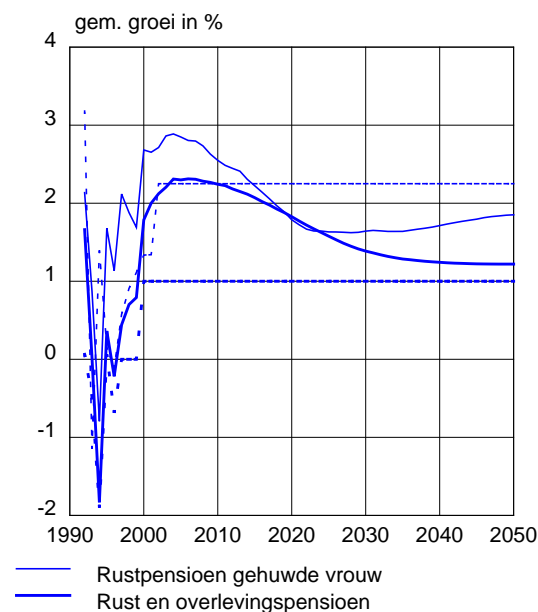
Vorige formule bevat 3 delen : de instroom van de nieuw-gepensioneerden met hun pensioenbedrag, het pensioenbedrag van de gepensioneerden in het bestand overeenkomstig elke leeftijd (zie vorige formule), en het aantal gepensioneerden in het bestand verdeeld volgens hun leeftijdsstructuur.

De werking van deze formule kunnen we als volgt omschrijven. Veronderstellen we even dat de leeftijdsstructuur gedurende 50 jaar niet verandert, m blijft constant op 1,3% en c blijft constant op 1%. Op kruissnelheid - *wanneer het pensioen voor elke leeftijd telkens 0,3% lager is dan dit van de 1 jaar jongere gepensioneerde*, m.a.w. (m-c) is constant over de leeftijden (i=0,1, ... a-1), dan zal het gemiddeld pensioenbedrag groeien aan het ritme van 1,3% : 1% van de welvaartsaanpassing en 0,3% door de vernieuwing van de opeenvolgende generaties.

Wanneer de afstand tussen m en c verandert zal dit een invloed hebben op het stijgingsritme van het gemiddeld pensioenbedrag. Indien het stijgingsritme van de nieuw-gepensioneerden verandert (m') dan is de invloed op het gemiddeld pensioenbedrag aanvankelijk heel klein, maar exponentieel toenemend in de tijd naarmate de jongere generaties de oudere steeds meer vervangen. Daarentegen heeft een verandering in de welvaartsaanpassingen (c') een onmiddellijke invloed, omdat alle generaties die veranderde welvaartsaanpassing krijgen, die metertijd versneld uitdeint naarmate opnieuw de kruissnelheid - zoals hierboven gedefinieerd - wordt bereikt. Een verandering van m en c wordt geïllustreerd in volgend hoofdstuk, figuren 20 en 21.

Het laatste deel van de formule bevat de invloed op het gemiddelde pensioenbedrag van het volume van de nieuwe generaties die doorgroeien naar een hogere leeftijd volgens de overlevingscoëfficiënt die zelf metertijd toeneemt. Wanneer de structuur van de gepensioneerden verandert in 2010 met omvangrijke jonge generaties zal hierdoor het gemiddeld pensioen toenemen. Vanaf 2030 wanneer die omvangrijke generaties verouderen zal het gemiddeld pensioenbedrag daardoor vertragen.

FIGUUR 16 Ontwikkeling van het gemiddeld pensioenbedrag, gezinshoofd**FIGUUR 17** Ontwikkeling van het gemiddeld pensioenbedrag, gehuwde vrouw en weduwe

Bron : Federaal Planbureau, simulatie vóór de pensioenhervorming⁶.

Na de negatieve invloed van de invoering van de gezondheidsindex in 1994 groeit het gemiddeld pensioen van de man (fig. 16) met ongeveer 2% per jaar tot 1999: jaarlijks wordt een forfaitair jaar vervangen door een veel hoger verdiend loon, eventueel begrensd. Vanaf 2000 is het forfaitair loon (voor de loopbaan jaren vóór 1955) verdwenen uit de loopbaan van de nieuw gepensioneerde man.

De invoering van een jaarlijkse welvaartsaanpassing met 1% vanaf 2000 maakt dat het gemiddeld pensioen in figuur 16 veel vlugger groeit, 2,9% in 2000 dat wordt afgezwakt tot 1,9% in 2010, dan het nieuw berekend pensioen dat door de loongrens wordt afgeremd tot 1,3% in dezelfde periode. Ook in de periode 2010-2020 blijft het groeipercentage van het gemiddeld pensioenbedrag hoger dan dit van het nieuw-pensioen: het uitdeinen van de nieuwe welvaartsaanpassing wordt aangevuld met de verjonging van de pensioenbevolking vanaf 2010. In 2030 bereikt het gemiddeld pensioenbedrag een kruissnelheid van 1,3%, die naarmate de omvangrijke generaties verouderen, geleidelijk afneemt tot 1,2% in de periode 2040-2050.

Eenzelfde verloop constateren we in figuur 17, evenwel met dit verschil: de naoorlogse meisjes doen 5 jaar vroeger hun intrede en zijn omvangrijker (figuur 7), en bovendien stijgt het nieuw-rustpensioen van de vrouw vlugger dan dit van de man (figuur 13). In 2040-2050 wordt het effect van de veroudering van de gepensioneerde vrouwen zelfs geneutraliseerd door het stijgingsritme van de nieuw-gepensioneerden dat toeneemt van 1,7% in 2030 tot 1,8% in 2040-2050 (figuur 17).

6. De negatieve evolutie van de welvaartscoëfficiënt in 1994 en 1996 (figuren 16 - 17) bevat de inlevering te wijten aan de loskoppeling van de index der sociale prestaties t.o.v. de index der consumptieprijzen. Al de waarden in deze studie zijn uitgedrukt in constante prijzen van 1991.

TABEL 3 Het gemiddeld pensioen
(in percent van het brutoloon, simulatie zonder pensioenhervorming)

	1995	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Rustpensioen, gezinshoofd	40,6	42,8	43,4	40,8	37,1	33,6	30,4
Rustpensioen, alleenstaande man	29,6	29,9	29,4	28,1	26,1	23,7	21,5
Rustpensioen : gehuwde man	25,0	26,7	27,7	26,2	23,7	21,4	19,4
gehuwde vrouw	15,6	16,5	17,5	17,4	16,4	15,5	14,8
koppel	40,7	43,2	45,2	43,6	40,1	36,9	34,2
Ruspensioen alleenstaande vrouw	23,4	24,2	25,3	24,9	23,5	21,9	20,5
Rust- + overlevingspensioen	33,8	33,7	34,0	33,3	31,1	28,3	25,6
Overlevingspensioen	27,8	27,9	27,7	27,1	25,9	24,2	22,3
Het gemiddeld pensioen	28,7	29,5	29,8	28,8	26,7	24,5	22,4

Bron: Federaal Planbureau, simulatie van PENSION.

In tabel 3 wordt het gemiddeld pensioenbedrag (van alle leeftijden tezamen) in elk soort pensioen vergeleken met het gemiddeld brutoloon. De gemiddelde leeftijd van de gepensioneerden verschilt naargelang het soort pensioen. De gepensioneerde alleenstaande mannen - waaronder een groot deel weduwnaars - of de weduwen met een overlevingspensioen zijn voorbeelden van een veeleer oudere pensioenbevolking, des te meer naarmate de levensduur mettertijd verlengt. Daarentegen bevat de groep gehuwde man of gehuwde vrouw veeleer de jongere pensioenbevolking zeker in 2010 wanneer omvangrijke nieuwe generaties gepensionerd worden.

De cijfers in tabel 3 zijn de resultante van verschillende invloeden : de remmende invloed van de loongrens, het achterop raken van het pensioen met de leeftijd van de gepensioneerde, de verjonging vanaf 2010 met omvangrijke nieuwe generaties, die 20 jaar later ook omvangrijk verouderen en de verschuiving in de pensioenkeuze.

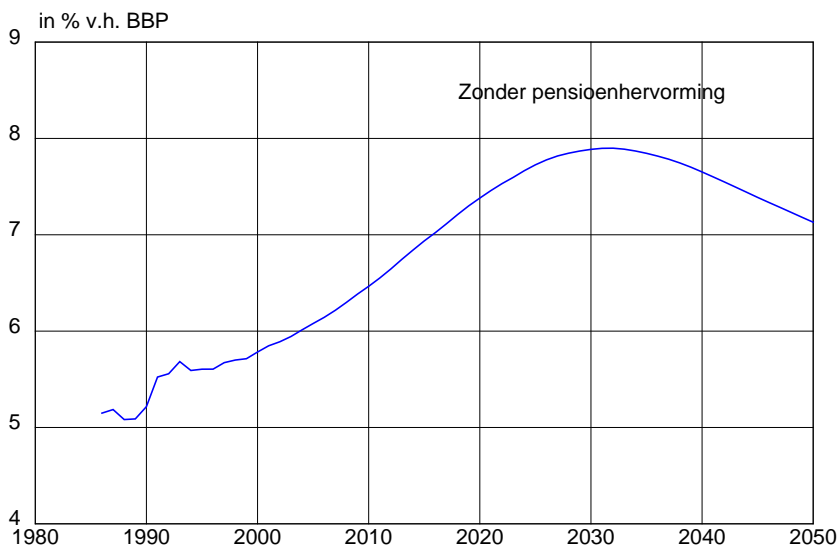
De introductie van de jaarlijkse welvaartsaanpassingen vanaf 2000, aangevuld met het verjongingseffect van de omvangrijke nieuwe generaties, maakt dat het pensioen gedurende ruim 13 jaar vlugger groeit dan het brutoloon. De ontdebelling van het gezinspensioen zwakt dit effect af in het gemiddeld pensioenbedrag. Na 2020 overheerst de remmende invloed van de loongrens, nog eens versterkt met het vertragend effect van de veroudering van het pensioenbestand.

F. Evolutie van de pensioenmassa zonder pensioenhervorming

Volgende figuur geeft de totale pensioenmassa in de werknemersregeling, inclusief het vakantiegeld, de renten en de pensioenen van de Overzeese Sociale Zekerheid - in het geval dat er geen pensioenhervorming zou doorgevoerd worden.

FIGUUR 18

Totale pensioenmassa in de werknemersregeling

Bron : Federaal Planbureau, simulatie van PENSION.

In de periode 1990-1992 stijgt de pensioenmassa t.o.v. het BBP door de 2 welvaartsaanpassingen toegekend in oktober 1990 en oktober 1991. De uitschieter in 1993 is te wijten aan de daling van het BBP met 0,5%. De verhoging van het gemiddeld pensioenbedrag tot 2010, opgevolgd door de omvangrijke aantallen nieuwgepensioneerden vanaf 2005 verklaren de evolutie van de pensioenmassa : 5,8% van het BBP in 2000, 6,5% in 2010, 7,9% in 2030. De vertraging nadien tot 7,1% in 2050 is te wijten aan de vertraging van het gemiddeld pensioenbedrag t.o.v. het brutoloon (tabel 3) : het remmend effect van de loongrens op het pensioen van de opeenvolgende generaties en de vergrijzing van de gepensioneerden met steeds meer weduwnaars en vooral weduwen.

6. De pensioenhervorming bevestigt de legitimiteit van het pensioen met een nieuw sociaal beleid

De analyse van het belang van de beleidsparameters inzake welvaartsbinding (punten C en D van hoofdstuk 5) roept toch enkele bedenkingen op.

Het blijkt dat, na de blocage van de loongrens (in constante prijs) tijdens de periode 1982-1998, opgevolgd door een aanhoudende loskoppeling met 1,25% t.o.v. de loonevolutie, het verzekeringskarakter van het pensioen steeds meer wordt ondermijnd.

De loongrens remt in de eerste plaats het pensioen van de man. In het geval dat die man gehuwd is met een vrouw die haar eigen rustpensioen verwerft met de verlening van haar beroepsloopbaan wordt dit verlies gedeeltelijk gecompenseerd door de ontdebbling van het gezinspensioen. In de andere gevallen, gezinshoofd of ongehuwde man, leidt de aanhoudende afremming van de loongrens in steeds meer gevallen tot een standaardpensioen. Dit is ook het geval voor het overlevingspensioen vermits dit meestal wordt berekend aan de hand van het pensioen van de overleden man.

De vraag is terecht of de jonge generatie mannen nog bereid zal zijn om de parafiscale druk van vandaag te blijven handhaven (hetgeen wij veronderstellen) terwijl hun pensioenrechten steeds meer evolueren naar een forfaitair bedrag dat nog toeneemt met 1% per jaar, losgekoppeld van hun feitelijk loonniveau.

Anderzijds lijkt de welwaartscoëfficiënt van 1% - zoals in het verleden toen het pensioen nog voor een belangrijk deel bepaald werd aan de hand van een veel lager forfaitair loon - nogal optimistisch, vooral binnen een omgeving met belangrijke vergrijzing en een aanhoudende hoge werkloosheidsgraad. De combinatie van +1% voor de loongrens en +1% voor de jaarlijkse welvaartsaanpassing maakt dat het pensioen binnen enkele decennia nog nauwelijks verschilt doorheen de verschillende leeftijden van de gepensioneerde mannen.

De pensioenhervorming bevat een paragraaf waar de regering een nieuw sociaal beleid voor de werknemerspensioenen inschrijft in de wet. "Om het geloof in het wettelijk pensioen te versterken worden de volgende maatregelen ingeschreven : het berekeningsplafond kan worden verhoogd in functie van de loonmarge, ... de wetgeving wordt aangepast zodat selectieve welvaartsaanpassingen voor de reeds gepensioneerden mogelijk worden."

In de volgende simulaties evolueert het loonplafond vanaf 1999 jaarlijks met 1,75% (reële loonsverhoging bij een gemiddelde loonstijging van 2,25%, dus de wagedrift wordt geraamd op 0,5%) en de welvaartsaanpassing van de pensioenen bedraagt jaarlijks 0,5% vanaf 2000. Dit neemt niet weg dat de Ministerraad een algemene welvaartsaanpassing van 0,5% anders kan verdelen, bijvoorbeeld een toenemend percentage naarmate de ingangsdatum van het pensioen ouder is.

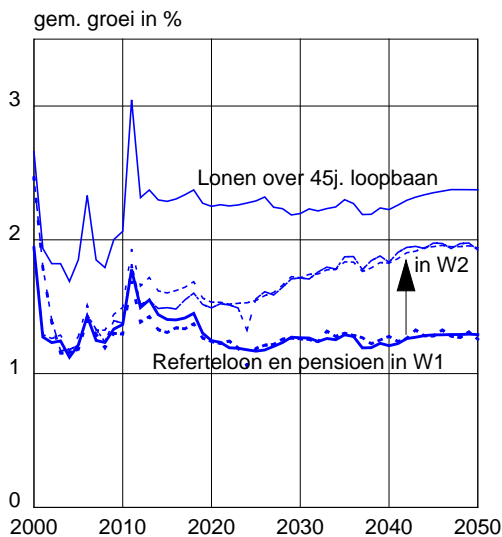
De overgang naar dit *nieuw sociaal beleid* analyseren we aan de hand van 3 simulaties :

- W1 : loongrens +1%, welvaartscoëfficiënt +1%
(= simulatie besproken in hoofdstuk 5);
- W2 : loongrens +1,75%, welvaartscoëfficiënt +1%
(om de weerslag van de hogere loongrens op de pensioenmassa te kunnen meten);
- W3 : loongrens +1,75%, welvaartscoëfficiënt +0,5%
(overeenkomstig het sociaal beleid dat de regering aankondigt wanneer de lonen evolueren met 2,25%).

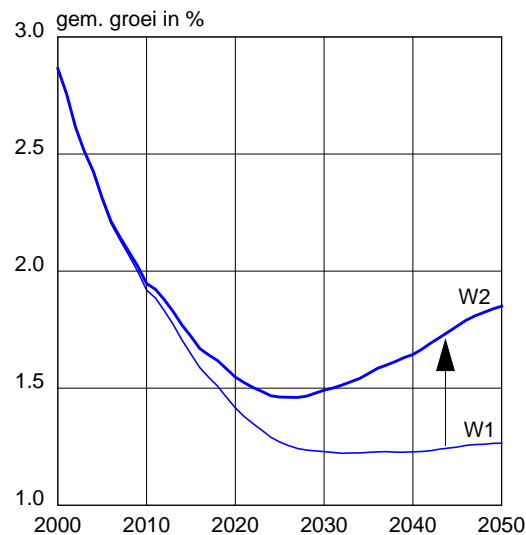
A. Evolutie van het nieuw-pensioen met een loongrens die toeneemt met de loonmarge

Figuur illustreert de invloed op de evolutie van het nieuw berekend pensioen wanneer de loongrens vanaf 1999 niet meer met 1,25% wordt losgekoppeld van de loonevolutie maar met 0,5%.

FIGUUR 19 Pensioen van de nieuw gepensioneerde man

FIGUUR 20 Ontwikkeling van het pensioenbedrag van de man

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION met het nieuw sociaal beleid.

Omdat vandaag reeds ruim 35% van de mannelijke bedienden meer verdienen dan de loongrens, heeft de toekomstige evolutie van die loongrens voor hen een belangrijke invloed op hun pensioenbedrag. Behalve het geval dat de loongrens vlugger groeit dan de loonevolutie, zal voor die 35% mannelijke bedienden niet het werkelijk verdiende loon maar de loongrens de basis vormen van hun pensioenbedrag. In figuur 20 zijn deze mannelijke bedienden opgeteld in het gemiddeld rustpensioen van de gemiddelde man.

De jaarlijkse verhoging van de loongrens vanaf 1999 met 1,75% i.p.v. 1% maakt dat het gemiddeld nieuw-berekend pensioen mettertijd vlugger zal toenemen naarmate de loopbaanjaren na 1998 een aangroeiend gewicht zullen uitmaken in de loopbaan van de nieuw gepensioneerden. Daar waar in de vroegere simulatie (W1) het nieuw-berekend pensioen jaarlijks toenam met 1,3%, stijgt dit percentage nu geleidelijk aan : van 1,5% in 2015, 1,8% in 2035 en 1,9% vanaf 2045 (figuur 19).

Geleidelijk zal de instroom van de nieuw gepensioneerden met een hoger pensioenbedrag het gemiddeld pensioen verhogen (figuur 20). Het duurt 45 jaar alvorens het hoger groeipercentage van de loongrens volledig verwerkt is in het nieuw-berekend pensioen (figuur 19), en nog eens 15 jaar alvorens de nieuwe generaties de oude vervangen hebben; dus de stijging van het gemiddeld pensioen te wijten aan de hogere loongrens zal aanhouden tot in 2060 (figuur 20).

Tabel 4 geeft de verandering van het nieuw-berekend pensioen (in percent van het brutoloon) te wijten aan de hogere evolutie van de loongrens : +1,75% i.p.v. 1% vanaf 1999, terwijl het loon toeneemt met 2,25%.

TABEL 4 Invloed van de hogere loongrens op het nieuw berekend pensioen in percent van het brutoloon, W2-W1

	2010	2020	2030	2040	2050
Rustpensioen, gezinshoofd	0,2	0,9	2,2	4,0	6,0
Rustpensioen, alleenstaande man	0,1	0,6	1,5	2,8	4,2
Rustpensioen :gehuwde man	0,1	0,5	1,3	2,4	3,7
gehuwde vrouw	0,0	0,2	0,6	1,3	2,2
koppel	0,1	0,7	1,9	3,7	5,8
Rustpensioen alleenstaande vrouw	0,1	0,4	1,1	2,1	3,2
Rust- + overlevingspensioen	0,1	0,5	1,2	2,1	3,4
Overlevingspensioen	0,0	0,2	0,6	1,3	2,2

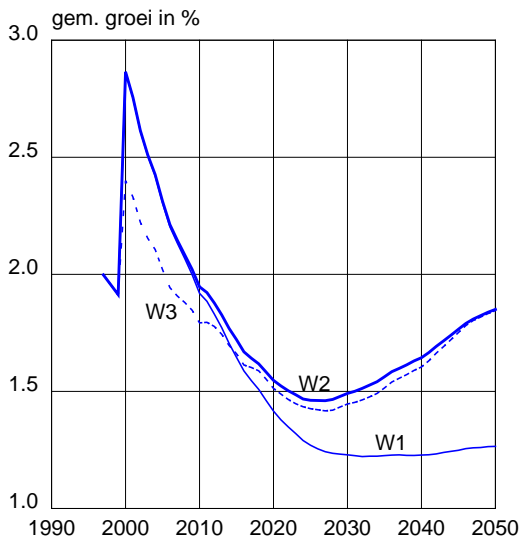
Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION met het nieuw sociaal beleid.

Zoals te verwachten is de invloed op het pensioen van de man belangrijk; ongeveer +19% op het einde van de periode. Ook voor de vrouw speelt de loongrens een rol vanaf 2030-2040. Het overlevingspensioen reageert met vertraging op de wijziging in het pensioen van de man.

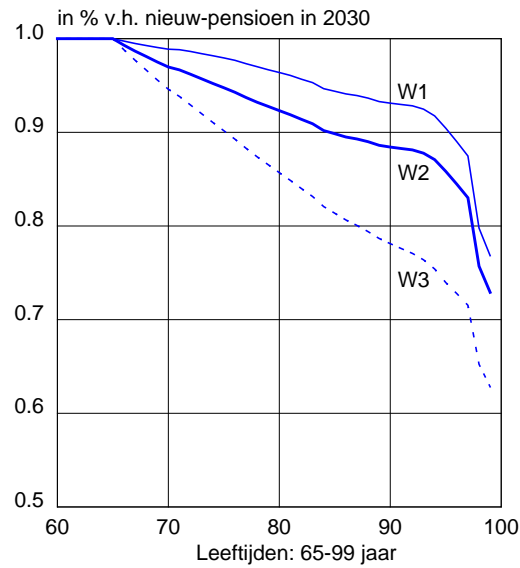
B. Het pensioen, wanneer de loongrens toeneemt met de loonmarge en de gepensioneerden een jaarlijkse welvaartsaanpassing genieten van 0,5%

In de figuren en wordt de invloed getoond van enerzijds de hogere loongrens (van W1 naar W2), vervolgens aangevuld met een lagere welvaartscoëfficiënt (van W2 naar W3) op het gemiddeld pensioen van de man respectievelijk de vrouw. Deze figuren illustreren hoe het toenemend gewicht van de jong gepensioneerden met een hoger pensioen (door toedoen van de hogere loongrens) vanaf 2010 het stijgingsritme van het gemiddeld pensioen geleidelijk aan en steeds meer naar boven duwt (van W1 naar W2). Bij de vrouw start die beweging 10 jaar later dan bij de man.

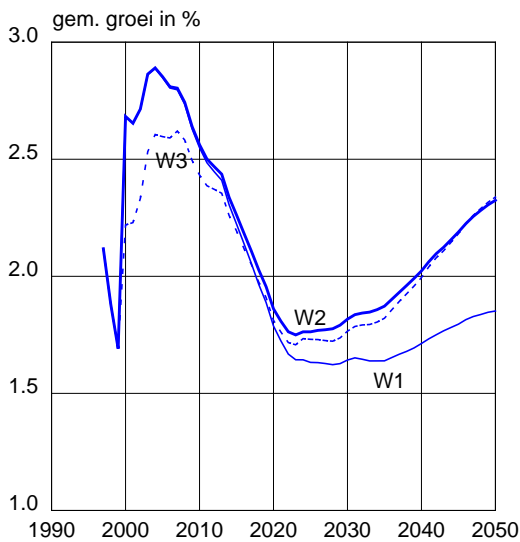
FIGUUR 21 Ontwikkeling van het pensioenbedrag van de man

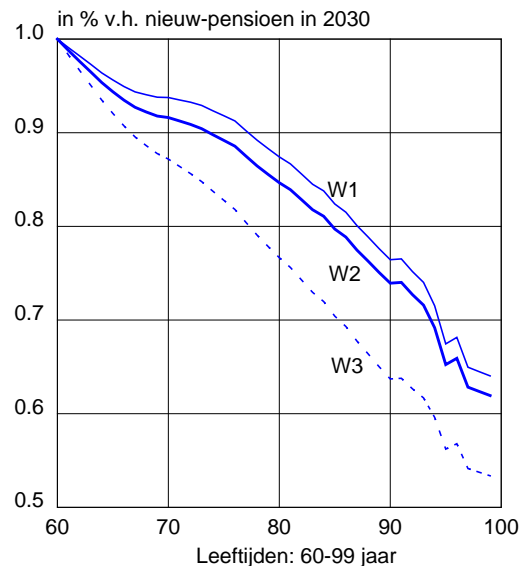
FIGUUR 22 Rustpensioen over de leeftijden van de man

FIGUUR 23 Ontwikkeling van het pensioenbedrag van de vrouw

FIGUUR 24 Rustpensioen over de leeftijden van de vrouw

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION met het nieuw sociaal beleid.

Anderzijds heeft het installeren van een lagere welvaartsaanpassing van de pensioenen in het bestand een onmiddellijke en sterke invloed op het gemiddeld pensioenbedrag. Die invloed wordt met de jaren kleiner naarmate de nieuwe generaties de oudere vervangen, om verwaarloosbaar klein te worden rond 2015 (de afstand tussen W3 en W1 tijdens de periode 2000-2015).

De lijn van W3 in de figuren 21 en 23 illustreert de gecombineerde invloed van een loongrens die vlugger toeneemt en een gehalveerde welvaartsaanpassing. Het installeren van een gehalveerde welvaartsaanpassing (0,5% in plaats van 1%) maakt dat het pensioen van de man nog stijgt met 2,3% in 2000 in plaats van 2,9%. Tijdens de periode 2000-2015 blijft het stijgingsritme van het pensioenbedrag lager dan in het geval van de 1% welvaartsaanpassing. Vanaf 2015 wordt het gemiddeld pensioen steeds meer bepaald door het pensioen van de nieuwe generaties.

Samengevat kunnen we het volgende stellen. Een verandering van de welvaartscoëfficiënt heeft onmiddellijk een sterke invloed op het gemiddeld pensioenbedrag, omdat alle

generaties die veranderde welvaartsaanpassing krijgen, die mettertijd versneld uitdeint (afstand tussen W3 en W2). *Daarentegen heeft een verandering in het stijgingsritme van de loongrens aanvankelijk nauwelijks een invloed, maar exponentieel toenevend in de tijd* naarmate de jongere generaties de oudere vervangen.

De figuren 22 en 24 vertonen het verloop van het pensioenbedrag doorheen de leeftijden van de gepensioneerden, uitgedrukt in percent van het pensioen van een nieuw-gepensioneerde, en dit bij de verschillende hypothesen voor de evolutie van de loongrens en van de welvaartsaanpassing.

In het geval van een loongrens die jaarlijks toeneemt met 1% terwijl de lonen stijgen met 2,25%, evolueert het nieuw berekend pensioen van de man geleidelijk naar een standaardpensioen dat nauwelijks vlugger toeneemt dan de welvaartsaanpassing met 1%, zodat het pensioenbedrag niet sterk afwijkt tussen de jongste en de oudste gepensioneerden (de lijn W1 in figuur). Wanneer de loongrens hoger is en dus ook het nieuw pensioenbedrag, en de welvaartsaanpassing wordt gehalveerd, zal het pensioen toenemen in de tijd maar toch vertragen t.o.v. het nieuw-pensioen naarmate de leeftijd van de gepensioneerde veroudert (de lijn W3 in figuur 22).

De vertraging met de leeftijd van de gepensioneerde is veel sterker in het geval van de gehuwde vrouw, precies omdat iedere jongere generatie een langere loopbaan en dus een merkkelijk hoger pensioen heeft dan de vorige generatie. De afstand tussen het stijgingsritme van het nieuw pensioen en de welvaartscoëfficiënt is in dit geval groter dan in het geval van de man.

Deze analyse toont aan dat *naarmate de jaarlijkse welvaartsaanpassing van de pensioenen verder afwijkt van het stijgingsritme van het nieuw-pensioen* (o.a. omwille van de evolutie van de loongrens) *des te sterker vertraagt het pensioen - uitgedrukt in percent van het nieuw berekend pensioen - met de leeftijd van de gepensioneerde.*

Tabel 5 geeft de verandering van het pensioen in percent van het brutoloon te wijten aan een hogere evolutie van de loongrens (1,75% i.p.v. 1% vanaf 1999) en een kleinere welvaartsaanpassing (0,5% i.p.v. 1% vanaf 2000).

TABEL 5 Invloed van het nieuw sociaal beleid op het gemiddeld pensioen in percent van het brutoloon, W3 - W1

	2010	2020	2030	2040	2050
Rustpensioen, gezinshoofd	-1,3	-1,2	-,5	0,5	2,1
Rustpensioen, alleenstaande man	-1,1	-1,3	-1,0	-,4	0,4
Rustpensioen :gehuwde man	-,8	-,7	-,3	0,3	1,3
gehuwde vrouw	-,5	-,5	-,4	0,0	0,5
koppel	-1,3	-1,3	-,7	0,3	1,8
Rustpensioen alleenstaande vrouw	-,8	-1,0	-,8	-,4	0,3
Rust- + overlevingspensioen	-1,5	-2,1	-1,8	-1,2	-,4
Overlevingspensioen	-1,3	-2,1	-2,4	-2,2	-1,7
Het gemiddeld pensioen	-1,1	-1,2	-,9	-,4	0,5

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION met het nieuw sociaal beleid.

Wanneer de loongrens groeit volgens het ritme van de loonmarge (i.p.v. een loskoppeling met 1,25%) dan zal dit pas na 20 jaar voelbaar zijn in het gemiddeld pensioenbedrag, om op te lopen tot +2,1% van het brutoloon in 2050. In tegenstelling met de loongrens heeft de halvering van de welvaartscoëfficiënt van de pensioenen (0,5% i.p.v. 1%) een onmiddellijke invloed op het pensioen : het verschil bedraagt meer dan -1% van het brutoloon de eerste 30 jaren. Vanaf 2030, wanneer de hogere loongrens op kruissnelheid komt wordt dit verlies terug ingehaald.

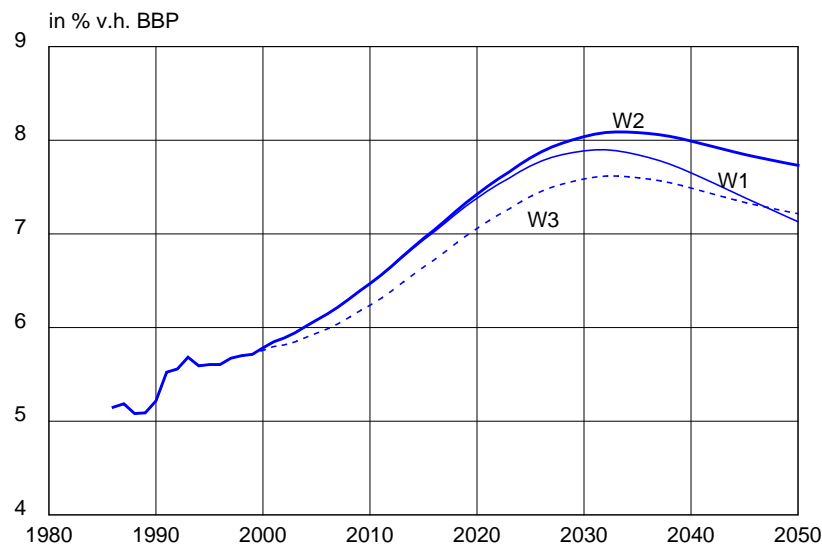
De mate waarin de welvaartscoëfficiënt afwijkt van het groeiritme van het nieuw-berekend pensioen bepaalt de spreiding tussen oud en jong gepensioneerd en heeft vooral een invloed op het pensioenbedrag van de oudste gepensioneerd: de weduwnaars en de weduwen. Omdat de vrouwen die de pensioenleeftijd bereiken ruim 9 jaar langer leven dan de man is de welvaartscoëfficiënt vooral belangrijk in de groep weduwen met een overlevingspensioen.

De wijziging van het gemiddeld pensioen (in tabel 5) is de resultante van tegengestelde invloeden: het positief effect van de hogere loongrens en het vertragend effect van de gehalveerde welvaartsaanpassing afhankelijk van de gemiddelde leeftijd van de gepensioneerd.

C. De pensioenmassa in de werknemersregeling wanneer de loongrens toeneemt met de loonmarge en de gepensioneerd een jaarlijkse welvaartsaanpassing genieten van 0,5%

FIGUUR 25

Pensioenmassa in de werknemersregeling

Bron: Federaal Planbureau, simulaties van PENSION met het nieuw sociaal beleid.

Figuur 25 illustreert de invloed van het nieuw sociaal beleid op de pensioenmassa, uitgedrukt in percent van het BBP. De verhoging van de loongrens (van 1% tot 1,75%) terwijl de lonen blijven toenemen met 2,25% duwt de curve naar boven vanaf 2020 (van W1 naar W2): +0,1% van het BBP in 2030, +0,3% in 2040 en +0,5% in 2050. Vervolgens zorgt de halvering van de welvaartscoëfficiënt (van W2 naar W3) voor een besparing van 0,3% van het BBP in 2010, die oploopt tot 0,5% in 2040 en 0,6% in 2050 wanneer de naoorlogse babyboom sterk veroudert. De lijn W3 komt overeen met de intentie van de regering: de loongrens evolueert met de loonmarge en de jaarlijkse welvaartsaanpassingen worden met 1,75% losgekoppeld van de lonen vanaf volgende eeuw.

---

7. De pensioenhervorming in de werknemersregeling

Voor een beter inzicht in de weerslag van de pensioenhervorming op het aantal vrouwelijke gepensioneerden met hun pensioenbedrag gaan wordt er in stappen gewerkt : de invloed van de loopbaanvoorwaarde en de minder voordelige pensioenbreuk op het pensioneringsgedrag van de vrouw respectievelijk de man, de geleidelijke gelijkstelling in de pensioenberekening, de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt en de invoering van een “minimumrecht per loopbaanjaar”.

Telkens wanneer de pensioenleeftijd en de pensioenbreuk met een eenheid opschuiven in 1997, 2000, 2003, 2006, 2009, veroorzaakt dit een geleidelijk op gang komen van structurele veranderingen die zich slechts gedeeltelijk weerspiegelen in de budgettaire cijfers van bovenstaande jaren. Het neemt telkens een jaar in beslag alvorens die structurele verschuivingen op kruissnelheid komen. Om duidelijkheidsredenen analyseren we de gevolgen van de pensioenhervorming op het gedrag van de 60 jarigen (deel A) en hun pensioenbedrag aan de hand van “volle jaareffecten”. We veronderstellen dat de verschuiving van de pensioenleeftijd en de pensioenbreuk reeds vanaf 1 januari 1997, 1 januari 2000, ... op kruissnelheid is.

In deel B dat de budgettaire weerslag van de pensioenhervorming behandelt, wordt er rekening gehouden met de besliste ingangsdatum van de hervorming en met de tijd die er verloopt alvorens een volledig jaareffect wordt bereikt, door het toepassen van gewichten die de jaareffecten vertalen in “budgettaire jaren”.

A. Analyse van de pensioenhervorming aan de hand van “volle jaareffecten”

De pensioenhervorming regelt de gelijkstelling van de pensioenleeftijd en van de pensioenbreuk en voert een loopbaanvoorwaarde in voor de pensionering jonger dan 65 jaar. De berekeningsbreuk wordt voor de vrouw op 45sten gebracht. De pensioenleeftijd blijft flexibel vanaf 60 jaar mits de loopbaanvoorwaarde over alle stelsels heen vervuld is - uitgezonderd voor de gerechtigden op een voltijds conventioneel brugpensioen.

TABEL 6 De pensioenregeling van de vrouw geleidelijk gelijkgesteld met die van de man

Ingangsdatum van het rustpensioen	Berekeningsbreuk	Loopbaanvoorwaarde in kalenderjaren	Pensioenleeftijd	
			voldoet niet aan de loopbaanvoorwaarde	voldoet aan de loopbaanvoorwaarde
1 juli 1997	41sten	20	61 jaar	
1 januari 1998	41sten	22	61 jaar	
1 januari 1999	41sten	24	61 jaar	
1 januari 2000	42 sten	26	62 jaar	
1 januari 2001	42 sten	28	62 jaar	
1 januari 2002	42 sten	30	62 jaar	
1 januari 2003	43 sten	32	63 jaar	
1 januari 2004	43 sten	34	63 jaar	naar keuze tussen 60 en 65 jaar
1 januari 2005	43 sten	35	63 jaar	
1 januari 2006	44 sten	35	64 jaar	
1 januari 2007	44 sten	35	64 jaar	
1 januari 2008	44 sten	35	64 jaar	
vanaf 2009	45 sten	35	65 jaar	

De juridische gelijkstelling van mannen en vrouwen wordt aangevuld met een “minimumrecht per loopbaanjaar” in vervanging van de reële verhogingen van de lonen behorende tot de loopbaanjaren 1955-1974.

1. De pensioenhervorming heeft betrekking op welk soort van gepensioneerde

De nieuwe pensioenbreuk en de loopbaanvoorwaarde gelden enkel voor de eigen pensioenrechten vanaf 1997, dus het nieuw rustpensioen, en de afgeleide rechten of het overlevingspensioen berekend aan de hand van bedoelde rustpensioenen.

De in- en uitstromen van gepensioneerden die veranderen, ofwel omdat de vrouw niet voldoet aan de loopbaanvoorwaarde, ofwel omdat zijzelf verkiest haar loopbaan te verlengen, ofwel omdat zij als conventioneel bruggepensioneerde pas op 65 jaar haar pensioen mag aanvragen, worden geïllustreerd in figuur 26.

Wat betreft de instroom van “nieuw-gepensioneerden”, zoals door ons gedefinieerd¹, gaat het hier over :

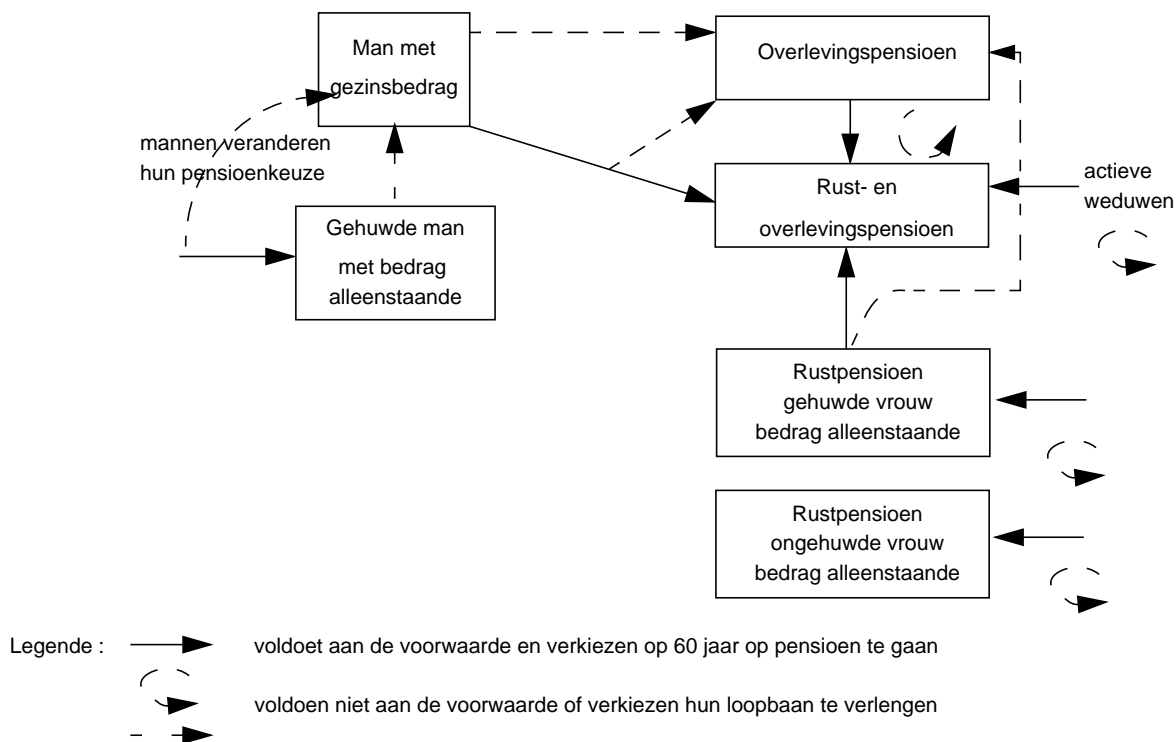
- de gehuwde en de ongehuwde vrouw die in de oude regeling haar rustpensioen opvroeg vanaf 60 jaar;
- de weduwe die haar overlevingsrechten niet heeft opgevraagd omdat ze werkt

1. De “nieuw-gepensioneerden” zijn diegenen die voor de eerste maal verschijnen in het pensioenbestand, zelfs exclusief de nieuwe overlevingspensioenen die volgen uit het overlijden van het gepensioneerde gezinshoofd.

- of een vervangingsinkomen heeft, en die in de vroegere regeling vanaf 60 jaar haar pensioenrecht terzelfdertijd kon valideren als haar overlevingsrecht;
- de echtgenoot van de gehuwde vrouw die haar pensioen moet uitstellen komt in aanmerking voor een gezinspensioen indien de vrouw elke beroepsactiviteit (behalve die welke toegelaten is) heeft gestaakt of geen vervangingsinkomen geniet. Indien die man ondertussen sterft opent hij voor zijn vrouw het recht op een overlevingspensioen.

FIGUUR 26

Verschuivingen te wijten aan de pensioenhervorming

Er zijn ook vrouwen die hun overgang naar een rust- en overlevingspensioen moeten uitstellen :

- het gepensioneerde gezinshoofd overlijdt, opent het recht op een overlevingspensioen, maar de weduwe voldoet niet aan de loopbaanvoorwaarde zodat zij haar eigen pensioenrechten pas kan aanvragen vanaf 65 jaar (i.p.v. 60 jaar in de vroegere regeling);
- de weduwe met een overlevingspensioen zal tot 65 jaar moeten wachten alvorens zij haar rustpensioen kan cumuleren met het overlevingspensioen;
- de gehuwde vrouw die haar rustpensioen moet uitstellen zal in geval dat haar echtgenoot sterft wel een overlevingspensioen kunnen krijgen daar waar zij in de vroegere regeling vanaf 60 jaar kon overstappen van het rustpensioen naar een rust- en overlevingspensioen.

2. Hypothesen voor het nieuw pensioneringsgedrag van de 60 jarige vrouw

De pensioenleeftijd blijft flexibel tussen 60 en 65 jaar indien de loopbaanvoorwaarde vervuld is - uitgezonderd voor de gerechtigden op een voltijds conventioneel brugpensioen. De loopbaanvoorwaarde over alle stelsels heen wordt 35 kalenderjaren voor de man; volgens de gegevens van de Rijksdienst van Pensioenen voldoen ongeveer alle mannen aan deze voorwaarde.

Voor de vrouw wordt diezelfde loopbaanvoorwaarde geleidelijk aan geïnstalleerd, beginnende met 20 kalenderjaren vanaf 1 juli 1997, 22 kalenderjaren vanaf 1

januari 1998, 24 kalenderjaren vanaf 1 januari 1999; ieder jaar verhoogt de loopbaanvoorwaarde met telkens 2 kalenderjaren om te komen tot 34 kalenderjaren in 2004, en 35 kalenderjaren vanaf 2005.

Anderzijds wordt het recht op een vervangingsinkomen in de andere takken van de sociale zekerheid uitgebreid tot de nieuwe pensioenleeftijd van de vrouw; 61 jaar vanaf 1 juli 1997, 62 jaar vanaf 1 januari 2000, ... 65 jaar vanaf 2009.

De loopbaanvoorwaarde enerzijds en de uitbreiding van de vervangingsinkomens in de andere takken van de sociale zekerheid anderzijds liggen aan de basis van de hypothesen voor het nieuw pensioneringsgedrag van de vrouw.

Eerst en vooral wordt er nagegaan in welk statuut de toekomstige gepensioneerde vrouw zich bevindt vóór haar 60 jaar: invalide, werkloosheid, brugpensioen, tewerkgesteld of huisvrouw. Er zijn bovendien een aantal gepensioneerde vrouwen die hun pensioen kunnen cumuleren met een deeltijdse tewerkstelling (tot een bepaalde grens).

Vervolgens wordt in ieder statuut een onderzoek gedaan naar een verandering in het gedrag afhankelijk van 3 criteria :

- de vrouw voldoet wel of niet aan de loopbaanvoorwaarde;
- indien zij kan kiezen, welk inkomen of vervangingsinkomen moet zij inruilen tegenover het rustpensioen;
- een gedeelte van deze laatste groep zal tijdelijk een lager vervangingsinkomen aanvaarden om later van een hoger pensioen te kunnen genieten (een gedrag dat we observeren bij de mannen).

Deze micro-analyse levert volgende algemene hypothesen voor de verandering van het pensioneringsgedrag van de vrouw tengevolge van de pensioenhervorming.

TABEL 7 Hypothesen omtrent het gedrag van de 60 jarige vrouw tengevolge van de pensioenhervorming (in volle jaren)²

	1997	2005
In % van de nieuw gepensioneerde vrouw met een rustpensioen in de vroegere regeling		
Voldoet aan de loopbaanvoorwaarde, waarin :	70,4%	48,3%
gehuwde vrouw met rustpensioen alleenstaande	39,8%	29,4%
ongehuwde vrouw	22,6%	14,9%
actieve weduwe	8,0%	4,0%
Voldoet niet aan de loopbaanvoorwaarde, waarin :	29,6%	51,7%
gehuwde vrouw met rustpensioen alleenstaande	25,4%	35,9%
(komende uit inactiviteit, buiten de S.Z.)	(23,3%)	(26,6%)
ongehuwde vrouw en actieve weduwe	4,2%	15,8%
In % van het aantal 59 jarigen in de verschillende sociaal-professionele statuten		
Blijft in het stelsel brugpensioen	100,0%	100,0%
Blijft in het stelsel werkloosheid	60,0%	98,0%
Blijft in het stelsel invaliditeit	73,5%	79,0%
Blijft voortwerken (in de werknemersregeling)	64,3%	77,6%
Blijft 1, 2, ... jaar langer huisvrouw (buiten de S.Z.)	80,3%	97,1%
- wordt 1,2, ... 5 jaar later gepensioneerd	75,3%	83,1%
- doet tijdelijk afstand van haar pensioenrechten	5,0%	14,0%

Bron : Eigen berekening die hierna worden omschreven.

Typering van de vrouw die niet voldoet aan de loopbaanvoorwaarde

Uit de steekproef van de Rijksdienst voor Pensioenen (telkens 200 vrouwen die in 1988 respectievelijk in 1992 op pensioen kwamen) tesamen met de gedragsparameters van het model PENSION (met name de verlenging van de loopbaan van de vrouw en de daarmee samenhangende ontdubbeling van het gezinspensioen) leren we dat 29,6% in 1997 en 51,7% in 2005 niet voldoen aan de gestelde loopbaanvoorwaarde.

De gestelde loopbaanvoorwaarde van 20 kalenderjaren in 1997 betreft vooral de gehuwde vrouw met een korte loopbaan op jeugdige leeftijd en die rond haar 30 jaar haar loopbaan heeft ingeruild voor het statuut van huisvrouw (buiten de sociale zekerheid). Naarmate de loopbaanvoorwaarde toeneemt tot 35 kalenderjaren in 2005, wordt de vrouw getroffen die tijdelijk haar loopbaan heeft gestaakt, bijvoorbeeld voor de opvoeding van de kinderen, en die ongeveer rond haar 40 jaar haar activiteit herneemt. Slechts een klein gedeelte werkt nog op 59 jarige leeftijd, het merendeel onder hen heeft een vervangingsinkomen.

De 60 jarige vrouw die niet voldoet aan de loopbaanvoorwaarde zal haar pensionering noodgedwongen moeten uitstellen. Een deel daarvan zal voortwerken of een vervangingsinkomen genieten. Maar het merendeel blijft inactief ten laste van het gezinshoofd (23,3% in 1997 en 26,6% in 2005).

Typering van het pensioneringsgedrag van de huisvrouw

Voor de analyse van deze laatste groep moeten we een onderscheid maken tussen 2 soorten *huisvrouwen*.

De groep met een "zeer korte loopbaan" die in de vroegere regeling het rustpensioen opvroeg tot aan de pensionering van de man, om dan haar klein rustpensioen (<5000 fr. per maand) in te ruilen voor het gezinspensioen van de man. Met de nieuwe loopbaanvoorwaarde zal deze vrouw haar eigen rustpensioen moeten uitstellen, geleidelijk tot voorbij de pensionering van de man, zodat zij vanaf 2009

2. De tussentijdse percentages worden bekomen door lineaire interpolatie. Deze tabel bevat niet de vrouwen die hun overgang naar een rust- en overlevingspensioen moeten uitstellen. Het gaat hier enkel over de instroom van "nieuw-gepensioneerde" vrouwen.

haar eigen rustpensioen nog enkel kan valideren na het overlijden van de man. Nochtans veronderstellen we dat de helft van deze huisvrouwen wel hun klein pensioen blijven opvragen - maar 1, ... 5 jaar later - omdat hun echtgenoot een rustpensioen geniet bij de overheid, waar er geen rekening wordt gehouden met het gezinsstatuut van de man.

De overige huisvrouwen met een kortere loopbaan dan 20 jaar (loopbaanvoorwaarde in 1997) maar toch voldoende om het eigen rustpensioen te verkiezen boven het gezinsbedrag zullen geleidelijk 5 jaar langer ten laste blijven van hun man. Naarmate de loopbaanvoorwaarde toeneemt, stijgt ook het percentage uitstellers. Ingeval hun man gepensioneerd is, zal hij ondertussen recht hebben op een gezinsbedrag. Rekening houdend met het leeftijdsverschil tussen man en vrouw in het koppel en de pensioneringsleeftijd van de man, zou 57,4% van deze groep vrouwen gehuwd zijn met een gepensioneerde man.

Bovenstaande analyse leidt ons tot volgende hypothese : van de 59 jarige huisvrouwen, blijft in 1997 80,3% buiten de sociale zekerheid, en dit percentage neemt toe naarmate de loopbaanvoorwaarde verstrengt tot 97,1% in 2005. Dus 19,7% huisvrouwen in 1997 en 2,9% in 2005 voldoen aan de loopbaanvoorwaarde en worden gepensioneerd op hun 60 jaar.

De overige huisvrouwen, die hun pensionering moeten uitstellen, bevat het gedeelte vrouwen met een "zeer korte loopbaan". Naarmate voor hen hun pensioneringsjaar opschuift tot voorbij de pensionering van de man, zullen zij hun rustpensioen niet meer opvragen, behalve wanneer hun man sterft en zij in aanmerking komen voor een rust- en overlevingspensioen. Dit gedeelte huisvrouwen dat tijdelijk aan het rustpensioen verzaakt hebben we geraamd op 5% in 1997 tot 14% in 2005 en 19% in 2009. Uiteindelijk zullen van de 80,3% respectievelijk 97,1% huisvrouwen nog 75,3% .....83,1% .....hun rustpensioen aanvragen op de wettelijke (verhoogde) pensioenleeftijd (waarin het gedeelte vrouwen met een korte loopbaan en gehuwd met een ambtenaar).

Typering van het pensioneringsgedrag van de vrouw die kan kiezen

De vrouwen die vóór hun 60 jaar een brugpensioen hebben zijn verplicht hun pensionering uit te stellen. Al de andere vrouwen met een vervangingsinkomen die voor het merendeel voldoen aan de loopbaanvoorwaarde kunnen kiezen, en naar wij veronderstellen afhankelijk van het uitkeringsbedrag in de verschillende stelsels, dat verschilt met het sociaal statuut van de vrouw (gezinshoofd, alleenstaande of samenwonende).

Hierbij moeten we ons realiseren dat tijdens de overgangperiode 1997-2005 de herwaarderingscoëfficiënt die wordt toegepast op de loopbaanjaren 1955 t/m 1974 wordt afgebouwd. In vervanging wordt een minimumrecht per loopbaanjaar ingestalleerd dat in het geval van de vrouw met een lage bezoldiging meestal voordeliger uitvalt dan de proportionele herwaarderingscoëfficiënt.

Nochtans is er een klein percentage vrouwen die door de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt meer verliezen dan de positieve invloed van het "minimumrecht per loopbaanjaar", temeer omdat dit minimumrecht niet meer wordt toegepast wanneer het rustpensioen (aan 60%) hoger is dan 35.000 F per maand voor een volledige loopbaan. Het gaat hier over *de vrouwen die hun rustpensioen cumuleren met een overlevingspensioen tot een plafond van 110% van het rustpensioen van de "man"* overeenkomstig een volledige loopbaan. Vermits met de jaren de herwaarderingscoëfficiënt wordt afgebouwd terwijl de invoering van het minimumrecht dit verlies niet compenseert zal het cumulatief plafond tijdens de overgangsjaren verminderen zodat deze weduwe er voordeel bij heeft haar pensioen zo vlug mogelijk op te vragen.

In de *werkloosheidsverzekering* genieten de oudere werklozen met een loopbaan van 20 jaar in de werknemersregeling een anciënniteitstoeslag. Dankzij die toeslag bedraagt de werkloosheidsvergoeding vanaf 55 jaar 60% van het begrensde loon voor de alleenstaande vrouw en vanaf 58 jaar 55% voor de samenwonende vrouw. Alhoewel de loongrens in de werkloosheidsverzekering veel lager is dan die in de pensioenregeling hebben zij er voordeel bij hun pensionering uit te stellen. Er is een

groep werklozen met een loopbaan van 20 kalenderjaren, zoals gedefinieerd in de nieuwe pensioenregeling, en die toch niet voldoen aan de loopbaanvoorwaarde voor een anciënniteitstoeslag (gedeeltelijke loopbaan bij de overheid of als zelfstandige, vrijwillige deeltijdse tewerkstelling, ...). Hun werkloosheidsvergoeding is laag (in de 3^e periode van de samenwonenden) zodat zij hun pensioen zullen aanvragen vanaf het moment dat de wet het hun toelaat.

Een vergelijking van het pensioen van de vrouw met haar *invaliditeitsuitkering* leert ons dat de invaliditeitsvergoeding in de meeste gevallen hoger is. Het percentage bedraagt respectievelijk 45 of 40 pct. naargelang het al dan niet om het verlies van een enig inkomen gaat, berekend op het laatst verdiende loon met een loongrens die 65% hoger is dan die in de werkloosheidsregeling. Enkel in het geval van een volledige loopbaan is het pensioen hoger dan de invaliditeitsuitkering van een samenwonende. Daarbij veronderstellen we dat een aantal onder hen gedurende enkele jaren een lichtjes lagere invaliditeitsvergoeding aanvaardden om een hoger pensioen op te bouwen (gedrag geobserveerd bij de mannen).

Van de gehuwde vrouw die op haar 59 jaar werkt en aan de loopbaanvoorwaarde voldoet, veronderstellen we dat 50% voortwerkt, terwijl de ongehuwde vrouw de voorkeur zou geven aan een langere loopbaan, hetgeen ons de percentages 64,3% in 1997 en 77,6% in 2005 oplevert. Het is best mogelijk dat deze vrouwen ondertussen hun job verliezen en in een vervangingsinkomen belanden (voorzien in MALTESE), bijvoorbeeld in het brugpensioen omdat het C.A.O. m. 17 een soepele toegang verleent vanaf 60 jaar.

De loopbaanvoorwaarde heeft ook een invloed op de jonge weduwe met een overlevingspensioen : zij zal de overgang naar het rust- en overlevingspensioen moeten uitstellen vermits het merendeel onder hen niet voldoet aan de loopbaanvoorwaarde om op 60 jaar het rustpensioen op te vragen. Evenzeer zal de gehuwde vrouw in uitstel, bij het overlijden van haar echtgenoot, tot haar 65 jaar een overlevingspensioen genieten in plaats van het rust- en overlevingspensioen.

3. Verschuiving tussen de sociaal-professionele statuten te wijten aan de pensioenhervorming in de werknemersregeling

De verschuiving tussen de sociaal-professionele statuten worden eerst weergegeven in "stromen", op basis van het gedrag van de 60 jarige vrouw, met vervolgens de weerslag op de "stock" of het aantal gerechtigden in de sociale zekerheid.

In een tweede punt behandelen we de verschuiving tussen de verschillende statuten van gepensioneerden.

a. Verschuiving tussen de sociaal gerechtigden van de sociale zekerheid

De hierna volgende tabel geeft de verschuiving van de 60 jarige vrouw tussen de verschillende sociaal-professionele statuten. Het gaat telkens over het gedrag van de 60 jarige vrouw; op pensioen gaan op 60 j., ofwel beslissen om nog 1, 2, ... 5 jaar langer te werken, een ander vervangingsinkomen te genieten of ten laste blijven van het gezinshoofd.

TABEL 8   **Structuur van het gedrag van de 60 jarige vrouw**
in % van het aantal nieuw gepensioneerd vrouwen in de vroegere regeling (= 100%)
de pensioenhervorming in "volle jaren"

Loopbaanvoorwaarde	1997 20 j.	1998 22 j.	1999 24 j.	2000 26 j.	2001 28 j.	2002 30 j.	2003 32 j.	2004 34 j.	2005 35 j.	2010 35 j.
Werknemerspensioen	25,0	22,5	20,0	17,9	16,1	14,1	11,7	10,0	8,4	8,9
Werkloos	12,0	14,1	15,3	16,6	18,3	19,4	20,9	22,6	24,6	24,8
Brugpensioen	9,9	10,0	9,8	9,8	9,6	9,6	9,2	9,1	9,5	10,5
Invaliditeit	8,1	8,5	8,5	8,4	8,2	8,0	7,4	7,2	7,2	6,6
Tewerkgesteld	9,6	10,8	11,8	12,9	14,0	15,0	15,5	16,2	17,4	17,1
Inactief, buiten de S.Z.	35,3	34,2	34,6	34,3	33,8	33,9	35,3	35,0	33,0	32,1

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van MALTESE en PENSION.

De figuren 27 tot en met 30 geven een inzicht over de weerslag van die hypothesen op langere termijn : de hypothesen omtrent het pensioneringsgedrag op 60 jaar in combinatie met de sociaal-demografische en de macro-economische hypothesen. De som van de percentages in tabel 8, of van de dunne lijnen in de figuren 27 tot en met 30, is gelijk aan 100.

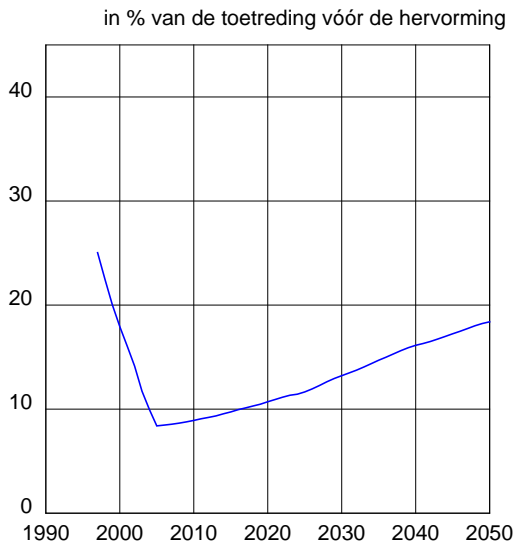
Zoals te verwachten leidt de verstrenging van de loopbaanvoorwaarde over de periode 1997-2005 tot een toenemende verschuiving vanuit het werknemerspensioen naar werkloosheid, brugpensioen, invaliditeit en tewerkstelling. Merk op dat 35% van de vrouwen, die vroeger op 60 jaar werden gepensioneerd, nu verhuizen naar de inactiviteit buiten de sociale zekerheid, en dit reeds vanaf 1997 met de loopbaanvoorwaarde op 20 jaar.

De naoorlogse babyboom tezamen met de toegenomen activiteitsgraad van de vrouw in de '60 - '70 jaren, die zich vóór de hervorming vertaalden in een toenemende ontdubbeling van het gezinspensioen, worden nu gespreid over het rustpensioen van de vrouw (vanaf 65 jaar) enerzijds en een talrijkere aanwezigheid van de vrouw (60 - 64 jaar) in de andere vervangingsinkomens van de sociale zekerheid en de tewerkstelling. Slechts het gedeelte vrouwen tussen 60 - 64 jaar die terugkeren naar de inactiviteit verdwijnen tijdelijk (sommigen voor een zeer lange tijd) als gerechtigden op een vervangingsinkomen; de verlenging van de loopbaan van de vrouw zorgt ervoor dat hun aandeel afneemt in de tijd (figuur 30).

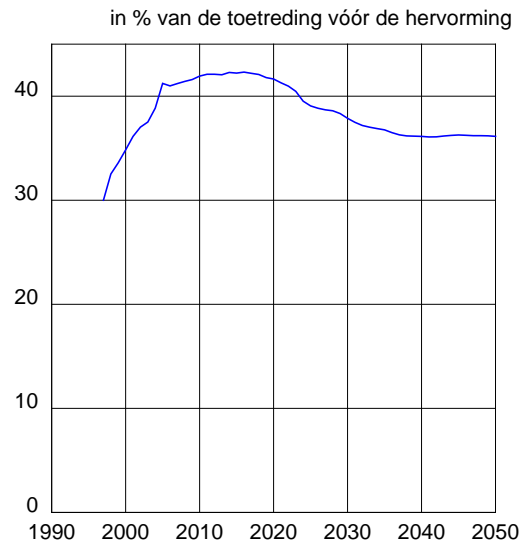
In figuur 29 wordt er een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de 60 jarige vrouw die vóór de hervorming al beslist had haar loopbaan maximaal te verlengen (vette lijn) en anderzijds de 60 jarige vrouw die de loopbaanvoorwaarde niet vervult of het verlies door de nieuwe pensioenbreuk wil compenseren met een langere loopbaan.

In de simulaties, alvorens de pensioenhervorming werd doorgevoerd, werd er rekening gehouden met een toenemende tewerkstellingsgraad van de 60 - 64 jarige vrouw van 4% vandaag (uitgedrukt in % van de toetreding vóór de hervorming) tot 12% in 2050. Deze vrouwen hebben langer gestudeerd en hebben op hun 60 jaar nog geen volledige loopbaan (vette lijn in figuur 29).

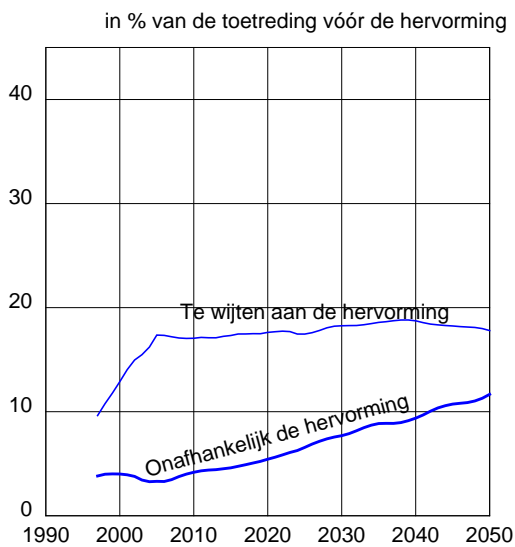
FIGUUR 27 Toetreding v.d. 60-jarige vrouw in het werknemerspensioen

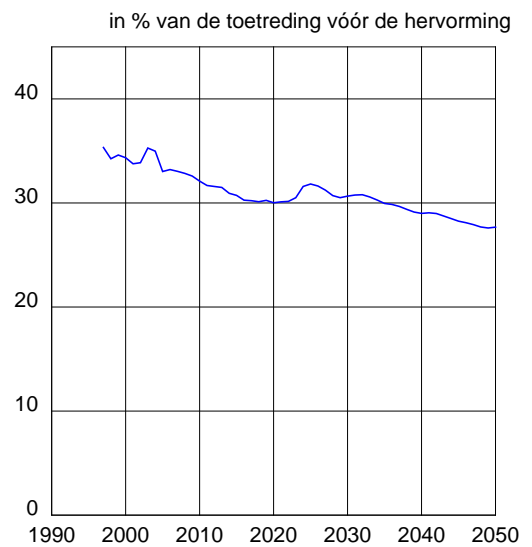
FIGUUR 28 Verschuiving v.d 60j. vrouw naar werkl., brugp., invaliditeit

FIGUUR 29 60-jarige vrouwen die voortwerken

FIGUUR 30 60-jarige vrouwen die inactief blijven, buiten de S.Z.

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van MALTESE en PENSION.

TABEL 9 Verschuiving tussen de sociale gerechtigden in duizendtallen, de pensioenhervorming in “volle jaren”

	1997	2000	2003	2006	2009	2020	2030	2050
Invaliden	1,8	3,9	6,2	8,7	11,3	12,3	12,3	11,5
Werklozen, waarvan	5,0	14,4	28,5	47,5	65,1	72,8	63,8	53,2
- vrouwen 60 - 64 jaar	2,9	8,9	17,8	30,1	41,8	47,4	39,5	32,4
- vrouwen jonger dan 60 jaar	1,3	3,3	6,5	10,5	14,1	15,5	14,9	12,9
- mannen	0,8	2,1	4,2	6,9	9,2	9,9	9,3	7,9
Bruggepensioneerden, waarvan	2,4	4,7	7,8	12,5	18,2	25,9	25,4	19,9
- vrouwen 60 - 64 jaar	2,4	4,7	7,7	11,9	16,8	21,9	20,4	15,1
- vrouwen jonger dan 60 jaar	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,4	0,5	0,6
- mannen	0,0	0,0	0,1	0,5	1,2	3,6	4,4	4,2
Tewerkstelling, waarvan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- vrouwen 60 - 64 jaar	2,1	5,5	10,8	18,0	24,6	29,3	29,2	25,6
- vrouwen jonger dan 60 jaar	-1,3	-3,3	-6,5	-10,6	-14,3	-15,9	-15,5	-13,5
- mannen	-0,8	-2,1	-4,3	-7,4	-10,4	-13,5	-13,7	-12,1
Deeltijds werkende vrouwen (60 - 64 jaar) die pensionering moeten uitstellen	0,4	1,1	2,2	3,9	5,5	7,2	7,8	8,8
Inactieve vrouwen, buiten de S.Z.	8,4	16,5	27,2	39,3	51,2	54,1	51,4	40,6
Gepensioneerde vrouwen van 60-64 jaar, waarvan	-17,9	-40,4	-71,9	-111,8	-151,2	-172,2	-160,6	-133,9
- werknemerspensioenen	-17,6	-39,7	-70,6	-109,7	-148,3	-168,9	-157,6	-131,4
- zelfstandigenpensioenen	-0,3	-0,8	-1,4	-2,1	-2,9	-3,3	-3,1	-2,5
P.M. overheidspensioenen ^a	-0,9	-1,9	-3,4	-5,3	-7,2	-8,2	-7,7	-6,4

a. De vermindering van het aantal overheidspensioenen is zowel geteld bij de overheids- als bij de werknemerspensioenen, waar ze als gemengde loopbanen worden beschouwd. De gemengde loopbanen in de werknemersregeling en in de regeling voor zelfstandigen werden omgezet in “theoretisch zuivere” loopbanen waardoor de dubbelstellingen tussen die twee regelingen werden geëlimineerd.

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van MALTESE, PENSION en PUBLIC vóór en na de pensioenhervorming in de werknemersregeling.

De invloed van het gewijzigd gedrag van de 60 jarige vrouw, te wijten aan de pensioenhervorming in de werknemersregeling gerekend met “volle jaren”, op het aantal gerechtigden in de sociale zekerheid is weergegeven in tabel 9. Het gaat hier niet langer over stromen maar over “stocks”.

In 2009, wanneer de pensioenleeftijd tussen mannen en vrouwen gelijkgesteld is, daalt het aantal gepensioneerde vrouwen met ruim 151.200 eenheden : 11.300 blijven gerechtigd op een invaliditeitsvergoeding, 41.800 hebben een werkloosheidsvergoeding met meestal ook een anciënniteitstoeslag, 16.800 hebben een brugpensioen, 24.600 blijven voortwerken, 51.200 huisvrouwen blijven ten laste van het gezinshoofd, en 5.500 vrouwen die in de vroegere regeling hun rustpensioen cumuleerden met een binnen bepaalde grenzen toegelaten beroepsactiviteit moeten hun rustpensioen noodgedwongen uitstellen.

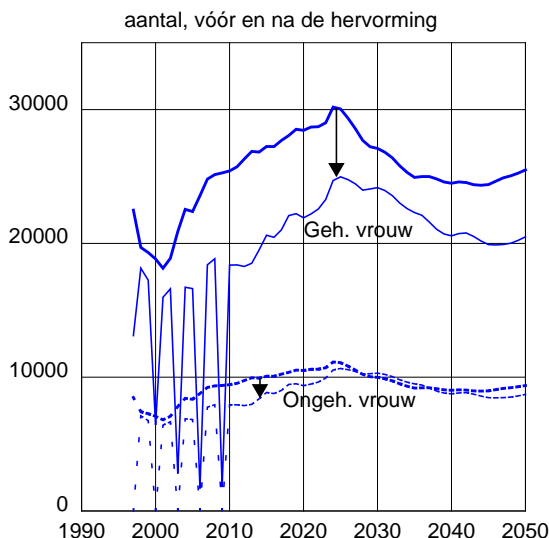
Merk op dat de pensioenhervorming in de werknemersregeling ook een invloed heeft op het aantal gepensioneerden in de regeling voor zelfstandigen en zelfs op de overheidspensioenen vermits een aantal vrouwen tijdens hun loopbaan enkele jaren gewerkt hebben als zelfstandige en/of als overheidsambtenaar.

Normaal mogen we verwachten dat de pensioenhervorming zowel een invloed heeft op de vraag (via het beschikbaar inkomen) als op het aanbod (hoger aanbod van arbeidskrachten). Het model MALTESE - dat tot dusver geen dynamisch macro-economisch luik bevat - houdt geen rekening met de gewijzigde vraag- en aanbodeffecten te wijten aan de pensioenhervorming. Binnen de constante macro-economische context van MALTESE blijft de tewerkstelling dezelfde als vóór de pensioenhervorming, zodat de vrouw van 60 - 64 jaar die voortwerkt de plaats inneemt van jongere mannen en jongere vrouwen, die verhuizen naar de werkloosheid en na verloop van tijd het brugpensioen.

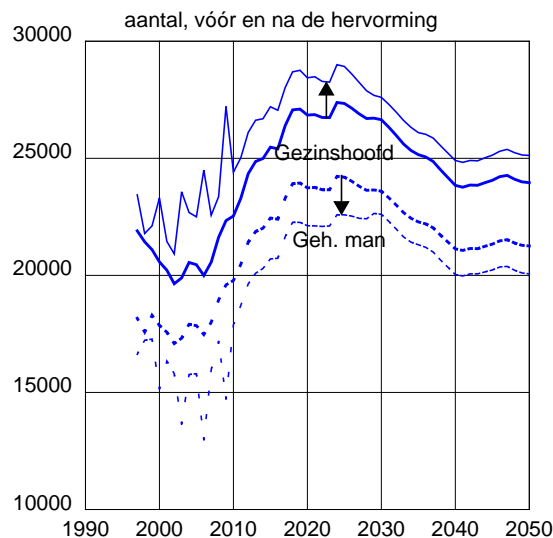
- b. Verschuiving tussen de statuten van gepensioneerden in de werknemersregeling

De figuren 31 tot en met 32 vertonen de wijziging van de intrede van de vrouw (respectievelijk haar echtgenoot in figuur 32) in het rustpensioen en/of overlevingspensioen. In figuur 26 werden de verschuivingen in het pensioeringsgedrag aangetoond onder de vorm van een stroomdiagram. In de figuren 31 tot en met 32 krijgen die stromen een volume en wordt hun verloop geïllustreerd.

FIGUUR 31 Aantal nieuw-gepensioneerden met een rustpensioen - Vrouwen

FIGUUR 32 Aantal nieuw-gepensioneerden met een rustpensioen - Mannen

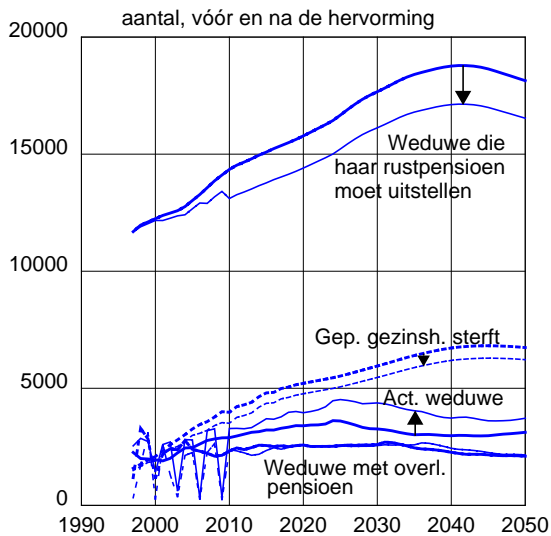
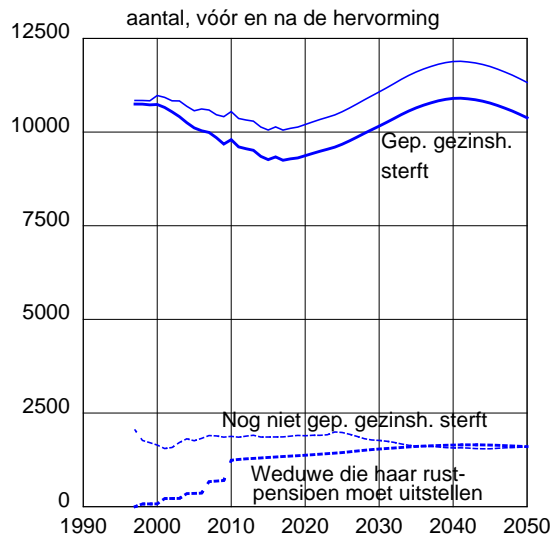

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION vóór en na de pensioenhervorming in de werknemersregeling.

De pensioenhervorming wordt hier nog altijd bestudeerd in “volle jaren”. Vandaar de pieken in 1997, 2000, 2003, 2006 en 2009, of de jaren dat de noemer in de pensioenbreuk verhoogt met een eenheid waardoor telkens een belangrijk gedeelte van de nieuwe generatie haar pensioering moet uitstellen.

Op die piekjaren veronderstellen we dat alle ongehuwde vrouwen hun loopbaan wensen te verlengen (figuur 31). Bij de ongehuwde vrouw daalt het aantal rustpensioenen op 60 jaar met 9.400 in 1997, en met 21.900 in 2006, vooral door de verstrenging van de loopbaanvoorwaarde, en met 23.500 in 2009. Normaal kan verwacht worden dat de intredes na 2010 evolueren zoals vóór de hervorming met enkel een verschuiving in de tijd, zoals dit het geval is voor de ongehuwde vrouw. In het geval van de gehuwde vrouw zullen een aantal hun eigen rustpensioen niet meer opvragen nl. diegenen met een “zeer korte loopbaan” die in de vroegere regeling een rustpensioen hadden van hoogstens 5.000 fr. per maand tot aan de pensioering van de man. Hun aantal bedraagt 7.000 in 2010.

De vrouwen die hun pensioering moeten uitstellen openen ondertussen het recht voor hun gepensioneerde echtgenoot op een pensioen aan gezinsbedrag, i.p.v. het bedrag als alleenstaande.

FIGUUR 33 Intrede in rust- en overlevingspensioenen**FIGUUR 34** Intrede in het overlevingspensioen

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION vóór en na de pensioenhervorming in de werknemersregeling.

Er zijn minder weduwen die een rust- en overlevingspensioen kunnen cumuleren omdat het gedeelte rustpensioen wordt uitgesteld (figuur 33). De vrouw die haar rustpensioen moet uitstellen zal in het geval dat haar echtgenoot overlijdt een overlevingspensioen krijgen (onderaan in figuur 34) i.p.v. het rust- en overlevingspensioen in de vroegere regeling (bovenaan in figuur 33). Dezelfde verschuiving wordt vastgesteld wanneer het gepensioneerd gezinshoofd sterft. Er zijn wel meer actieve weduwen die hun rust- en overlevingspensioen opvragen op 65 jaar dan in de vroegere regeling op 60 jaar omdat de vrouw 5 jaar ouder is en dus een hogere kans heeft dat haar echtgenoot overleden is.

De weduwe met een overlevingspensioen (onderaan in figuur 33) zal tot 65 jaar moeten wachten alvorens zij haar rustpensioen kan cumuleren met het overlevingspensioen. Telkens de leeftijd opschuift zorgt dit voor pieken tot en met 2009, met nadien nog een kleine afwijking in de jaarlijkse intredes die niet meer duidelijk is afgetekend omwille van de schaalgrootte van de figuur.

De intrede van de jonge weduwe in het overlevingspensioen na het overlijden van het nog niet gepensioneerd gezinshoofd wordt niet gewijzigd door het optrekken van de pensioenleeftijd van de vrouw (figuur 34). Het gaat hier over afgeleide rechten die volgen uit de nog niet ingegane pensioenrechten van de man.

De invloed van het gewijzigd gedrag van de 60 jarige vrouw, te wijten aan de pensioenhervorming in de werknemersregeling, gerekend in "volle jaren", op de verschillende statuten van gepensioneerden is weergegeven in tabel 10.

TABEL 10 Vermindering van het aantal gepensioneerd door de hervorming in duizendtallen, de pensioenhervorming in “volle jaren”

	1997	2000	2003	2006	2009	2020	2030	2050
Mannen :	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- gezinshoofd, rustpensioen aan 75%	1,5	5,3	10,4	17,1	22,7	27,1	27,7	24,2
- gehuwd, rustpensioen aan 60%	-1,5	-5,3	-10,4	-17,1	-22,7	-27,0	-27,7	-24,2
- ongehuwd, rustpensioen aan 60%	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vrouwen :	-17,6	-39,7	-70,6	-109,7	-148,3	-168,9	-157,6	-131,4
- gehuwd, rustpensioen aan 60%	-9,4	-25,1	-47,1	-74,9	-103,2	-130,4	-134,1	-123,2
- ongehuwd, rustpensioen aan 60%	-8,5	-15,4	-22,6	-31,8	-40,4	-39,5	-32,0	-23,0
- rust- en overlevingspensioen	-,7	-2,7	-8,2	-14,6	-20,2	-29,1	-31,5	-36,4
- overlevingspensioen	1,0	3,5	7,3	11,6	15,5	30,2	40,0	51,3
Totaal	-17,6	-39,7	-70,6	-109,7	-148,3	-168,9	-157,6	-131,4

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION vóór en na de hervorming in de werknemersregeling..

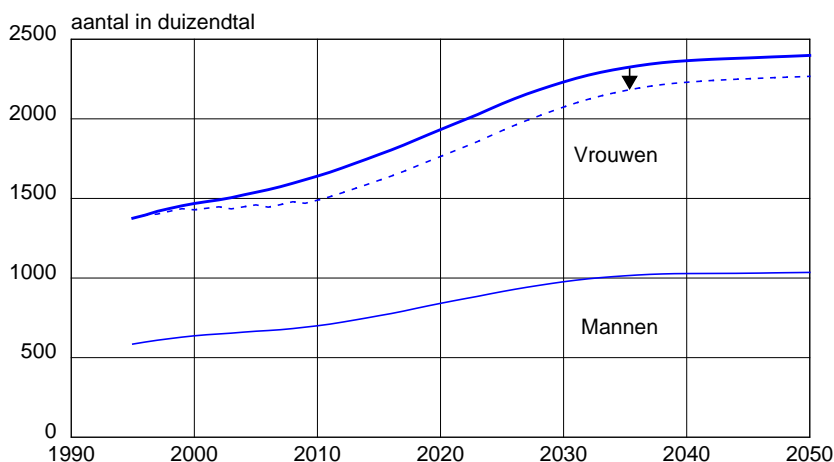
De vermindering van het aantal vrouwelijke gepensioneerd is vooral terug te vinden in de groep gehuwde vrouw, m.a.w. de vrouw die zorgde voor de ondubbeling van het gezinspensioen. Diezelfde groep vrouwen zorgde in de vroegere regeling tevens voor een belangrijke verschuiving van het overlevingspensioen naar het rust- en overlevingspensioen. Door het stellen van de loopbaanvoorwaarde voor het bekomen van een rustpensioen vanaf 60 jaar wordt een belangrijk gedeelte van die generatie 60-64 jarige weduwen gedwongen om 5 jaar een overlevingspensioen te genieten in afwachting van de cumul met hun eigen pensioenrechten. Alzo worden ook de afgeleide rechten die voortvloeien uit het ontdubbeld gezinspensioen afgeremd voor de generatie weduwen tussen 60-64 jaar.

Er treedt ook een verschuiving op bij de mannen. De gepensioneerde echtgenoot van de gehuwde vrouw die haar rustpensioen moet uitstellen komt in aanmerking voor een gezinspensioen, voor zover de echtgenote geen beroepsbezigheid uitoefent met inkomsten boven de toegelaten grens, en geen vervangingsinkomen geniet van de sociale zekerheid. Indien die man ondertussen sterft opent hij voor zijn vrouw het recht op een overlevingspensioen.

Figuur 35 illustreert de evolutie van het aantal gepensioneerd (de stock) vóór en na de hervorming, uitgedrukt in “volle jaren”.

FIGUUR 35

Aantal gepensioneerd in de werknemersregeling, vóór en na de hervorming

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION.

4. Invloed van de nieuwe berekening op het pensioenbedrag

Het rustpensioen van de vrouw (niet gezinshoofd) werd in de vroegere regeling als volgt berekend :

$$60\% \sum_{t=40}^t \frac{1}{40} \text{geplafonneerd loon}_t \times \text{herwaarderingscoëfficiënt}_t$$

↓ loopbaan   ↓ pensioenbreuk   ↓ koopkrachtbehoud   ↘ reële verhogingen

De nieuwe berekening van het rustpensioen van de vrouw verandert op 3 punten.

1. De pensioenbreuk wordt 1/41 in 1997, 1/42 in 2000, 1/43 in 2003, 1/44 in 2006 en 1/45 vanaf 2009.
2. De reële verhoging toegekend aan de lonen tijdens de periode 1955-1974 volgens de formule $(1 + .036)^n$, waarbij n=1 in 1974, n=2 in 1973, ..., n=20 in 1955 wordt afgebouwd : .032 vanaf juli 1997, .028 in 1998, .024 in 1999, ... 0 in 2005.
3. Daartegenover stelt de pensioenhervorming een "minimumrecht per loopbaanjaar"³.
  - a. Invoering van een nieuw systeem, het "minimumrecht per loopbaanjaar"

Het rustpensioen wordt berekend op basis van het geplafonneerde loon geherwaardeerd voor het koopkrachtverlies en eventueel met een reële verhoging van toepassing op de loopbaanjaren 1955-1974 tijdens de overgangperiode 1997-2004.

Indien tijdens de berekening blijkt dat dit basisloon lager is dan het minimumloon (voor een 21jarige) *van toepassing op het ogenblik van de pensioenberekening* dan wordt het minimumloon genomen als berekeningsbasis. Deze vergelijking gebeurt voor elk loopbaanjaar op drie voorwaarden :

- het uurrooster moet tenminste 1/3-tijds zijn;
- de loopbaan moet minimaal 15 kalenderjaren tewerkstelling als werknemer bevatten, gelijkgestelde periodes inbegrepen;
- het pensioenbedrag mag door dit recht niet boven de 35.000 Fr (alleenstaande) respectievelijk 43.750 Fr. (gezinshoofd) per maand voor een volledige loopbaan worden opgetrokken. Ingeval van een onvolledige loopbaan worden deze bedragen geproratiseerd met de weerhouden pensioenbreuk.

3. De invoering van een soort vangnet voor de laagste lonen kwam reeds ter sprake tijdens de Ronde Tafel (1993 - 1994) georganiseerd door Minister Willockx. Destijds werd het model PENSION uitgebreid met een submodel VANGNET door Henk Becquaert.

Telkens het minimum maandloon verhoogt zal ook het minimumrecht per loopbaanjaar worden aangepast vanaf de eerste dag van de twaalfde maand volgend op de wijzigingen. Al de bedragen zijn bovendien gekoppeld aan de index der consumptieprijzen (W. van 2 augustus 1971).

Een rustpensioen overeenkomstig een volledige loopbaan waarbij ieder loopbaanjaar gewaardeerd wordt aan dit minimumrecht geeft een pensioen van 25.496 fr/maand voor een alleenstaande en 31.870 Fr/maand voor een gezinshoofd. Het minimumpensioen voor een alleenstaande bedraagt 27.775 Fr/maand overeenkomstig een volledige loopbaan; dit minimumpensioen is hoger dan het minimumrecht maar stelt veel strengere voorwaarden, het wordt toegekend vanaf een tweederde loopbaan met minstens 185 dagen van zes uur per kalenderjaar. *Het minimumrecht garandeert een soort minimum pensioen voor diegenen met minstens 15 kalenderjaren in de werknemersregeling en die niet voldoen aan de tweederde loopbaan.*

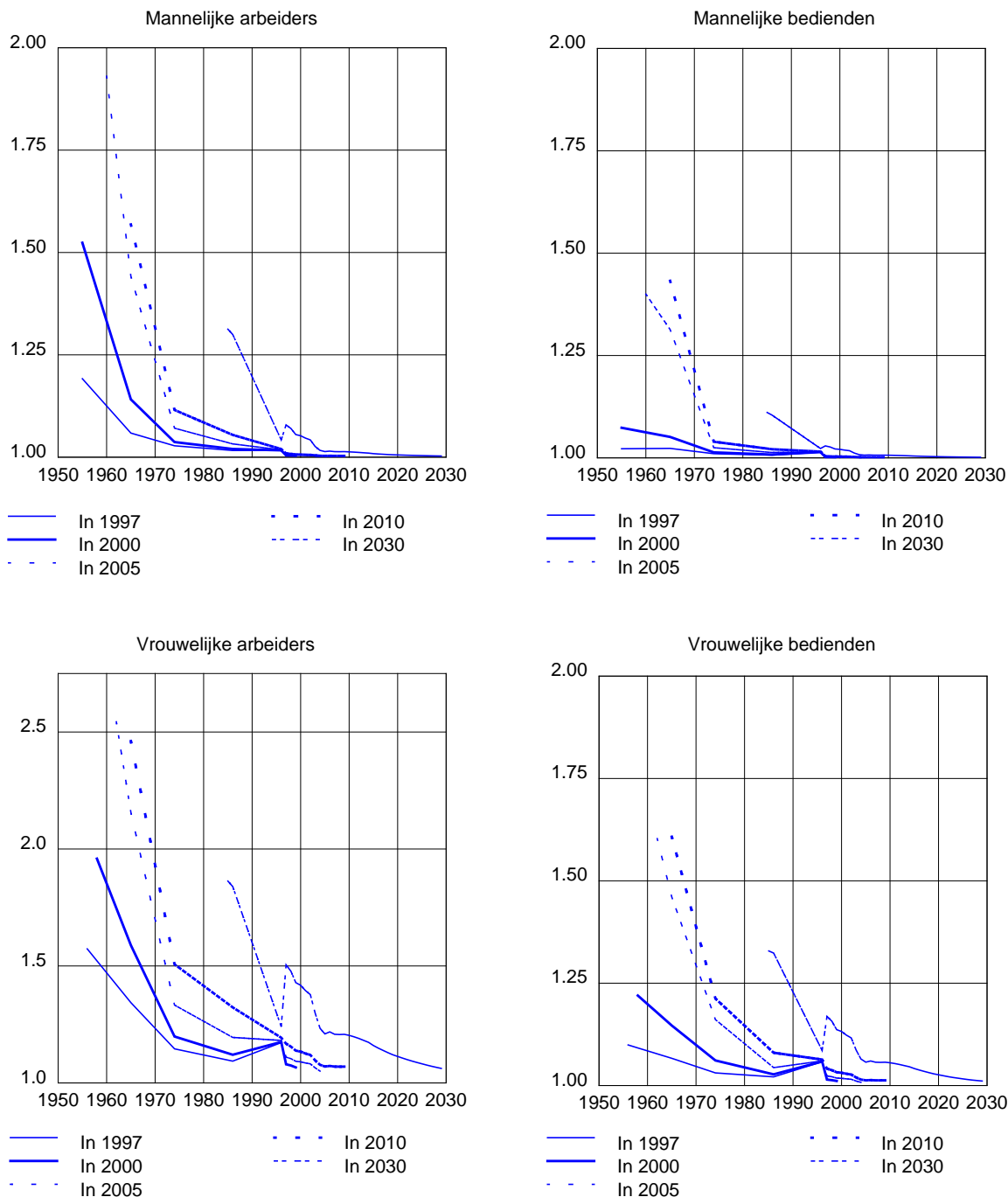
Maar ook de pensioengerechtigde met een minimumpensioen van 27.775 Fr./maand komt in aanmerking voor het minimumrecht per loopbaanjaar, zodat zijn pensioen zal verhogen door het optrekken van de laagste lonen tot een bedrag dat de 35.000 Fr/maand niet mag overschrijden. *De invoering van het minimumrecht per loopbaanjaar zal onrechtstreeks het minimumpensioen gaan vervangen door een "minimumpensioen per loopbaanjaar binnen bepaalde grenzen".*

Figuur 36 illustreert de verhoging van het basisloon te wijten aan "het minimumrecht per loopbaanjaar" en dit overeenkomstig verschillende ingangsdatum van het pensioen⁴. In deze figuur is er rekening gehouden met de criteria "tenminste 1/3 uurrooster" en "de maximumgrens van 35.000 Fr/maand voor een alleenstaande"⁵, maar niet met het criterium "minimum 15 jaar loopbaan als werknemer". Dit laatste criterium wordt toegevoegd in het model PENSION dat de nodige parameters maakt inzake de verlenging van de loopbaan van de vrouw. Het minimumrecht is gekoppeld aan artikel 3 van de C.A.O. nr. 43, m.a.w. het volgt de evolutie van het minimumloon (op 21 jarige leeftijd) of volgens onze hypothese de loonmarge +1,75% vanaf 2000.

Alhoewel de maximumgrens volgens de wet enkel verbonden is met de prijsevolutie - hetgeen de invloed van het minimumrecht op lange termijn zou uithollen - wordt er verondersteld dat ook die maximumgrens evolueert met de loonmarge vanaf 2000.

-
4. De forfaitaire jaren (vóór 1955) worden verhoogd tot het minimumrecht, als aan de toekenningsvoorwaarden is voldaan. Vanaf 1955 wordt het gewicht van de lonen die lager zijn dan het minimumrecht berekend aan de hand van de RIZIV statistieken. Deze statistieken geven een verdeling van de inkomens per loonklasse, opgesplitst voor mannen en vrouwen, arbeiders en bedienden. We veronderstellen dat de vorm van de inkomensverdeling niet verandert in de toekomst.
  5. Om rekening te houden met de grens van 35.000 Fr/maand en minstens 1/3 uurrooster werd beroep gedaan op de statistieken van de R.V.P. Voor de toekomst levert het model PENSION de nodige parameters inzake de verlenging van de loopbaan en de verbetering van het pensioen van de vrouw.

FIGUUR 36 Verhoging van het basisloon door het minimumrecht per loopbaanjaar, volgens de ingangsdatum van het pensioen (verhouding tussen het basisloon na en vóór hervorming)

Bron : Simulatie van de submodule VANGNET in het model PENSION.

Uit bovenstaande figuren blijkt dat :

- 1975 een breekpunt is: vóór 1975 is het gewicht van de lage lonen veel groter omdat vanaf 1975 het minimumloon is ingevoerd voor man en vrouw;
- vooral de lonen van de arbeiders komen in aanmerking voor een belangrijke verhoging;
- naarmate de reële verhogingen over de periode 1955-1974 in de herwaarderingscoëfficiënt worden afgebouwd stijgt de invloed van het minimumrecht (de lijn in 2005 vergeleken met de lijn in 1997) zelfs bij de bedienden;

- des te sterker de loonstijgingen in het verleden, bijvoorbeeld vanaf de tweede helft van de jaren '50 tot de '70 jaren, des te meer zal het mechanisme van het minimumrecht de rol gaan spelen van een "selectieve" aanpassing aan de reële loonevolutie;
- omdat vanaf 2000 het minimumloon evolueert met de loonmarge (slechts 0,5% minder dan de loonevolutie) daalt metertijd de invloed van het "minimumrecht per loopbaanjaar".

b. Het pensioenbedrag van enkele type-gevallen

De overgang naar de nieuwe pensioenberekening analyseren we aan de hand van drie opeenvolgende simulaties, B0 zijnde de simulatie vóór pensioenhervorming inclusief het nieuw sociaal beleid.

B1 :invloed van het nieuw pensioneringsgedrag en de geleidelijke verhoging van de pensioenbreuk;

B2 :B1 + de afbouw van de reële verhoging van de lonen tijdens de periode 1955 - 1974;

B3 :B2 + de invoering van het minimumrecht per loopbaanjaar.

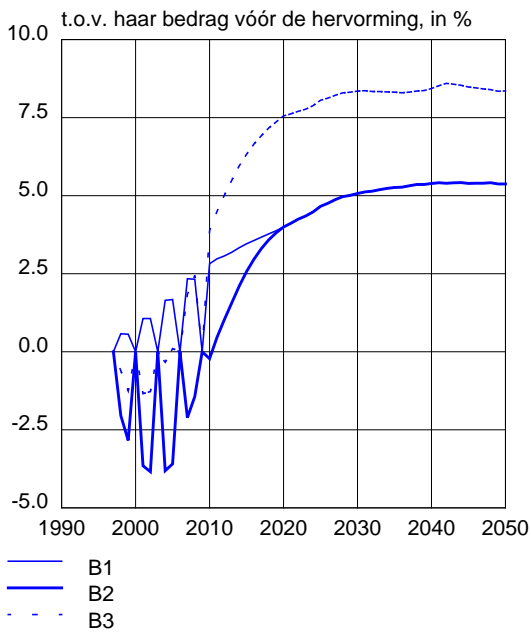
Terwijl B1-B0 de invloed toont van de verhoogde pensioenbreuk tonen B2 - B1 en B3 - B2 respectievelijk de invloed van de afbouw van de reële verhogingen tijdens de periode 1955-1974 en de invoering van het "minimumrecht per loopbaanjaar". B3-B0 geeft de gezamenlijke weerslag van de nieuwe pensioenberekening.

Overeenkomstig het nieuwe pensioneringsgedrag van de vrouw onderscheiden we vier type-gevallen :

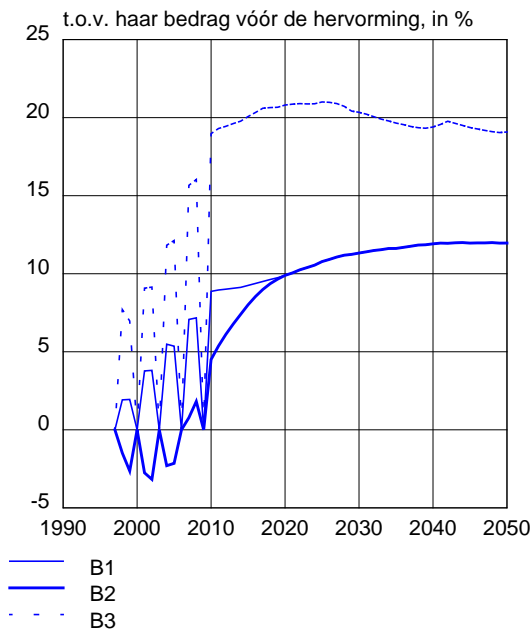
- de vrouw die haar pensionering uitstelt en ondertussen haar loopbaan verlengt met 1, 2, ... 5 jaar terwijl de breuk evolueert naar 45 jaar (figuur illustreert het geval van een volledige loopbaan, figuur het geval van een onvolledige loopbaan),
- de vrouw die haar pensioneringsgedrag niet verandert maar de breuk verandert (figuur 39 illustreert het geval van een 40-jarige loopbaan);
- de huisvrouw die haar pensionering moet uitstellen zonder dat haar loopbaan verlengt;
- de huisvrouw met een "zeer korte loopbaan" die haar rustpensioen eerst moet uitstellen en vervolgens zal verzaken ten voordele van het gezinspensioen.

Het heeft geen zin om een figuur te maken voor het geval van de huisvrouw waarvan de typologie metertijd verandert. Door de loopbaanvoorwaarde van 20 jaar worden de vrouwen met een "korte loopbaan" geweerd : vóór hun 65 jaar omdat ze niet aan de voorwaarde voldoen, en vanaf hun 65 jaar omdat hun klein rustpensioen niet opweegt tegen het hoger bedrag voor de man met een vrouw ten laste. Naarmate deze huisvrouwen niet meer behoren tot de intredes verhoogt het bedrag van de andere huisvrouwen die wel hun rustpensioen opvragen weliswaar met uitsel. Bovendien zorgt de verstrenging van de loopbaanvoorwaarde ervoor dat het telkens een ander type huisvrouw is die in de overgangperiode wordt gepensioneerd.

FIGUUR 37 Rustpensioen van de vrouw, volledige loopbaan : pensioenleeftijd 65j. met verlenging loopbaan

FIGUUR 38 Rustpensioen van de ongeh. vrouw, onvolledige loopbaan : pensioenleeftijd 65j. met verlenging loopbaan

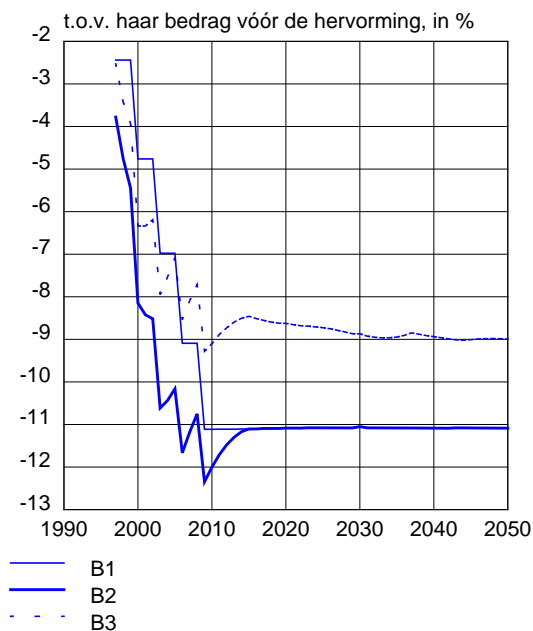
Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION.

In bovenstaande figuren bemerken we dat de lijnen - in de jaren dat de pensioenleeftijd opschuift - terugkeren naar nul. Het gaat hier over de vrouw die telkens haar pensionering uitstelt wanneer de pensioenleeftijd verhoogt, zodat haar pensioenbedrag ook niet wordt berekend in 1997, 2000, 2003, 2006 en 2009.

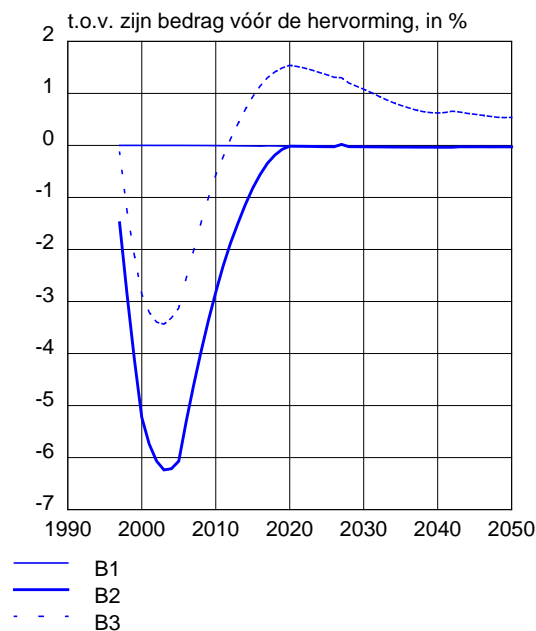
De vrouw die haar pensioenleeftijd opschuift en terzelfdertijd haar loopbaan verlengt zal het verlies van de nieuwe pensioenbreuk meer dan compenseren omdat de laatste jaren de beste jaren zijn in de pensioenberekening : +2,5 tot 5% voor een volledige loopbaan (volle lijn) en +9 tot 12% (volle lijn) voor een onvolledige loopbaan van gemiddeld 28 jaar vandaag (de nieuwe generaties hebben een langere loopbaan).

De afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt zorgt voor een verlies dat aanvankelijk toeneemt tot 2003 en vervolgens terug afneemt naarmate de periode 1955-1974 verdwijnt uit de loopbaan. De invoering van het minimumrecht per loopbaanjaar zal dit verlies gedeeltelijk of zelfs meer dan volledig compenseren naargelang die loopbaan korter is en slecht beloond werd. Het is geen toeval dat de vrouwen die hun loopbaan stopten minder verdienen dan de vrouwen met een volledige loopbaan, voor zover dat er een ander kostwinner in het gezin aanwezig was.

FIGUUR 39 Rustpensioen van de vrouw met 40 jaar loopbaan : dezelfde pensioenleeftijd als voorheen 60j.

FIGUUR 40 Rustpensioen van de man met een volledige loopbaan

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION.

Zowel de vrouw die haar pensioneringsgedrag niet verandert als de huisvrouw wiens pensionering wordt uitgesteld, beide met dezelfde loopbaan als voorheen, hebben een pensioenverlies van 2,44% per jaar dat de pensioenbreuk opschuift, om ruim 11% te bereiken vanaf 2009. Figuur 39 illustreert het geval van de vrouw die op 60 jaar wordt gepensioneerd met een loopbaan van 40 jaar. De afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt versterkt het verlies van de nieuwe pensioenbreuk tijdelijk tot 2014. De invoering van het minimumrecht daarentegen vermindert dan weer het verlies tot ongeveer 9% vanaf 2010.

Figuur 40 illustreert het pensioen van de man met een volledige loopbaan (arbeiders en bedienden tezamen). De afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt maakt dat zijn pensioen vermindert tot -6% in 2003. Het minimumrecht compenseert het verlies tot -3% in 2003 en geeft vanaf 2020 een pensioen dat 1% hoger uitvalt. Merk nochtans op dat de meerderheid mannelijke bedienden een rustpensioen hebben dat hoger is dan 35.000 Fr/maand zodat ze geen beroep kunnen doen op het minimumrecht. De lichte verhoging in figuur 40 moet gezocht worden bij de mannelijke arbeiders.

- c. Invloed van de pensioenhervorming op het bedrag van de nieuw-gepensioneerden

Volgende tabel geeft de verandering in het pensioenbedrag van de nieuw-gepensioneerden na de pensioenhervorming, opgesplitst volgens de drie afzonderlijke maatregelen; nieuw pensioneringsgedrag en verhoogde pensioenbreuk, nieuwe herwaarderingscoëfficiënt en het "minimumrecht per loopbaanjaar". De tabel start in 2010 wanneer de overgangperiode voorbij is.

TABEL 11 Invloed van het nieuw pensioneringsgedrag en de nieuwe berekening op het gemiddeld pensioen van de nieuw-gepensioneerden in percent van het brutoloon, de pensioenhervorming in "volle jaren"

	2010			2020			2030			2050		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Rustpensioen, gezinshoofd	0,0	-1,1	1,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,2
Rustpensioen, alleenstaande man	0,0	-,7	0,7	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,1
Rustpensioen : gehuwde man	0,0	-,7	0,6	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,1
gehuwde vrouw	0,3	-,6	1,4	1,2	0,0	1,1	0,8	0,0	0,9	0,5	0,0	0,7
koppel	0,3	-1,3	2,1	1,2	0,0	1,5	0,8	0,0	1,2	0,5	0,0	0,8
Rustpensioen, ongehuwde vrouw	-1,0	-1,0	2,3	-,4	0,0	1,7	-,8	0,0	1,3	-,9	0,0	1,0
Rust- + overlevingspensioen	-,2	1,3	0,7	-,2	-,6	0,7	0,0	-,2	0,5	-,1	0,0	0,2
Overlevingspensioen	-,3	-,8	0,5	-,3	-,6	0,5	-,3	-,3	0,4	-,1	0,0	0,2

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION.

- (1) Invloed van het nieuw pensioneringsgedrag en de verhoogde pensioenbreuk.
 (2) Afbouw van de reële verhoging van de lonen tijdens de loopbaan jaren 1955-1974.
 (3) Invoering van het minimumrecht per loopbaanjaar.

Aan de hand van de figuren 37 en 38 zou men zich in de eerste kolom verwachten aan positieve cijfers. *De cijfers zijn negatief omdat we hier verschillende generaties vergelijken.* Nemen we bijvoorbeeld 2010. In de vroegere regeling ging de 60 jarige vrouw op pensioen met een loopbaan in de periode 1970-2009 en elk jaar telde mee voor 1/40ste. Na de pensioenhervorming gaat in 2010 vooral de 65 jarige vrouw op pensioen met een loopbaan in de periode 1965-2009 en elk jaar telt mee voor 1/45ste. *Daarom hebben we onder het vorige punt b de invloed van de pensioenhervorming bestudeerd binnen éénzelfde generatie vrouwen.*

Door het nieuwe pensioneringsgedrag samen met de nieuwe berekening is het pensioen van de nieuwe gepensioneerde lager dan vóór de hervorming omdat de nieuw-gepensioneerden 5 jaar ouder zijn met een loopbaan die 5 jaar vroeger begon in de tijd, en de lonen van het verleden niet worden gecorrigeerd met het welvaartsverlies. Dus hoe hoger de loonstijging in het verleden des te groter is het effect - van de verschuiving naar een vijf jaar oudere generatie - op het pensioenbedrag van de nieuwe gepensioneerden.

Het enige positieve cijfer in de eerste kolom van tabel 11 vinden we bij het rustpensioen van de gehuwde vrouw. Door het instellen van een loopbaanvoorwaarde kunnen de gehuwde vrouwen met een korte loopbaan niet meer hun rustpensioen opvragen : vóór hun 65 jaar omdat de loopbaanvoorwaarde niet is vervuld en vanaf hun 65 jaar omdat hun klein rustpensioen niet opweegt tegen het hoger bedrag voor de man met een vrouw ten laste. Naarmate die huisvrouwen geen deel meer uitmaken van de nieuwe intredes verhoogt het bedrag van de andere gehuwde vrouwen die wel hun rustpensioen opvragen met vijf jaar vertraging. Bovendien komt de nieuwe generatie vrouwen die in de jaren '60 en vooral de 70 jaren hun beroepsdeelname uitbreidde 5 jaar later op pensioen (dit verklaart het cijfer in de eerste kolom +1,2 in 2020).

De invloed van de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt (kolom 2) over de loopbaanjaren 1955-1974 is ten einde vanaf 2020 voor de rustpensioenen. De overlevingsrechten die berekend worden aan de hand van het rustpensioen van de overleden man worden tot voorbij 2030 beïnvloed door de loopbaanjaren van de man tijdens de periode vóór 1975. (Immers de man die op 20 jarige leeftijd zijn loopbaan startte in 1970 zou in 2030 80 jaar worden).

De invloed van het minimumrecht per loopbaanjaar (kolom 3) is vooral ten voordele van het rustpensioen van de vrouw en vermindert naarmate de beloning van de vrouw verbetert o.a. door de instelling in 1975 van een minimumloon voor man en vrouw.

- d. Invloed van de nieuwe berekening op het gemiddeld pensioenbedrag per statuut van gepensioneerde

In volgende tabel wordt de invloed van de nieuwe pensioenberekening op het gemiddeld pensioen van de "stock" weergegeven, en dit opgesplitst volgens drie afzonderlijke maatregelen, de nieuwe breuk, de nieuwe herwaarderingscoëfficiënt en het minimumrecht per loopbaanjaar.

TABEL 12 Invloed van de nieuwe berekening op het gemiddeld pensioen in percent van het brutoloon, de pensioenhervorming in "volle jaren"

	2005			2010			2030			2050		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Rustpensioen, gezinshoofd	0,1	-1,2	0,6	0,1	-1,4	0,8	0,0	-,1	0,5	0,0	0,0	0,2
Rustpensioen, alleenstaande man	0,0	-,6	0,3	0,0	-,7	0,4	0,0	-,2	0,4	0,0	0,0	0,2
Rustpensioen :gehuwde man	-,2	-,9	0,4	-,2	-,9	0,5	-,2	-,1	0,3	-,1	0,0	0,1
gehuwde vrouw	-,2	-,4	0,5	-,1	-,6	0,8	1,1	0,0	0,9	0,8	0,0	0,6
koppel	-,3	-,1,3	0,9	-,3	-,1,5	1,3	0,9	-,1	1,2	0,7	0,0	0,8
Rustpensioen, alleenstaande vrouw	-1,0	-,5	0,7	-1,4	-,7	1,1	-,3	-,2	1,4	-,5	0,0	0,9
Rust- + overlevingspensioen	-,1	-,4	0,2	-,3	-,7	0,4	-,2	-,4	0,5	0,0	0,0	0,2
Overlevingspensioen	0,3	-,2	0,1	0,5	-,4	0,2	0,5	-,4	0,4	0,3	0,0	0,2
Het gemiddeld pensioen	0,5	-,7	0,4	0,9	-,8	0,6	0,8	-,2	0,6	0,5	0,0	0,3

(1) Invloed van het nieuw pensioneringsgedrag en de verhoogde pensioenbreuk.

(2) Afbouw van de reële verhoging van de lonen tijdens de loopbaanjaren 1955-1974.

(3) Invoering van het minimumrecht per loopbaanjaar.

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION.

Zoals we reeds opmerkten is het gemiddeld pensioenbedrag in het algemeen en per statuut gevoelig aan de leeftijdsopbouw van de gepensioneerden. Dit komt tot uiting in de eerste kolom van tabel 12. In vergelijking met de vroegere regeling :

- zijn er veel minder vrouwen tussen 60 en 64 jaar in het bestand "vrouwen met een rustpensioen" waardoor hun gemiddelde leeftijd toeneemt met ruim 3 jaar en hun gemiddeld bedrag nog eens vertraagt bovenop de negatieve cijfers van kolom 1 in tabel 11;
- blijven de weduwen tussen 60 en 64 jaar in het overlevingspensioen omdat zij niet voldoen aan de loopbaanvoorwaarde om een rust- en overlevingspensioen te cumuleren vanaf hun 60 jaar;
- nochtans is het gemiddeld pensioenbedrag groter dan vóór de pensioenhervorming omdat het gewicht van de mannen - met een hoger pensioen dan de vrouwen - in het totaal aantal gepensioneerden toeneemt naarmate de generatie vrouwen tussen 60 en 64 jaar hun pensioen moeten uitstellen. Er zijn bovendien meer intredes van mannen met het gezinsbedrag i.p.v. het rustpensioen aan het bedrag voor alleenstaanden (waardoor de eerste groep verjongt terwijl de tweede groep veroudert);

De kolommen 2 en 3 in tabel 12 illustreren hoe de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt en de invoering van een minimumrecht per loopbaanjaar, van toepassing op de nieuwe generaties gepensioneerden vanaf 1997, doorgroeiën in het gemiddeld bedrag van het bestand gepensioneerden.

Volgende tabel geeft het pensioenbedrag in de werknemersregeling ná de pensioenhervorming, uitgevoerd in "volle jaren", en inclusief het nieuw sociaal beleid (een loongrens die groeit aan het ritme van de loonmarge en 0,5% jaarlijkse welvaartsaanpassing, terwijl de lonen vanaf 2002 evolueren met 2,25% per jaar).

TABEL 13 Invloed van de pensioenhervorming op het gemiddeld pensioen in percent van het brutoloon, hervorming in "volle jaren"

	2000			2010			2030			2050		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Rustpensioen, gezinshoofd	42,4	-2	-2	41,5	-5	-1,3	37,0	0,4	-5	32,7	0,2	2,1
Rustpensioen, alleenstaande man	29,6	-1	-1	28,0	-3	-1,1	25,2	0,2	-1,0	22,1	0,2	0,4
Rustpensioen : gehuwde man	26,3	-2	-1	26,2	-6	-8	23,5	0,1	-3	20,7	0,0	1,3
gehuwde vrouw	16,5	0,1	-1	17,2	0,1	-5	18,0	2,0	-4	16,8	1,4	0,5
koppel	42,9	-2	-2	43,4	-5	-1,3	41,5	2,1	-7	37,5	1,5	1,8
Rustpensioen alleenstaande vrouw	23,5	-7	-1	23,6	-1,0	-8	23,7	1,0	-8	21,2	0,4	0,3
Rust- + overlevingspensioen	33,5	-1	-2	31,8	-7	-1,5	29,2	0,0	-1,8	25,4	0,2	-4
Overlevingspensioen	27,8	0,1	-1	26,6	0,3	-1,3	24,0	0,5	-2,4	21,1	0,5	-1,7
Het gemiddeld pensioen	29,6	0,2	-1	29,4	0,7	-1,1	26,9	1,2	-9	23,8	0,8	0,5

(1) De bedragen in tabel 3 (simulatie vóór de pensioenhervorming).

(2) Invloed van het nieuw pensioeringsgedrag en de nieuwe berekening van het rustpensioen (de som van de 3 kolommen in tabel 12).

(3) Invloed van het nieuw sociaal beleid (zie tabel 5).

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION

Het nieuw sociaal beleid (kolom 3) vermindert het gemiddeld pensioenbedrag in het begin van de periode (2000-2020) via de lagere welvaartsaanpassingen. Naarmate de nieuwe generaties met een hoger pensioenbedrag (omwille van de loongrens) de oudere vervangen, stijgt het gemiddeld pensioen, vooral bij de man.

Het nieuw pensioeringsgedrag maakt dat het merendeel vrouwen van 60-64 jaar hun pensionering uitstellen waardoor het gemiddeld pensioen van de vrouw lager is dan vóór de hervorming omwille van de hogere leeftijd van de vrouwelijke gepensioneerden (kolom 2). Dit is des te sterker naarmate het nieuw pensioenbedrag vlugger toeneemt dan de welvaartscoëfficiënt⁶. Dit negatief effect wordt vanaf 2010 steeds meer geneutraliseerd omdat de vrouwen met een korte loopbaan verzaken aan hun rustpensioen (ten voordele van een gezinspensioen) en het minimumrecht per loopbaanjaar vooral het pensioen van de vrouw verbetert (volledige en onvolledige loopbanen, figuren 37 en 38).

Het gemiddeld pensioen van man en vrouw tezamen is hoger dan vóór de pensioenhervorming (kolom 2) omdat het gewicht van de mannen, met een hoger pensioen dan de vrouwen, toeneemt naarmate de generatie vrouwen tussen 60 en 64 jaar hun pensionering uitstellen.

B. Budgettaire weerslag van de pensioenhervorming in de werknemersregeling (budgettaire jaren)

In dit deel wordt er rekening gehouden met de besliste ingangsdatum van de pensioenhervorming en met de tijd die er verloopt alvorens een volledig jaareffect wordt bereikt.

In dit deel behandelen we eerst de evolutie van de pensioenmassa in de werknemersregeling, vóór en ná de pensioenhervorming, en vervolgens de besparingen respectievelijk meeruitgaven in de verschillende soorten vervangingsinkomens.

6. Zie hiervoor "De invloed van de welvaartscoëfficiënt tijdens de veroudering van het pensioen" uitgewerkt in hoofdstuk 5 punt D, en aangetoond in hoofdstuk 6 punt B.

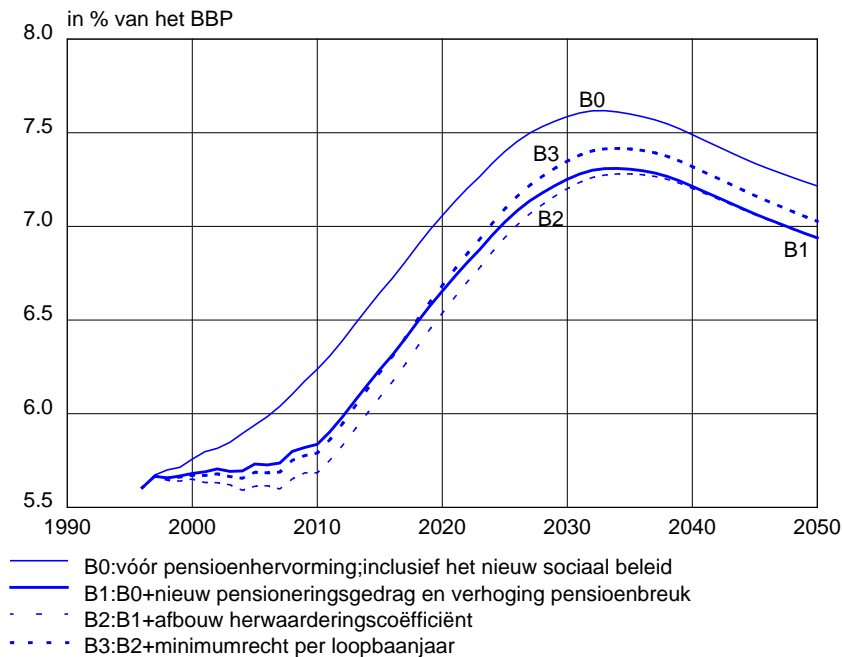

1. Evolutie van de pensioenmassa in de werknemersregeling vóór en ná de pensioenhervorming

Volgende figuur toont hoe de pensioenmassa in de werknemersregeling wordt beïnvloed door het nieuw pensioneringsgedrag en de verhoogde pensioenbreuk enerzijds (van B0 naar B1), vervolgens door de afbouw van de reële verhoging van de lonen tijdens de loopbaan jaren 1955-1974 (van B1 naar B2) en tenslotte met de invoering van het minimumrecht per loopbaanjaar (van B2 naar B3).

FIGUUR 41

Pensioenmassa in de werknemersregeling

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van PENSION.

Het nieuw pensioneringsgedrag, waarbij het merendeel van de vrouwen hun pensionering opschuiven, maakt dat de pensioenuitgaven in de werknemersregeling t.o.v. het B.B.P. nauwelijks toenemen tot 2007. De meerkost van het minimumrecht wordt ruimschoots gefinancierd door de besparing van de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt. Op dat moment bedraagt de besparing van de pensioenhervorming 0,35% van het B.B.P. Met deze wordt de spontane toename van de pensioenuitgaven ruim 10 jaar uitgesteld. Vervolgens wordt de spontane evolutie afgeremd vooral door toedoen van de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt; in 2010 bedraagt die besparing 0,45% van het B.B.P.

Tussen 2010 en 2030 brokkelt de besparing af tot 0,37% in 2020 en 0,24% in 2030 : de loopbaanjaren van de periode 1955 - 1974 spelen een steeds kleinere rol terwijl de invloed van het minimumrecht steeds meer zal kosten naarmate de nieuwe generaties de oudere vervangen (+0,15% van het B.B.P. in 2030).

Vanaf 2040 bereikt de pensioenhervorming een kruissnelheid met een besparing van afgerond 0,2% van het B.B.P.

Bondig uitgedrukt : de pensioenhervorming zorgt in de eerste plaats voor een verschuiving van de sterke aangroei van de pensioenuitgaven van 2003 naar 2010 (de generatie 60-64 jarige vrouwen verdwijnt omzeggens uit het pensioenbestand) en remt ze vervolgens af tot -0,2% van het B.B.P. in 2040 (figuur 41 en tabel 14).

2. De besparingen te wijten aan de pensioenhervorming in de werknemersregeling

Tegenover de besparingen in de pensioenuitgaven van de werknemersregeling staan de meeruitgaven bij de andere vervangingsinkomens.

TABEL 14 Besparingen (-) respectievelijk meeruitgaven (+) te wijten aan de pensioenhervorming in de werknemersregeling in "budgettaire jaren"

	In mld franken, constante prijzen 1997				In % van het BBP			
	1998	2001	2004	2007	2010	2020	2030	2050
Werknemerspensioen	-3,8	-11,7	-23,5	-36,8	-,447	-,373	-,238	-,189
mannen	-0,1	-1,0	-2,2	-2,5	-,018	+,032	+,062	+,043
vrouwen	-3,7	-10,7	-21,4	-34,3	-,429	-,405	-,299	-,232
1. gelijke breuk	-3,7	-9,9	-19,7	-31,7	-,401	-,403	-,335	-,277
mannen	0,2	+0,7	+1,3	+2,0	+,023	+,027	+,026	+,020
vrouwen	-3,9	-10,6	-21,0	-33,7	-,424	-,430	-,361	-,297
2. herwaarderingscoëfficiënt	-1,1	-5,2	-10,2	-14,6	-,152	-,118	-,050	-,002
mannen	-0,8	-3,7	-7,1	-9,7	-,095	-,056	-,016	-,001
vrouwen	-0,3	-1,5	-3,1	-4,9	-,057	-,062	-,034	-,001
3. minimumrecht per loopbaanjaar	+1,0	+3,4	+6,3	+9,5	+,106	+,148	+,147	+,090
mannen	+0,5	+2,0	+3,6	+5,2	+,054	+,061	+,052	+,024
vrouwen	+0,5	+1,4	+2,7	+4,3	+,052	+,087	+,096	+,066
Andere pensioenen	-0,3	-0,8	-1,7	-3,0	-,045	-,060	-,056	-,037
Invaliditeit	+0,5	+1,4	+2,5	+3,7	+,045	+,046	+,042	+,031
Werkloosheid	+1,3	+4,1	+8,4	+14,1	+,176	+,187	+,157	+,120
Bruggpensioenen	+0,8	+1,8	+3,3	+5,6	-,076	+,100	+,094	+,068
Andere uitgaven	-	-	-	-0,2	-,003	-,008	-,003	-,001
Totaal pensioenhervorming in de werknemersregeling	-1,5	-5,1	-10,9	-16,3	-,198	-,108	-,004	-,008

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van MALTESE, PENSION en PUBLIC.

Naast de besparingen in de werknemerspensioenen veroorzaakt de pensioenhervorming in de werknemersregeling ook besparingen in de pensioenregeling voor zelfstandigen en die voor de overheidsambtenaren. Een niet onbelangrijk gedeelte vrouwen hebben een gemengde loopbaan met loopbaanjaren gewerkt als zelfstandige en/of als ambtenaar. In de mate dat hun loopbaanjaren vooral opgebouwd zijn met een tewerkstelling in de privé of wanneer zij een vervangingsinkomen genieten zullen zij hun pensionering uitstellen, en dus ook hun pensioenrechten in de andere stelsels.

De meeruitgaven bij de andere vervangingsinkomens komt overeen met de verschuiving tussen de sociaal gerechtigden (tabel 9) met hun overeenkomstig vervangingsinkomen, dat voor de 60-64 jarige vrouwen meestal voordeliger is dan hun pensioen (zie tabel 16).

De netto besparing van de pensioenhervorming in de werknemersregeling bedraagt 16,3 mld in 2007 - uitgedrukt in prijzen van vandaag - en 0,2% van het B.B.P. in 2010. Die besparing is grotendeels te wijten aan de vrouw die op 59 jarige leeftijd niet actief is en geen vervangingsinkomen geniet. De vrouw die toch op 60 jarige leeftijd wordt gepensioneerd verliest 9 tot 11% van haar rustpensioen al naargelang het verlies van de hogere pensioenbreuk gedeeltelijk of helemaal niet gecompenseerd wordt door het "minimumrecht per loopbaanjaar" (figuur 39).

8. De pensioenhervorming in de regeling voor zelfstandigen

A. Bondige schets van de methode gebruikt bij de berekening van de pensioenuitgaven in de regeling voor zelfstandigen

---

Het toekomstig aantal gepensioneerden wordt gemaakt door het model MALTDEMO dat rekening houdt met de toenemende beroepsdeelname van de vrouw en de daarop volgende ontubbeling van het gezinspensioen in twee rustpensioenen voor man en vrouw. Vervolgens vertaalt het model MALTESE de demografische eenheden in rekeneenheden door onder andere rekening te houden met het aantal gepensioneerden die in het buitenland resideren met een Belgisch rustpensioen. De submodule HOR2040 verdeelt het aantal gepensioneerden over de verschillende pensioenstelsels in functie van de historische verdeling van de tewerkstelling over de verschillende professionele statuten.

Bij de berekening van het gemiddeld pensioenbedrag van de zelfstandigen wordt er rekening gehouden met de rijping van het “evenredig pensioen”. De loopbaanjaren gelegen vóór 1984 worden gewaardeerd aan een forfaitair inkomen. Voor de loopbaanjaren vanaf 1984, tijdens dewelke een zelfstandige beroepsbezigheid werd uitgeoefend, gebeurt de pensioenberekening op basis van de bedrijfsinkomsten die als grondslag dienden voor de berekening van de bijdragen. Naarmate de nieuwe generaties de oudere vervangen stijgt het gewicht van het “proportioneel pensioen” ten opzichte van het forfaitair pensioen.

B. Invloed van de pensioenhervorming in de regeling voor zelfstandigen

---

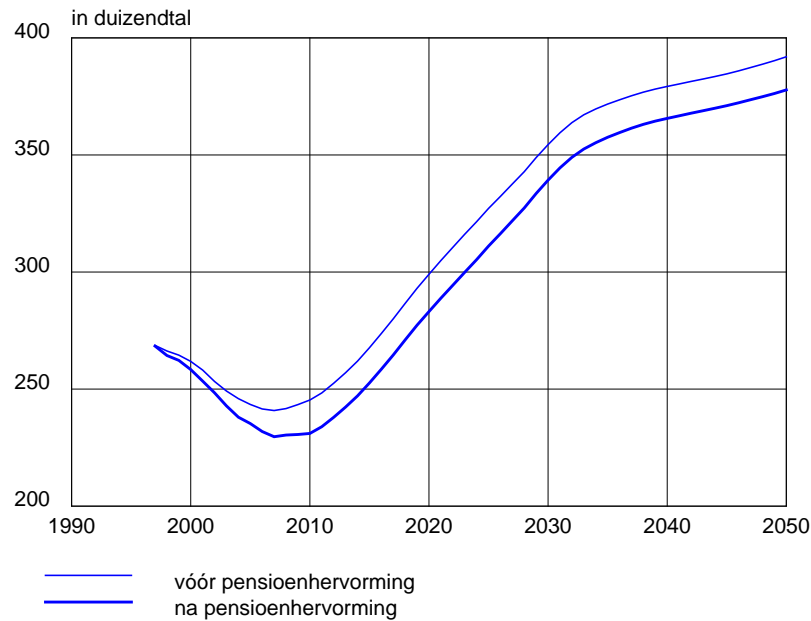
1. Aantal gepensioneerden

In uitvoering van de EEG-Richtlijn 79/7 inzake de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen volgt de regeling van de zelfstandigen de pensioenhervorming in de werknemersregeling wat betreft de verhoging van de pensioenleeftijd en van de pensioenbreuk voor de vrouw, de invoering van een loopbaanvoorwaarde voor man en vrouw ingeval van pensionering vóór 65 jaar, en wat betreft de voorziene overgangperiode.

Figuur 42 illustreert de vermindering van het aantal gepensioneerde zelfstandigen door het gewijzigd pensioneringsgedrag van de vrouw.

FIGUUR 42

Aantal gepensioneerden in de regeling der zelfstandigen

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van MALTESE.

Het nieuw pensioneringsgedrag van de vrouw in de regeling der zelfstandigen is afgeleid uit dit van de werknemers, met dit verschil dat we in het verleden reeds observeren dat de vrouw met een zelfstandigenstatuut op een hogere leeftijd op pensioen gaat dan de vrouw in de werknemersregeling.

De pensioenhervorming vermindert het aantal vrouwelijke gepensioneerden in de regeling der zelfstandigen met 14.300 eenheden in 2010 of 12%. We veronderstellen dat de helft van dit aantal hun zelfstandige activiteit voortzetten. De andere helft is niet meer actief en zonder vervangingsinkomen van de sociale zekerheid. Naarmate de lagere geboortes vanaf 1964 worden gepensioneerd daalt dit percentage tot 8,2% in 2050.

2. Gemiddeld pensioenbedrag

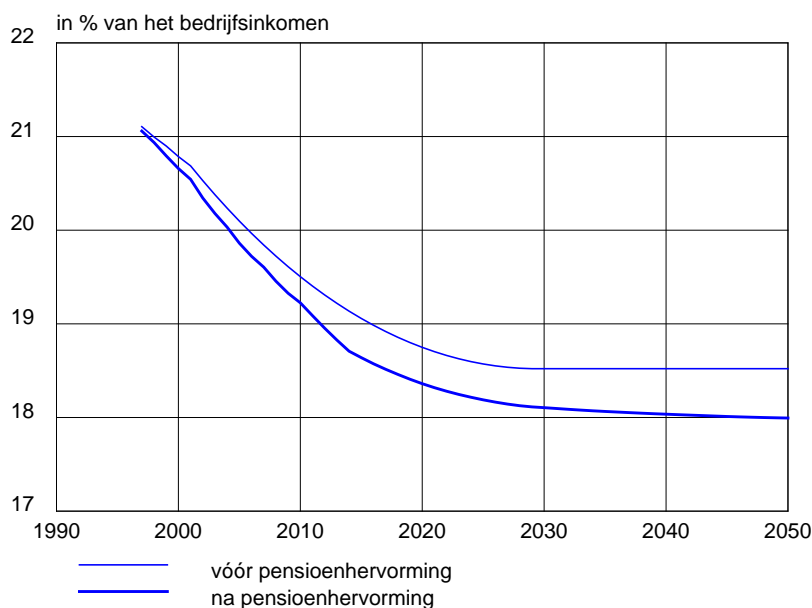
Figuur 43 illustreert de evolutie van het gemiddeld pensioen in de regeling der zelfstandigen, uitgedrukt in % van het bedrijfsinkomen, vóór de pensioenhervorming en na de hervorming.

Vóór de hervorming vertraagt het gemiddeld pensioen ten opzichte van het bedrijfsinkomen om verschillende redenen :

- de ontubbeling van het gezinspensioen;
- de rijping van het proportioneel pensioen;
- de loskoppeling van de welvaartscoëfficiënt.

FIGUUR 43

Gemiddeld pensioen in de regeling der zelfstandigen

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van MALTESE.

Zoals in de werknemersregeling stijgt het gemiddeld pensioen in het statuut der zelfstandigen omdat het gewicht van de mannen, met een hoger pensioen dan de vrouwen, toeneemt naarmate de generatie vrouwen tussen 60 en 64 jaar hun pensionering uitstellen. Bovendien ontvangen de vrouwelijke zelfstandigen met een loopbaan van minstens 15 jaar en minder dan 30 jaar bonusjaren, en die met een tweederde loopbaan een pensioenbijslag tijdens de overgangperiode (1997-2009).

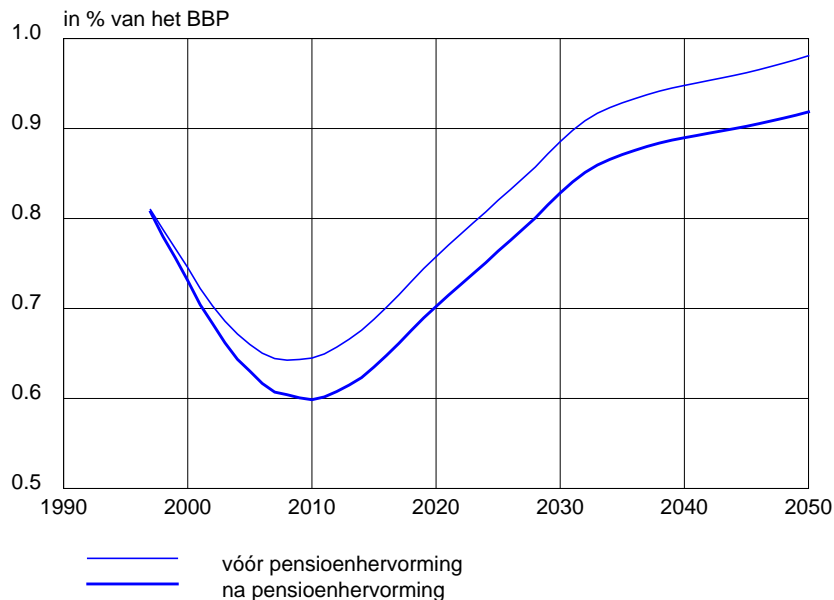
Daarentegen wordt de correctiecoëfficiënt van toepassing bij de berekening van het proportioneel pensioen voor man en vrouw (10,0089/16,36 of 61,17909% in 1996; zie hoofdstuk 3, onder B, punt 3) verminderd tot 56,7851% respectievelijk 46,7909% al naargelang de geherwaardeerde bedrijfsinkomsten lager of hoger zijn dan het loonplafond in de werknemersregeling. De figuur 43 toont aan dat het effect van de verminderde correctiecoëfficiënt zwaarder doorweegt dan de hierboven vermelde positieve invloeden. Naarmate de nieuwe generaties, met een lager proportioneel pensioen dan vóór de pensioenhervorming, steeds talrijker worden in het pensioenbestand stijgt ook het vertragings-effect van de lagere correctiecoëfficiënt op het gemiddeld pensioen van de zelfstandigen.

3. Pensioenmassa in de regeling der zelfstandigen

Figuur 44 illustreert de evolutie van de pensioenmassa in de regeling der zelfstandigen, vóór en ná de pensioenhervorming.

FIGUUR 44

Pensioenmassa in de regeling der zelfstandigen

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van MALTESE.

In 2010 vermindert de pensioenhervorming de pensioenuitgaven in het zelfstandigenstatuut met 0,71% of 5,3 mld (in prijzen van 1997), vooral te wijten aan de vermindering van het aantal vrouwelijke gepensioneerden. Onder invloed van de lagere correctiecoëfficiënt bij de berekening van het proportioneel pensioen neemt die besparing toe tot 0,74% in 2020 en 0,77% in 2050.

Uitgedrukt in percent van het BBP bedraagt de globale besparing (inclusief voor de meeruitgaven in werkloosheid vermits de tewerkstelling constant wordt gehouden) .025 in 2010 en .043 in 2050. Ook hier moeten we opmerken dat alleen rekening werd gehouden met het effect van de structurele verschuiving van de aantallen met de overeenkomstige inkomens binnen een constant gehouden macro-economische omgeving.

9. De globale pensioenhervorming

*in de werknemersregeling en
in de regeling der
zelfstandigen*

Alhoewel de wet die de pensioenhervorming regelt het luik bevat met het nieuw sociaal beleid kunnen we de invloed daarvan niet uitdrukken in meeruitgaven of besparingen omdat we geen referentie hebben. Vóór de pensioenhervorming was het zeer onduidelijk welk standpunt de overheid zou innemen inzake de toekomstige evolutie van de loongrens en de welvaartsaanpassingen.

Constate wetgeving zou betekenen dat de loongrens losgekoppeld zou blijven (sedert 1982) van de loonevolutie waardoor het toekomstig rustpensioen na 50 jaar zou evolueren naar een forfaitair bedrag van ongeveer 10% van het brutoloon. De selectieve welvaartsaanpassingen van oktober 1990 toonde toen al aan dat na 10 jaar loskoppeling van het pensioen ten opzichte van de welvaart de oudste pensioenen moesten verhoogd worden. Het Federaal Planbureau maakte zelf een werkhypothese voor het toekomstig sociaal beleid aan de hand van de gemiddelde loskoppeling geobserveerd tijdens de periode 1969-1991 : namelijk 1,3% ten opzichte van de historische evolutie van de lonen. Deze werkhypothese gebruikten we om de effecten van het nieuw sociaal beleid te analyseren (zie hoofdstuk 6). In de mate dat deze werkhypothese geen wettelijk kader had, hebben *hiernavolgende cijfers enkel betrekking op de nieuwe pensioenleeftijd en de nieuwe berekeningswijze van het rustpensioen.*

A. Verschuiving tussen de sociaal-professionele statuten

De invloed van het gewijzigd pensioneringsgedrag van de 60 jarige vrouw, te wijten aan de pensioenhervorming in de werknemersregeling en in de regeling der zelfstandigen, op het aantal gerechtigden in de sociale zekerheid is weergegeven in tabel 15.

In 2010, wanneer de gelijke pensioenleeftijd voor mannen en vrouwen een kruissnelheid bereikt, is het pensioenbestand verminderd met 168.500 vrouwen tussen 60 en 64 jaar, waarvan 151.300 in de werknemersregeling en 17.200 in de regeling der zelfstandigen. Er zijn bovendien 8.000 vrouwen met een gemengde loopbaan in de private sector en bij de overheid (dubbeltellingen) die hun privé pensioen wensen of moeten uitstellen, en voor zover ze werken of een vervangingsinkomen genieten ook het gedeelte overheidspensioen zullen uitstellen. Ruim 35% van die vrouwen (59.200) zullen 5 jaar langer ten laste blijven van hun echtgenoot, buiten de sociale zekerheid.

TABEL 15 Verschuiving tussen de sociale gerechtigden in duizendtalen, de hervorming in "budgettaire jaren"

	1998 (1)-(2)	2001 (1)-(2)	2004 (1)-(2)	2007 (1)-(2)	2010 (1)-(2)	2030 (1)-(2)	2050 (1)-(2)
Invaliden	1,6	4,0	6,3	8,9	11,5	12,4	11,6
Werklozen, waarvan	5,8	18,1	34,9	54,7	72,9	70,2	59,2
- vrouwen 60-64 jaar	2,9	9,7	19,4	31,4	42,6	39,6	32,5
- vrouwen jonger dan 60 jaar	1,8	5,1	9,4	14,1	18,3	18,8	16,6
- mannen	1,2	3,3	6,1	9,2	11,9	11,8	10,2
Bruggepensioneerden, waarvan	2,0	4,7	8,3	13,4	19,4	26,6	21,0
- vrouwen 60-64 jaar	2,0	4,7	8,0	12,4	17,4	20,5	15,1
- vrouwen jonger dan 60 jaar	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,7	0,7
- mannen	0,0	0,0	0,2	0,8	1,7	5,5	5,2
Tewerkstelling, waarvan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- vrouwen 60-64 jaar	3,0	8,4	15,8	24,3	32,2	36,7	32,7
- vrouwen jonger dan 60 jaar	-1,8	-5,1	-9,4	-14,3	-18,5	-19,5	-17,3
- mannen	-1,2	-3,3	-6,3	-10,0	-13,7	-17,2	-15,4
Deeltijds werkende vrouwen (60-64 j.) die hun pensionering moeten uitstellen	0,4	1,2	2,5	4,1	5,6	7,8	8,8
Inactieve vrouwen, buiten de S.Z.	7,8	19,2	32,4	45,3	59,2	59,0	47,7
Totaal van vrouwen die hun pensionering op 60 jaar uitstellen, waarvan	-17,6	-47,2	-84,4	-126,3	-168,5	-175,9	-148,2
- werknemerspensioenen	-15,3	-41,7	-75,0	-113,0	-151,3	-157,6	-131,5
- zelfstandigenpensioenen	-2,2	-5,5	-9,4	-13,4	-17,2	-18,2	-16,7
P.M. overheidspensioenen	-,8	-2,3	-4,0	-6,0	-8,0	-8,4	-7,1

a. De vermindering van het aantal overheidspensioenen is zowel geteld bij de overheids- als bij de werknemerspensioenen, waar ze als gemengde loopbanen worden beschouwd. De gemengde loopbanen in de werknemersregeling en in de regeling voor zelfstandigen werden omgezet in "theoretisch zuivere" loopbanen waardoor de dubbelstellingen tussen die twee regelingen werden geëlimineerd.

Bron Federaal Planbureau, simulaties van MALTESE, PENSION en PUBLIC.

Binnen het referentiescenario met gelijkblijvende tewerkstelling en de toename van de beroepsbevolking met een belangrijke groep vrouwen uit de generatie 60-64 jarigen zal een groter gedeelte van de jongere generaties werkloos worden met vanaf 55 jarige leeftijd een hogere kans op brugpensioen. Zoals opgemerkt in de inleiding behandelen we alleen de effecten van de pensioenhervorming binnen een constant gehouden macro-economische omgeving (productiviteitstoename en beloning, tewerkstelling).

De pensioenhervorming in de werknemersregeling en in de regeling voor zelfstandigen vermindert het pensioenbestand met ruim 7% in de periode 2010-2020 wanneer de naoorlogse babyboom gepensioneerd wordt. Wanneer de lagere geboortes aanschuiven vertraagt dit percentage tot 4,5% tijdens de periode 2040-2050.

B. Gemiddelde vervangingsinkomens

Volgende tabel geeft het gemiddeld vervangingsinkomen van de 60-64 jarige vrouw in de verschillende takken van de sociale zekerheid der werknemers na de pensioenhervorming, uitgedrukt in % van het brutoloon.

TABEL 16 Gemiddeld vervangingsinkomen van de 60-64 jarige vrouw in de werknemersregeling na de pensioenhervorming, in % van het brutoloon

	1998	2010	2020	2030	2050
1. Invaliditeitsuitkering	29,4	28,2	28,0	27,8	27,3
2. Werkloosheidsvergoeding	23,3	21,4	20,5	19,5	17,7
3. Brugpensioen	36,3	33,6	32,3	31,0	28,4
4. Nieuw berekend rustpensioen					
- gehuwde vrouw	19,2	20,6	20,8	19,8	19,4
- ongehuwde vrouw	29,9	29,5	28,4	26,6	25,4

Bron : Federaal Planbureau, referentiesimulatie in MALTESE en PENSION.

De vervangingsinkomens in deze tabel bevatten de werklozen en invaliden met de verschillende statuten, alleenstaanden en samenwonenden, en met een verschillend uitkeringspercentage per statuut. In de werkloosheidsverzekering ontvangen de werklozen vanaf de 3de periode een forfaitair bedrag. De vergelijking tussen die "gemiddelde" vervangingsinkomens geeft geen indicatie over de positieve of negatieve invloed van de pensioenhervorming op het inkomen van de 60 jarige vrouw.

Omwille van de loskoppeling van de loongrenzen (+1,75%) en het forfaitair bedrag in de werkloosheidsuitkeringen (+0,5%) vertraagt elk vervangingsinkomen ten opzichte van het loon (+2,25%). In het geval van het nieuw berekend rustpensioen is de vertraging t.o.v. het loon te wijten aan andere factoren.

In 2010 verbetert de gehuwde vrouw haar rustpensioen met gemiddeld 1,4% van het brutoloon ten opzichte van 1998. Het overgrote deel van deze groep heeft een zeer onvolledige loopbaan met het belangrijkste gedeelte van die loopbaan in de jaren waar het "minimumrecht per loopbaanjaar" een grote invloed heeft. Bovendien worden de huisvrouwen met een "korte loopbaan" geweerd : vóór hun 65 jaar omdat ze niet aan de loopbaanvoorwaarde voldoen en vanaf hun 65 jaar omdat hun klein rustpensioen niet opweegt tegen het hoger rustpensioen voor de man met een vrouw ten laste (uitgezonderd wanneer de echtgenoot een overheidspensioen geniet dat niet beïnvloed wordt door het gezinsstatuut van die man).

De ongehuwde vrouw heeft een langere loopbaan en een belangrijk gedeelte onder hen geniet reeds het minimumpensioen (vanaf 2/3 loopbaan) zodat de invoering van het "minimumrecht per loopbaanjaar" een kleinere invloed heeft dan in het geval van de gehuwde vrouw.

Het "minimumrecht per loopbaanjaar" garandeert een soort minimumpensioen vanaf 15 loopbaanjaren in de werknemersregeling met een uurrooster van tenminste éénderde van een voltijdse tewerkstelling.

C. Budgettaire weerslag van de globale pensioenhervorming

Volgende tabel geeft de meer- en minderuitgaven in de verschillende takken van de sociale zekerheid bij een onveranderde economische omgeving (gelijkblijvende tewerkstelling).

TABEL 17 Budgettaire weerslag van de globale pensioenhervorming in budgettaire eenheden

	In mld franken, constante prijzen 1997				In % van het BBP		
	1998	2001	2004	2007	2010	2030	2050
Pensioenen	-4,7	-17,1	-28,0	-43,7	-,54	-,35	-,29
1. Werknemers	-3,8	-11,7	-23,5	-36,8	-,45	-,24	-,19
2. Zelfstandigen	-0,8	-1,9	-3,2	-4,6	-,05	-,07	-,07
3. Overheid	-0,2	-0,6	-1,3	-2,4	-,04	-,05	-,03
Invaliditeit	+0,5	+1,2	+2,2	+3,3	+0,05	+0,04	+0,03
Werkloosheid	+1,6	+4,8	+9,6	+15,9	+0,20	+0,18	+0,14
Brugpensioen	+0,8	+1,8	+3,4	+5,7	+0,08	+0,10	+0,07
Andere	-	-	-	-0,2	-,01	-,01	-,00
Sociale prestaties	-1,9	-6,1	-12,4	-18,3	-,22	-,04	-,05

Bron : Federaal Planbureau, simulaties van MALTESE.

In 2010 bedraagt de besparing in de pensioensector ruim 60 mld (in constante prijzen van 1997) of .54% van het BBP. Maar de meeruitgaven in de overige takken van de sociale zekerheid herleidt die besparing tot 25 mld of .22% van het BBP. Die besparing is grotendeels te wijten aan de vrouw die op 59 jarige leeftijd niet actief is en geen vervangingsinkomen geniet. De vrouw die toch op 60 jarige leeftijd wordt gepensioneerd in de werknemersregeling verliest ruim 9% van haar pensioenbedrag omdat de negatieve invloed van de hogere breuk slechts gedeeltelijk wordt gecompenseerd door het "minimumrecht per loopbaanjaar". Ook de man met een werknemerspensioen verliest door de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt.

Naarmate de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt de meerkost van het "minimumrecht per loopbaanjaar" niet meer compenseert (vanaf 2020) verdwijnt de besparing in de werknemersregeling (zie tabel 14).

De besparing in de pensioenregeling der zelfstandigen bedraagt 5,3 mld (in prijzen van 1997) of 0,05% van het BBP in 2010. Naarmate de nieuwe generaties zelfstandigen gepensioneerd worden, met in hun pensioenbedrag een toenemend gewicht van het proportioneel pensioen - waarvan de correctiecoëfficiënt is verminderd met meer dan 7% (56,8% in plaats van 61,2%) - stijgt de besparing tot 0,07% van het BBP in 2050. Ongeveer 0,02% van die besparing in de pensioensector der zelfstandigen zou worden afgeroomd doordat de 60 jarige vrouw haar zelfstandig beroep voortzet en alzo de plaats inneemt van de jongere generaties (bij hypothese van onveranderde tewerkstelling).

In het geval dat de overheid de besparing van de globale pensioenhervorming capitaliseert zou ze 100 mld bedragen in 2007 en 1,6% van het BBP in 2010, wanneer de naoorlogse babyboom op pensioen gaat.

10. Besluit

De spontane ontwikkeling van de toekomstige pensioenlast wordt bepaald door vier determinanten : de demografische vergrijzing, de invloed van het zich veranderend gezinsmodel op het pensioeringsgedrag, de invloed van de berekeningsgrens op het rustpensioen van de nieuw-gepensioneerde, en de welvaartsaanpassing van de pensioenen.

Een nieuwe pensioencontract

De gepensioneerde van volgende eeuw behoort niet alleen tot een nieuwe - maar vooral tot een veranderde generatie : in grote getallen geboren na de tweede wereldoorlog, beter geschoold met de uitbouw van het onderwijs, zij stappen steeds talrijker in een "white colar job" waarbij steeds meer vrouwen hun goedbetaalde job niet langer inruilen voor de rol van huismoeder. Het bejaarde koppel met een gezinspensioen wordt steeds meer vervangen door het koppel van tweeverdieners met elk hun rustpensioen, en met een afgeleid recht op de cumul van rust- en overlevingspensioen tot een maximum van 110% van het rustpensioen van de overledene.

Vier krachtlijnen

De recente pensioenhervorming in de werknemersregeling en in het sociaal statuut der zelfstandigen bevat ons inziens vier krachtlijnen :

- zij bevestigt de legitimiteit van de wettelijke pensioenstelsels met een nieuw sociaal beleid;
- zij zorgt voor een besparing in de sociale zekerheidsprestaties door het "oneigenlijk gebruik" van pensioenuitkeringen te elimineren;
- de juridische gelijkstelling in de pensioenleeftijd en de pensioenberekening voor man en vrouw wordt aangevuld met een feitelijke gelijkberechtiging met tevens oog voor de evoluties op de arbeidsmarkt;
- het proportioneel pensioen van de zelfstandigen wordt aangepast in functie van hun bijdragen in de pensioenuitgaven stricto sensu.

1. De pensioenhervorming bevestigt de legitimiteit van de wettelijke pensioenstelsels

Vóór de pensioenhervorming was het zeer onduidelijk welk standpunt de overheid zou innemen inzake de toekomstige evolutie van de loongrens en van de welvaartsaanpassingen. De voorbije 10 jaar hanteerde het Federaal Planbureau een werkhypothese, gebaseerd op de gemiddelde welvaartsaanpassingen tijdens de periode 1969-1991, namelijk een loskoppeling van 1,25% ten opzichte van de loonevolutie (+2,25%), zowel voor de evolutie van de loongrens bij de pensioenberekening als voor de welvaartsaanpassingen van de andere pensioenen.

Deze werkhypothesen hadden het grote voordeel dat ze aantoonde dat het rustpensioen van de nieuw gepensioneerden - bij een aanhoudende loskoppeling van de loongrens - steeds meer zou afglijden tot een standaardpensioen, waar het verzekeringsprincipe omzeggens is afgeschaft. Daarentegen bleek dat de jaarlijkse welvaartsaanpassingen met 1% van de oudere pensioenen veel te genereus zou zijn. De combinatie van beide - loskoppeling met 1,3% van de loongrens én van de welvaartsaanpassingen - zou na verloop van tijd een solidariteitsstroom op gang brengen van de jonge naar de oudere generaties gepensioneerden; het pensioen van de 95 jarige man zou nog altijd 90% bedragen van het pensioen van de pas gepensioneerde man.

Dit inzicht heeft geleid tot "het geïndexeerd berekeningsplafond bij de berekening van het rustpensioen wordt om de twee jaar verhoogd op basis van de marge voor reële loonsverhogingen" enerzijds en anderzijds "... wordt de mogelijkheid voorzien .... de gepensioneerden op een selectieve wijze (hoogte en/of ingangsdatum

van het pensioen) een welvaartsverhoging toe te kennen”¹ waarmee de overheid het vertrouwen in de wettelijke pensioenstelsels wil herstellen.

De geblokkeerde loongrens in het verleden (1982-1998) zal een remmende invloed blijven uitoefenen op het toekomstig rustpensioen zolang dat die periode (1982-1998) deel uitmaakt van de loopbaan. Dit geldt alleen voor diegenen met een loon dat hoger is dan de loongrens; vandaag is dit het geval voor 35% van de mannelijke bedienden.

Ook in de regeling der zelfstandigen worden er inkomensgrenzen ingebouwd. De eerste inkomensschijf voor hun pensioenberekening is gekoppeld aan de loongrens in de werknemersregeling. Impliciet is ook de toekomstige evolutie van deze grenzen bepaald.

2. De pensioenhervorming elimineert het “oneigenlijke gebruik” van de pensioenuitkering via de loopbaanvoorwaarde

De pensioenleeftijd blijft flexibel vanaf 60 jaar - uitgezonderd voor de gerechtigden op een voltijds conventioneel brugpensioen - mits de loopbaanvoorwaarde over alle stelsels heen vervuld is : 20 kalenderjaren in 1997, 22 kalenderjaren in 1998, ... en 35 kalenderjaren vanaf 2005. Worden als kalenderjaar aanvaard, een tewerkstelling van ten minste 1/3 van een voltijdse arbeidsregeling, de perioden van inactiviteit in een “uittredingsregeling” met ingangsdatum vóór 1.7.1997 en de loopbaanonderbreking om een kind jonger dan zes jaar op te voeden tot beloop van maximum 36 volle maanden.

Ruim een kwart van de nieuw gepensioneerde vrouwen in de vroegere werknemersregeling voldoet niet aan de loopbaanvoorwaarde van 20 kalenderjaren. Het betreft hier vooral de gehuwde vrouw met een “zeer korte loopbaan” en een uiterst klein rustpensioen, die bij de pensionering van haar man haar rustpensioen inruilt voor een gezinspensioen. Naarmate dat haar pensionering opschuift tot voorbij de pensionering van de man zal zij aan haar rustpensioen moeten verzaken.

De overige vrouwen die niet voldoen aan de loopbaanvoorwaarde moeten hun pensionering 5 jaar uitstellen. Ingeval hun echtgenoot gepensioneerd is, zal hij ondertussen recht hebben op een gezinspensioen voor zover hij het statuut van gezinshoofd heeft.

Ook de weduwe met overlevingsrechten zal haar rustpensioen pas 5 jaar later kunnen cumuleren met haar overlevingspensioen.

3. De juridische gelijkstelling wordt aangevuld met een feitelijke gelijkberechtiging

Vanaf 1997 wordt om de drie jaar de wettelijke pensioenleeftijd en de pensioenbreuk van de vrouw verhoogd met een eenheid om vanaf 2009 65 jaar respectievelijk 1/45ste te bedragen, zoals in het geval van de man. Anderzijds wordt voor de vrouw het recht op een vervangingsinkomen in de andere takken van de sociale zekerheid uitgebreid tot de nieuwe wettelijke pensioenleeftijd van de vrouw.

Zowel de vrouw die op 60 jarige leeftijd haar pensioen aanvraagt, als de vrouw die haar pensioen vijf jaar moet uitstellen zonder dat ondertussen haar loopbaan wordt aangevuld, verliezen ruim 11% door de nieuwe pensioenbreuk. De vrouw die haar pensioenleeftijd opschuift en terzelfdertijd haar loopbaan verlengt zal het verlies van de nieuwe pensioenbreuk meer dan compenseren omdat de laatste jaren de beste jaren zijn in de pensioenberekening.

De juridische gelijkstelling van mannen en vrouwen wordt aangevuld met een “minimumrecht per loopbaanjaar” bedoeld om de lage lonen uit het verleden - gecorrigeerd voor de tussentijdse prijsevolutie - op te trekken tot het gewaarborgd minimumloon dat geldt op het moment van de pensioenberekening. Dit minimumrecht is een nieuw soort minimumstelsel met een aanzienlijk lagere toegangsdrempel dan het huidige minimumpensioen toegekend vanaf de tweede de loopbaan. Dit “minimumrecht per loopbaanjaar” wordt toegepast vanaf

1. K.B. van 23 december 1996, hoofdstuk VI, art. 10 en 11.

minimaal 15 kalenderjaren tewerkstelling als werknemer met tenminste één derde van een volledige tewerkstelling, en het pensioenbedrag mag door dit recht niet boven de 35.000 fr. (alleenstaande) respectievelijk 43.750 fr. (gezinshoofd) per maand worden opgetrokken, geproratiseerd in functie van de weerhouden pensioenbreuk. Merk op dat ook hier het “oneigenlijk gebruik” van de pensioenuitkering wordt geweerd via de gestelde loopbaanvoorwaarde.

Dit minimumrecht per loopbaanjaar wordt gefinancierd door de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt van toepassing op de loopbaanjaren 1955-1974, die vooral ten goede kwamen aan de hogere lonen, met andere woorden de man. Het is dan ook niet te verwonderen dat de gemiddelde man door die “gelijkberechtiging” een kleiner rustpensioen heeft dan voorheen : een oplopend verlies tot .3% in 2003 om vervolgens te verdwijnen vanaf 2020 wanneer de periode 1955-1974 niet langer behoort tot de loopbaan.

Het “minimumrecht per loopbaanjaar” is vooral ten voordele van de vrouw met de laagste lonen en garandeert een minimumloon bij de pensioenberekening vanaf minstens 15 loopbaanjaren in de werknemersregeling, daar waar het minimumpensioen de voorwaarde stelde op tweederde loopbaan. Reeds vandaag geniet een belangrijk gedeelte van de vrouwen met minstens tweederde loopbaan het minimumpensioen dat hoger uitvalt dan het pensioen berekend aan de hand van hun werkelijk verdiende lonen.

Ook de pensioengerechtigde (vrouw) met een minimumpensioen, van 27.775 Fr./maand voor een alleenstaande met een volledige loopbaan, komt in aanmerking voor het “minimumrecht per loopbaanjaar” tot een maximum van 35.000 Fr./maand.

De gelijkberechtiging wordt tevens uitgebreid door de verruiming van de gelijkgestelde periodes en/of door de toekenning van bonusjaren aan deeltijdswerkenden en de nieuwe vormen van loopbaanonderbreking en arbeidsherverdeling.

4. Het principe “1 frank bijdrage levert evenveel pensioen op”

In 1984, bij de introductie van het evenredig pensioen in het sociaal statuut van de zelfstandigen, ging men er vanuit dat 1 frank betaald voor een zelfstandigenpensioen evenveel pensioen moest opleveren als 1 frank betaald voor het werknemerspensioen. Daarom werd destijds bepaald dat het proportioneel pensioen werd aangevuld met een correctiecoëfficiënt die overeenkwam met de verhouding tussen de respectievelijke bijdragepercentages van zelfstandigen t.o.v. die der werknemers.

Sedertdien is het rustpensioen van de zelfstandigen verbeterd door het optrekken van het minimumpensioen zonder dat de bijdragen werden verhoogd. Bovendien zijn de pensioenbijdragen sedert de invoering van het Globaal Beheer geglobaliseerd tot éénvormige bijdragepercentages per regeling. Vandaar dat de correctiecoëfficiënt nu wordt aangepast in functie van het aandeel van de bijdragen van de zelfstandigen in de pensioenprestaties stricto sensu. Voor de overgrote meerderheid wordt die coëfficiënt verminderd van 61,18% tot 56,79% voor de loopbaanjaren vanaf 1997.

In tegenstelling met de werknemers ontvangen de zelfstandigen nog een pensioen berekend op het inkomen dat de loongrens in de werknemersregeling overstijgt.

Structurele verschuivingen

De pensioenhervorming veroorzaakt in de eerste plaats een verschuiving tussen de vrouwelijke sociaal gerechtigden. In 2010, wanneer de gelijke pensioenleeftijd voor mannen en vrouwen een kruissnelheid bereikt is het pensioenbestand van de vrouwelijke werknemers en - zelfstandigen verminderd met 19%, namelijk 168.500 vrouwen tussen 60 en 64 jaar. Er zijn ook 8.000 vrouwen met een gemengde loopbaan in de private sector en bij de overheid die het gedeelte overheidspensioen uitstellen omdat ze voortwerken of een vervangingsinkomen genieten. Ruim één-derde van die vrouwen tussen 60 en 64 jaar zullen 5 jaar langer ten laste blijven van hun echtgenoot (buiten de sociale zekerheid). Dit is de groep die het overgrote deel van de besparing in de sociale zekerheid oplevert.

Besparingen en meeruitgaven

De besparing in de pensioensector met 60 mld (in contante prijzen van 1997) of .54% van het BBP in 2010 wordt herleid tot 25 mld of .22% van het BBP door de meeruitgaven in de andere takken van de sociale zekerheid. In de mate dat de weerslag van de pensioenhervorming hier wordt geanalyseerd in een kader van ongewijzigde macro-economische omgeving, is de belangrijkste meeruitgave terug te vinden in de werkloosheid : niet enkel blijft de werkloze vrouw van 59 jaar 5 jaar langer in het stelsel, maar ook zij die voortwerken bezetten 5 jaar langer hun job, waardoor de jongere generaties minder kans hebben op de arbeidsmarkt.

Naarmate de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt de meerkost van het “minimumrecht per loopbaanjaar” niet meer compenseert verdwijnt de besparing in de werknemersregeling. Hierbij moet het belang onderstreept worden van een aanhoudende besparing (gedurende 20 jaar) op de afbouw van de overheidsschuld en/of het vrijmaken van manoeuvreerruimten om bijvoorbeeld een tewerkstellingsbeleid te voeren. Vanaf 2020 wordt de besparing door het uitschakelen van de “kleinste pensioentjes” gebruikt voor de financiering van het “gewaarborgd minimumloon per loopbaanjaar” mits een loopbaan van minstens 15 kalenderjaren in de werknemersregeling.

De pensioenhervorming in de regeling der zelfstandigen levert een toenemende besparing op naarmate de verminderde correctiecoëfficiënt in de berekening van het proportioneel pensioen een steeds groter gewicht krijgt in het rustpensioen van de zelfstandigen. In 2010 bedraagt de besparing te wijten aan de pensioenhervorming der zelfstandigen .05% van het BBP, te vergelijken met de totale pensioenuitgaven in het sociaal statuut die 0,65% bedragen (vóór pensioenhervormingen). Die besparing neemt toe tot 0,07% in 2050. Binnen de hypothese van gelijkblijvende tewerkstelling zou 0,02% van die besparing worden afgeroomd door de stijgende werkloosheid van de jongere generaties.

Netto besparing

Globaal, binnen de onveranderde macro-economische omgeving, bedraagt de netto besparing van de pensioenhervorming .22% van het BBP in 2010, en vermindert nadien tot 0,05% in 2050, m.a.w. de netto besparing van de pensioenhervorming in de regeling der zelfstandigen.

11. Bibliografie

- Delhuvette M., Festjens M.J., Berckmans A., De Lange H. - “*De geschiedkundige ontwikkeling van de sociale zekerheid in België (1945-1980)*”, Documentatieblad, Ministerie van Financiën, Juli-augustus 1985
- Englert M. - “*Méthodologie des projections à long terme des comptes de la Sécurité Sociale*”, Planning Paper nr. 51, Planbureau, november 1990
- Englert M. - “*Méthodologie des projections à long terme des comptes de la Sécurité Sociale*”, tekst van de uiteenzetting op de conferentie in Bristol van 12 tot 14 november 1990 georganiseerd door het A.I.S.S.
- Englert M., Fasquelle N., Weemaes S. - “*Les perspectives d'évolution à très long terme de la Sécurité Sociale (1991-2050)*”, Planning Paper nr. 66, Planbureau, maart 1994
- Debois Th. - “*Mise à jour du module HOR2040 : répartition de la projection du nombre de pensionnés entre les divers régimes sur base de la répartition de l'emploi passé*”, nota Planbureau 5115, 18 juni 1993
- Fasquelle N., Festjens M.J., Weemaes S. - “*Les nouvelles perspectives financières 1997-2050 de la Sécurité Sociale*”, Federaal Planbureau, Rapport, augustus 1997
- Fasquelle N., Masure L. - “*MALTEMO : Actualisation du module socio-démographique jusqu'en 2050*”, Federaal Planbureau, nota DG/5698, 3 april 1996
- Fasquelle N., Weemaes S. - “*Les perspectives financières de long terme de la protection sociale*”, Bureau fédéral du Plan, Contribution au 12ème Congrès des Economistes belges de langue française, Commissie 2, Brussel 28 en 29 november 1996
- Fasquelle N., Weemaes S. - “*Perspectives financières de la Sécurité Sociale à l'horizon 2050*”, Federaal Planbureau, Planning Paper nr. 83, 1997
- Federaal Planbureau - “*Economische Vooruitzichten 1997-2001*”, april 1997
- Federaal Planbureau - “*Doelstellingen en manoeuvreerruimte van het budgettair beleid : vooruitzichten op middellange- en lange termijn*”, Rapport, september 1997
- Festjens M.J. - “*De ontwikkeling van de sociale zekerheid (1980-1990)*”, hoofdstuk VI in “*Geschiedenis van de openbare financiën in België, de periode 1980-1990*”, Belgisch Instituut voor Openbare Financiën, Academia Press-Gent
- Festjens M.J., Becquaert H., Bogaert H. - “*PENSION, un modèle d'analyse et de projection des pensions des salariés*”, nota Planbureau 4550, ter voorbereiding van de conferentie in Bristol van 12 tot 14 november 1990 over de toepassing van kwantitatieve methodes in de sociale zekerheid, georganiseerd door het A.I.S.S.
- Festjens M.J. - “*Het pensioen. Een lange termijn contract versus het schrikbeeld van de vergrijzing*”, Paper voor het 22ste Vlaams Wetenschappelijk Economische Congres, Federaal Planbureau, DG 5597, oktober 1995
- Festjens M.J. - “*Gevoeligheid van de werknemerspensioenen aan de welvaartsbinding*”, nota Federaal Planbureau, 28 maart 1995

-
- Lambrecht M., Fasquelle N., Weemaes S. - "*L'évolution démographique de long terme et son incidence isolée sur quelques grandeurs socio-économiques (1992-2050)*", Planning Paper nr. 68, Planbureau, juli 1994
- Lambrecht M. - "*Le vieillissement démographique*", Federaal Planbureau, Planning Paper nr. 81, 1997
- Nationaal Instituut voor de Statistiek, Federaal Planbureau met de wetenschappelijke gemeenschap, "*Bevolkingsvooruitzichten 1995-2050*", NIS, Brussel 1996
- Rijksdienst voor Pensioenen, Jaarlijkse Statistieken van de pensioengerechtigden
- Saintrain M. - "*Modèle MALTESE : proposition d'une équation pour les dépenses de santé*", nota Planbureau 5052, 20 april 1993
- Weemaes S. - "*Onderzoek naar de evolutie van de overheidspensioenen op lange termijn*", Planning Paper nr. 73, Federaal Planbureau, 1995

Bijlage Berekening van het “geplafonneerd” loon.

Indien

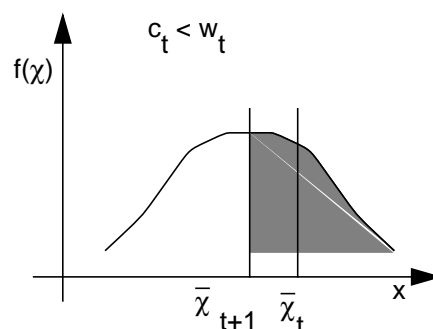
$f(\chi)$ de verdeling van de werknemers per verdienstenschijf x

$\bar{\chi}$ het niveau van de loongrens

η het aantal werknemers wiens verdiensten hoger is dan de loongrens

$$\eta = \int_{\bar{\chi}} f(\chi) d\chi$$

De oppervlakte van de curve $f(X)$ rechts van $\bar{x}$ geeft het aantal werknemers, waarvoor in het jaar t niet het verdiende loon maar de loongrens wordt genomen tijdens de pensioenberekening.

In $t+1$ hebben we

$\chi_{t+1} = \chi_t \cdot (1 + w_{t+1})$ elke inkomensschijf is gestegen met de groeivoet van het loon W .

$\bar{\chi}_{t+1} = \bar{\chi}_t \cdot (1 + c_{t+1})$ de loongrens $\bar{X}$ is gebonden aan de welvaartscoëfficiënt c .

Deze 2 vergelijkingen tonen dat de curve $f(X)$ naar rechts verschuift aan het groeiritme van de lonen (W) terwijl de loongrens $\bar{X}$ ook naar rechts verschuift maar aan het ritme van de welvaartscoëfficiënt (c). Indien c_t kleiner is dan W_t , dan zal de oppervlakte onder de curve $f(X)$ rechts van de loongrens $\bar{X}$ (gearceerd gedeelte op de tekening) toenemen.

In de veronderstelling dat de curve niet van vorm verandert in de tijd, dan kunnen we het toenemend aantal werknemers - wiens verdiensten hoger is dan de loongrens - berekenen door enkel de loongrens $\bar{X}$ naar links te verplaatsen. Deze verschuiving van $\bar{X}$ gebeurt overeenkomstig volgende vergelijking, met name in functie van de mate waarin de welvaartscoëfficiënt (c) is losgekoppeld van de loonvoet (W).

$$\bar{\chi}_t = \bar{\chi}_{1989} \times \prod_{i=1990}^{2050} \frac{1 + c_i}{1 + w_i}$$

$$\eta_t = \int_{\bar{\chi}_t} f(\chi) d\chi$$

η geeft dus het toenemend aantal werknemers wiens loon vervangen wordt door de loongrens tijdens de pensioenberekening. Met deze techniek hebben we de evolutie berekend van het “geplafonneerd loon” dat een gewogen gemiddelde is van het werkelijk verdiende loon en de loongrens in het jaar t .

